

CSAPODI CSABA

**A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBAN
1686-BAN TALÁLT KÓDEXEK
ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK**

BUDAPEST • 1984

**A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBAN
1686-BAN TALÁLT KÓDEXEK
ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK**

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI**

**PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE**

15(90)

ÚJ SOROZAT

**SOROZATSZERKESZTŐ:
REJTŐ ISTVÁN**

CSAPODI CSABA

**A BUDAI KIRÁLYI PALOTÁBAN
1686-BAN TALÁLT KÓDEXEK
ÉS NYOMTATOTT KÖNYVEK**

BUDAPEST · 1984

35
645091.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Lektorálta: Tarnai Andor

ISSN 0133 - 8862

ISBN 963 7301 59 3

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 5473 /19. 85. sz.

BEVEZETÉS

1686 szeptember 2-án Budavára 145 éves török rabság után fölszabadult. De a hosszantartó ostrom nem sokat hagyott meg az ország egykori fővárosából és a fényes királyi palotából.

Még lángoltak mindenfelé a háztetők, hullák heverték szanaszét, mikor az ostrom befejeztét követő napon a széleskörű érdeklődéssel és kutatószenvetéssel megáldott olasz hadimérnök, Gróf Luigi Marsigli sietve fölkereste a királyi palota romjait, hogy megpróbálja megkeresni ott a Corvina-könyvtár maradványait és ha lehet, megmenteni a tüztől, a fosztogató katonák elől.[1] A palota felső emeletei összeomlottak az ágyútűzben és robbanásban; eredményre tehát csak a viszonylag épen maradt fölszíni-alagsori részekben lehetett számítani. S valóban "a második udvarban jobbra — írja beszámolójában, amit Ábel Jenő fordításában közlünk — egy bolthajtásos szobát találtam, mely igen élénk színű, azonban itt-ott nagyon megromgált freskó-arabeszekkel volt díszítve, a padlót ásóok, kapák, fejszék és más hadiszerszámok és faneműk borították, melyek közt számos nyomtatott könyv és kézirat hevert szanaszét... Beléptem a szobába és mindjárt az első pillantáskor szemembe ötlött tíz faláda, ötödfél láb hosszú, másfél láb magas és kétszer olyan széles, cserzetlen borjúbőrrel betakarva. Össze voltak törve az ütésektől, melyeket a fosztogatók rajtok vágtak, azon szándékból, hogy tartalmukat kezükbe kerítsék; mert a ládák súlya fölkelte a kíváncsiságot, főleg miután gondosan beszegezve és betakarva voltak. Hogyan bánt el a könyvekkel a tudatlan nép, mely más-sal, mint aminek készpénz értéke volt, nem törődött, azt mindenki elképzelheti. Azon véleményben, hogy legalább a láda alján talál valamit, fölka-vart mindent, a könyveket széttépte, részben tényekhez használta, s a padlón szétszórta. Fáj-dalommal eltelve a látványon, szétnéztem a szomszédos, szintén boltozott kamrában, mert el nem képzelhettem, hogy az, ami szemem előtt volt, legyen az egykor olyan híres könyvtár maradéka. Bármily gondosan kutattam át a palota többi helyiségét, mégsem találtam más könyvek nyomát, úgy hogy végre azt kellett következtetnem, hogy ez képezi a könyvtár állományát, melyet az ostrom kezdetén idehoztak, hogy a tűz ellen megvédjék."

Bármennyire letörte is a szomorú látvány Marsigli-t, mégis katonák segítségével összeszedette a szétszórt könyveket és figyelmeztette gróf Rabbata császári kommisszáriust, hogy sürgősen gondoskodjék a könyvanyag jegyzékbe foglaltatásáról a császári könyvtár számára.[2] Egy jezsuita táborig pap, amennyire különö-

sebb szakértelem nélkül tudta és amennyire fel tudta ismerni a köteteket, el is készíttette a jegyzéket a még használhatónak látszó kötetekről. Ezeket azután a jegyzékkel együtt Bécsbe szállították az udvari könyvtárba. Két év múlva Julius Pflugk a Corvina-könyvtárról írott munkája függelékeként nyomtatásban is kiadta a jegyzéket (néhány kisebb hibával.) [3] A jegyzék eredeti példánya megtalálható a bécsi Österreichische Nationalbibliothek kéziratárában Sn 370 jelzet alatt. Egy másodpéldányt készíttetett róla magának Marsigli is, ez ma Bolognában van. [4]

Mi volt ez a Budán talált könyvanyag? Valóban a Corvina-könyvtár számalmas maradványa, vagy valamely más könyvtaré, amelynek helye a budai királyi palotában volt? Esetleg különböző helyekről összehordott vegyes könyvek? Ennek a kérdésnek vizsgálatát és megoldását kíséreljük meg ebben a munkánkban.

A kérdéssel nem most foglalkozunk először. Mikor közel két évtizeddel ez előtt a Corvina-könyvtár pusztulásának módját és idejét igyekeztünk megállapítani, foglalkoznunk kellett a török hódoltság alatt Budán őrzött és ott 1686-ban megtalált könyvek eredetének a kérdésével is. Akkor a XVII. század folyamán a budai palotából különböző alkalmakkor, egyes személyek részéről elhozott és ma a legkülönbözőbb könyvtárakban őrzött kötetek, valamint Pflugk jegyzékének vizsgálata alapján arra az eredményre jutottunk, hogy 1526 után a Corvina maradványait már nem lehet a budai palotában keresni. Ami könyv ott maradt, azok a palota egy másik gyűjteményéből, valószínűleg a királyi kápolna papságának könyvtárából származtak. [5]

A kérdés pontosabb tisztázása céljából 1969-ban módomb volt háromhónapos kutatást végezni az egykori bécsi Udvari Könyvtár, ma Österreichische Nationalbibliothek kéziratárában; utóbb még két alkalommal rövidebb kutatásokat végeztem ugyanott. Céлом volt, hogy megtaláljam a Budáról 1686-ban oda szállított kódexeket és nyomtatott könyveket, hiszen föl kell tételezni, hogy ezek ott ma is megvannak. Hátha a példányok maguk (bejegyzések, kötések stb.) tájékoztatást adnak eredetükről.

A Pflugk-féle jegyzék (illetve a Bécsben megtalált eredeti kézirat) összesen 320 kötetet tartalmaz. Ebből 126-nál jelzi, hogy kódex, 174-ről megmondja, hogy nyomtatott könyv és 20 olyan tétel van, ahol nincs megadva, hogy kéziratról vagy nyomtatott könyvről van-e szó. A felsorolt könyvek megtalálása nem bizonyult könnyű feladatnak. Az 1686-i szállítmány megérkezése elég jelentéktelen epizód lehetett a könyvtár életében. A többnyire szakadt, csonka, rossz állapotban levő és tartalmilag is többnyire meglehetősen közömbös kötetek nem számítottak jelentős gyarapodásnak az Udvari Könyvtár számára, amely természetesen elsősorban válogatott, szép, értékes könyveket gyűjtött. Így az eseménynek az emléke is anynyira feledésbe merült, hogy az Österreichische Nationalbibliothek modern, hatalmas méretű és kitűnő helyi szakemberek részvételével megírt története meg sem emlékezik róla. [6] A kéziratárnak 1969-i kutatásaink idején még aktív, nagy tekintélyű kodikológus vezetője, Franz Unterkircher professzor nem is tudott az egész ügyről. Keresni tehát csak a szerzők és könyvcímek alapján lehetett. Ebben a tekintetben pedig a Pflugk-jegyzék (illetve annak kézírata) természetesen nagyon pontatlan és hiányos. Hiszen egyrészt kódexekről volt szó, még hozzá olyamokról, amelyeknek sokszor eleje, vége, táblája hiányzott, ahonnan adatokat le-

lehetett volna venni. A jegyzék készítője pedig sem nem volt szakember, sem nem állt rendelkezésére a helyszínen semmiféle segédeszköz. De meg nem is lehetett a célja több, mint általános leltárbevétel, nem pedig könyvtári katalogizálás. A másik rész ősnymtatványok, meg hasonló típusu XVI. század eleji könyvek s még hozzá ezek is gyakran csonkák lehettek. Egy ilyen nyomtatvány meghatározása pedig még szakember számára sem mindig könnyű feladat.

Így azután nagyon sok esetben a jegyzék meghatározásai egészen általánosak: "Sermones in dominicas pro toto anno", "Informationes asceticae", "Notata juridica", "De sacramentis in genere cum quaestionibus et resolutionibus theologis", "Varia ex sacris et profanis", "Observationes astrologicae", "Codex sacrorum canonum" stb. Lehetnek esetek, hogy a jegyzék készítője tévesen adja meg a szerzőt, vagy anonym munkaként közli, ugyanakkor a könyvtári katalógus a kódexet már helyesen megállapított szerző alatt tünteti fel. Nagyon hátrányos volt a mi szempontunkból az is, hogy a bécsi könyvtár kódex-anyagának jelentős része a XVIII. század közepén új kötést kapott s így elveszhettek olyan címek, bejegyzések, amelyek a régi táblákon még megvoltak. Lehetséges az is, hogy ekkor, kötés alkalmával több vékonyabb darabot egybekötöttek, testesebbeket szétválasztottak.

Mindezekhez a nehézségekhez járult még egy különös körülmény, ez pedig a következő: az Udvari Könyvtár teljes kódexállományát 1722-1725-ben a könyvtáros, Gentilotti rekatalogizálta és szakcsoportokba osztva új, az illető tudományszakot kifejező jelzetekkel látta el: Hist. prof., Philos., Hist. eccles. stb. A Gentilotti-féle katalogizálás után állománybavett kódexeket viszont már megint másfajta jelzetekkel látták el, még pedig először a "Rec."=Recens kezdetű jelzetekkel; később egyes nagyobb új szerzemények megint más jelzetet kaptak, pl. a mondseei kolostor anyaga a "Lunael." jelzetet és így tovább. A kutatásaim kezdetén kapott szakfelvilágosítás a kéziratárban úgy szólt, hogy csak a Gentilotti-féle jelzetű kódexek jöhetnek szóba, mert az 1686-ban Bécsbe került anyagnak ilyen jelzeteket kellett kapnia, a Rec. és más jelzetűek nem jöhetnek szóba, hiszen ezeket a jelzeteket csak évtizedekkel 1686 után kezdték használni. Sajnos meglepő módon hosszú kutatás után sem találtam egyetlen darabot sem a szakjelzetű anyagban, amelyet az 1686-i kódexek valamelyikével azonosítani lehetett volna. Már úgy tűnt, hogy a budai anyagnak Bécsben teljesen nyomaveszett.

Végül is, teljesen valószínűtlen helyen, éppen a Gentilotti utáni, tehát 1725-nél később állománybavett anyagban sikerült rábukkanni az első, bizonyíthatóan Budáról elhozott kódexre. A bizonyosság pedig éppen a jegyzék készítőjének tévedésén alapszik. Tudniillik a jegyzék egyik tétéle[7] így szól: "Opus Valentini Presbyteri in Evangelia". Folio méretű kézirat. Ilyen Valentinus nevű szerzőt, aki az evangéliumokról írt, hiába keresünk. Viszont a bécsi, ma Cod. Lat. 4237, jelzetű, vegyes összetételű, de első, jóval nagyobb felében valóban az evangéliumokra vonatkozó be-
szédeket tartalmazó, folio-méretű kódexének kolofonja így szól: "Finis totius operis Manu propria Valentini prebyteri." Az azonosítás tehát kétségtelen; a jegyzék össze-
állítója ezt a kolofont vette alapul, de a scriptort szerzőnek nézte. A kódex régi jelzete azonban Rec. 480., vagyis Gentilotti ideje után katalogizálták.

Ezen az alapon tovább folytatva a vizsgálatot kiderült, hogy a régen Rec. 470-529. jelzeteket viselő kódexek csekély kivételtől eltekintve azonosíthatók a budai

jegyzék különböző tételeivel. Valamennyi ilyen kódexet jellemzi, hogy igen rossz állapotban vannak, nedvességbeivódás, beázás, féregrágás romboló nyomait viselik magukon, a kötetek eleje-vége gyakran hiányzik, a legtöbb közülük — nyilvánvalóan a kötés rossz állapota, vagy éppen teljes hiánya miatt — a bécsi könyvtárban új kötést kapott: fehér pergamenből, rajtuk Van Swieten könyvtáros nevének aranyozott kezdőbetűivel és 1752-1754 évszámokkal. (Több kötetten egykori sárga metszés nyomai vehetők ki.)

Mi lehet a magyarázat? Az, hogy ezeket a csekély értékű, nagyon rossz állapotban levő kódexeket évtizedeken át csak tárolták, de nem dolgozták föl. Talán félttek is attól, hogy ezek a penészes, rovarok-rágta kötetek megfertőzik a többi, nagy értékű állományt. Végül is csak Gentilotti után, 1725-nél későbbben, nyilvánvalóan az idősebb Van Svieten könyvtárossága (1745-1772) idején számolták fel ezt a hiányosságot, akkor adták a Recens jelzeteket és akkor készültek az új kötések. Éppen ezeknek az új kötéseknek a dátuma adja meg számunkra a munkálatok pontosabb idejét: 1752-1754.

A késői katalogizálást bizonyítja a budapesti Egyetemi Könyvtárban, a Kaprinai-gyűjteményben található[8] két följegyzés is Péterfy Károly közléséből. Az egyik bejegyzéseket közöl "Ex vetusto Breviario Strigoniensi in folio, veteri caractere monastico impresso Anno 1484, ut ex Budensi Bibliotheca allato, nuncque in Caesareo (!) Bibliotheca Viennae asservato habetur." A másik hasonló: "Ex vetusto Antiphonario in membrana scripto ex eadem Bibliotheca Budensi ad Viennensem Caesarem translato et a me lecto exscripsi sequentia." Mindkét kötet ma is megtalálható, ha nem is Bécsben, hanem már Budapesten[9], de nincs bennük semmiféle olyan bejegyzés, amelyből a budai eredetre lehetne következtetni. Péterfy tehát csak abban az esetben utalhatott erre a körülményre, ha az ő idejében — a XVIII. század harmincas-egyvenes éveiben[10] — még együtt volt az az anyag, amelyet Budáról hoztak el és még tudták is róla ezt a körülményt.

Kutatásainkat tehát most már csak az egykori Rec. jelzetet viselő kötetekre kellett korlátoznunk. De még ezeknek is csak első, 860. számig terjedő darabjaira. A régen Rec. 860 (ma Cod. Lat. 9326) jelzetet viselő kódex ugyanis 1757-ben készült kéziratot tartalmaz. Tehát 1757-ben már, — a budai köteteknek 1752-1754 közti katalogizálása után — a jelzetek sorrendjében történő állománybavételnek mindenképpen el kellett érnie a 860. tételt. A mi anyagunkat tehát nem kereshetjük a Rec. 860-nál magasabb tételszámok közt. De még a 860 Rec.-tételnek sem mindegyike jöhet számításba. Mindenekelőtt kihagyhatjuk a vizsgálatból azt a 63 darab Rec. jelzetű tételt, amelyeket 1918-ban az ÖNB-nek át kellett adnia az olasz államnak, mint a XVIII. század elején Nápolyból odakerült köteteket. Ugyanígy nem érdekesek a mi számunkra azok a Rec.-kódexek, amelyekről megállapítható, hogy Buda török kézre kerülése, 1541 után készültek, s így nem kerülhettek az 1686-ban ott talált könyvek közé.

Így erősen összehúzóul az a kódexanyag, amelyek közt a 126 budai kódexet keresünk kell. Ez teszi lehetővé azt, hogy ne csak azokat a köteteket tudjuk azonosítani, amelyeknél a pontos szerző, cím, magyarországi bejegyzések, mellékletek, magyar reneszánsz kötések adnak szilárd segítséget a meghatározáshoz, hanem olyanokat is, ahol a cím pontatlan, esetleg csak a tárgy adott, de a nagyon rongált állapot és a Rec. jelzet valószínűsíti döntésünket. Ebben a tekintetben segítséget

nyűjt az a körülmény is, hogy a legtöbb biztosan azonosítható tétel a Rec. 9-38, főleg pedig a Rec. 470-529 számsorban volt megtalálható. Ez arra mutat, hogy a budai könyvek zömét két nagy csoportban együtt tárolták, (vagy főleg két alkalommal katalogizálták), a mondott számkörökön belül tehát nagyobb biztonsággal valószínűsíthetjük a budai eredetet.

Ami a nyomtatványokat illeti, azok közül nagyon kevés példányt sikerült azonosítani. A Jegyzék ugyanis a kiadás helyét és évét sohasem jelzi. A benne szereplő műveknek pedig általában sok, néha igen sok kiadása, illetve példánya van az ÖNB ősnymtatványgyűjteményében és itt nincs olyan jelzetelésbeli segítség, mint a kódexek esetében. Itt legfeljebb a kötés, esetleges bejegyzések, a csonka, sérült állapot adhat irányítást. Az is föltételezhető, hogy részben, talán túlnyomó részben is 1541 előtti, de már XVI. századi nyomtatványokról is lehet szó, azok pedig nincsenek külön gyűjteményben az ÖNB-ben. Megkeresésük a könyvek törzsállományában egyelőre reménytelen vállalkozásnak tűnik. (Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy mivel az ÖNB ősnymtatványállománya nem rendelkezik modern katalógussal, könnyen kerülhettek évnélküli és csonka ősnymtatványok a törzsállományba, s azért ezeket hiába keressük az ősnymtatványgyűjteményben.)

I. A KÖTETEK AZONOSÍTÁSA

1. KÓDEXEK AZ ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEKBAN

Az ÖNB kéziratárának kódexállományában a következő darabokat sikerült azonosítani:

(Felsorolásunkban a régi Rec.-jelzetek sorrendjét követjük, mert amint látuk, ez a sorrend fontos a meghatározás szempontjából. Utána zárójelben adjuk a ma érvényes jelzeteket, azután a Jegyzékben található címet és egyéb adatokat.)

1. Rec. 9. (=Cod. Lat. 1781. A Velencei Egyezmény alapján ma már ez a kötet Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában van, jelzete Clmae 408.) Jegyzék: Varia ex ascetis theol. aliisque 24. "Orationes ecclesiae in singula anni festa." Pergamen. Folio.

XIV. századi, folio-méretű, pergamen kódex, rongált. Új kötésben. Tartalmát Bartoniek (408.sz.) így adja meg: Capitulare, orationale et diurnale pro officio cleri. Helyenként tollrajzzal díszített kezdőbetűk vannak benne. Esztergomi vonatkozású nekrológ-bejegyzések találhatók benne 1387-1533.[11]

2. Rec. 11. (=Cod. Lat. 904.) Jegyzék: Canonistici 32. "Epistolae Clementinae". Pergamen. Folio.

A XIII. századi, nagyon rongált, folio-méretű pergamen-kódexen olvasható a fenti cím "epistole clementine". Fekete-vörös-fehér színezésű, tollrajzú iniciálék vannak benne. Sima fatáblás bőrkötés. A végén egy levélen Szent Lőrinc-himnusz, neumákkal. A kódex Pseudo-Clemens Romanus leveleit tartalmazza. A jegyzék készítője a cím hasonlósága alapján összetévesztette a kánonjogi "Clementinák"-kal, így került tévesen a "Canonistici" csoportba. A kódex magyarországi eredetét bizonyítja az is, hogy egy 1356-ban kelt, győri-pannonhalmi vonatkozású oklevelet emeltek ki belőle, ennek mai jelzete Sn 3512. Mikrofilm: MTAK Mf 2776/II., az oklevél Mf 1158/II. (2.kép.)

3. Rec. 12. (=Cod. Lat. 918.) Jegyzék: Expos. in Psalmos, Act. Apost. 14. "Explanationes in Prophetas". Pergamen. Folio.

XIII. századi, folio-méretű pergamen kódex, csonkán kezdődik. Több szép iniciálé van benne. Sima, rongált bőrkötés. Hieronymus kommentárjait tartalmazza a tizenkét kisebb prófétához. A kötet csonkasága miatt a szerző neve sehol sem

olvasható, érthető tehát, hogy a jegyzék készítője szerző nélkül, cím alatt közli a kötetet, amelynek első levelén ez olvasható: "Explicit liber primus explanationum osee". Az élőfejekben mindig az illető próféta neve. Esetleg arra lehet gondolni, hogy a kódex Ausztriában készült és eredetileg ott használták, onnan került később Magyarországra: "Tempore praepositi scriptus liber iste richardi", a táblán még: Rudolf, Reiner.

4. Rec. 16. (=Cod. Lat. 693.) Jegyzék: Conciones 12. "Sermones sacri in Cantica Cantorum." Folio. A jegyzék nem mondja, hogy pergamen, tehát anyaga papír lenne, de ez a megjegyzés valószínűleg csak elmaradt.

Legvalószínűbb, hogy erről a XIII. századi, nagyon rossz állapotban levő, csonkán kezdődő pergamen kódexről van szó. Gotikus illuminálás. Új kötés. Mint-hogy a kötet eleje hiányzik, a szerző, Bernardus Claravallensis neve nem olvasható rajta, sem a mű címe. Ezért maradt el a szerző neve a jegyzékben, viszont a mű tartalmát a jegyzék készítője könnyen megállapíthatta. Vitéz János bejegyzései találhatóak benne. Mikrofilm: MTAK Mf 3435/III. (1.kép.)

5. Rec. 17. (=Cod. Lat. 914.) Jegyzék: Varia theol. 25. "Instructiones et expositiones ceremoniarum ecclesiae catholicae cum rubricis." Pergamen, Folio.

Valószínűleg azonosítható ezzel a X. századi, elején csonka, folio-méretű pergamen kódexszel, mely a következő részekből áll: Amalarius: Ecloga. — Expositio missae. — Alia expositio missae. — Theotulphus episcopus: Homiliae fragmenta quinque — Damasus papa: De missarum sollempniis. — Gregorius I. papa: Decretum de resurrectione. — Aito seu Hatto: Capitula XXV dioecesi Basileensi ordinata. — Walafridus Strabo: Libellus de exordiis et incrementis quorundam in observationibus ecclesiasticis rerum. — De vestimentis sacerdotalibus, tractatus ex operibus Rabani Mauri de institutione cleri. — Traditio Orationis Dominicae. — Excerpta liturgici argumenti. — De baptismo. — Amalarius: Libri officiorum I-III. Sex epistolae. Liber IV. officiorum. Illuminált. Vaknyomásos bőrkötés egyszerű keresztvonalakkal. Egykorú veretek nyomai. Mikrofilm: MTAK Mf 5079/IV.

6. Rec. 21. (=Cod. Lat. 3992.) Jegyzék: Theolog. spec. 14. "De sacramentis in genere cum quaestionibus et resolutionibus theolog." Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, folio-méretű papír kódex, nagyon rossz állapotban. Egy díszesebb incíale van benne és vörös kezdőbetűk. Vaknyomásos gótikus bőrkötés. Nicolaus de Dincelspühl: Commentarius in librum IV. Sententiarum. A kódexen magán sem szerző neve nem olvasható, sem a mű címe, de a felső lapszámon ez áll: "De sacramentis in genere", a tárgyalás quaestiókban folyik. Magyarországi eredetét bizonyítja a tábla belsején olvasható bejegyzés: "Collegij christi Strigoniensis liber." Mikrofilm: MTAK Mf 1154/I.

7. Rec. 23. (=Cod. Lat. 3991.) Jegyzék: Varia theol. 1. "Nicolaus de Lyra: Lectura in sacr. script." Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

Az 1467-ben másolt, folio-méretű papírkódexben ez olvasható: "lectura nicolai de lira...prologus de commendatione sacre scripturae." Diszítése csak vörös kezdőbetűk. Gótikus, vaknyomásos bőrkötés, sárga metszés. Magyarországi tulajdonosokra vonatkozó bejegyzések: "Hunc librum habet Magister Nicolaus de

Ezeek praedicator ecclesiae Quinqueecclesiensis a fratre Paulino ordinis praedicatorum per modum concambli propter epistolas Hieronimy[!]. Quando studes in eo, ora deum pro eo." "legavit Magister Nicolaus de Ezeek ---". "Iste liber est conuentus sancti Thome martiris Quinqueecclesiae fundati fratrum praedicatorum,"
Mikrofilm: MTAK Mf 1154/III.

8. Rec. 24. (=Cod. Lat. 1481.) Jegyzék a Breviarium-csoportban azt írja, hogy "Universim octo reperta, quorum quattuor manuscripta sunt in pergameno et folio". Mind a négy Breviarium Strigoniense (mert csak erről lehet szó), megtalálható.

Ezek közül az első ez a XV. századi, elején-végén csonka, folio-méretű pergamen kódex. Illuminált. Nagyon szép, vaknyomásos, magyar reneszánsz bőrkötésben, arany metszéssel. Esztergomi használatát a következő spanyol nyelvű bejegyzések bizonyítják "se gun elum, de en peozam otos lo vendena gza 1531" (fol. 216^V). "En el castillo de strigonja al VII dias del mes de Julio de mil y quinientos y xxxi [=1531] annos el Senor Don Luys dela cueva colonel dela Gente espannola del Reyno de Vngria,"(217^V)[12] Mikrofilm: MTAK Mf 1150/II.

9. Rec. 25. (=Cod. Lat. 3969.) Jegyzék: Expositiones in Psalmos, Act. Apost. 4. "Expositiones Evangeliorum cum tractatu de indulgentiis". Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, nagyon rossz állapotban levő, ázott folio-méretű papír kódex. Diszítetlen. Egyszerű, egykorú, keresztvonalas bőrkötésben. A kódex elején olvasható, hogy "Tractatus de indulgentiis", de ez a Tractatus csak néhány lapos, azután Jacobus de Voragine Sermones de tempore per circulum anni-ja következik. A szerző neve itt nincs feltüntetve, csak a végén: "Explicit Jacobus de tempore."

10. Rec. 27. (=Cod. Lat. 1829.) A második Breviarium Strigoniense. XV. századi, rossz állapotban levő, folio-méretű pergamen kódex. Illuminált. Új kötésben. Esztergomi vonatkozású nekrológbejegyzések vannak benne 1423-1469, a fol. 4^t-n pedig Petrus praepositus Strigoniensis 1421-ből való epitáfiumának 11 soros szövege. Mikrofilm: MTAK Mf 2778/I.

11. Rec. 28. (=Cod. Lat. 3985.) Jegyzék: Epistolae 2. "eiusdem (t. i. Sz. Pál apostol, az előző tételben) Epistolae incipiendo a Galatis usque ad Hebraeos inclusive". Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XIV. századi, rossz állapotban levő, ázott, folio-méretű papír kódex. Fekete-fehér-vörös színezésű iniciálék. Új kötés. Petrus Lombardus glosszái vannak benne Sz. Pál fönt megnevezett leveleihez, de a kódex elején és az élőfejekben nem Petrus Lombardus, hanem Pál apostol neve és levelei vannak megjelölve, úgy, ahogy a Jegyzékben olvasható, a katalogizáló félreértése tehát innen ered. A kódexet egy magyarországi scriptor másolta bécsi egyetemi hallgató korában 1369-ben: "reportate Wienne per stephanum scolarem de chötzee" [=Köpcsény]. [13] Mikrofilm: MTAK Mf 3437/I.

12. Rec. 29. (=Cod. Lat. 1812.) A harmadik Breviarium Strigoniense. XIV. századi, folio-méretű pergamen kódex, nagyon rossz állapotban. Az ívfüzetek végén néhol figurális tollrajzok, más illuminálás nincs. Egyszerű, keresztvonalas,

bőrkötés (négy csatja volt.) Két esztergomi vonatkozású nekrológ-bejegyzés 1387-ből és 1465-ből. Mikrofilm: MTAK Mf 2777/II.

13. Rec. 31. (=Cod. Lat. 1215.) Jegyzék: Biblia 4. "deest multum". Pergamen. Méretet nem ad.

XIV. századi, folio méretű pergamen kódex. Biblia. Elején, végén valóban sok hiányzik belőle, mert csak az Exodustól Sz. János evangéliumának kezdetéig van meg. Illuminálás nincs, csak néhány díszesebb kezdőbetű. Új kötés. Fol. 152^V-n "Explicit prima pars siue medietas bible... Vtraque per Bernhardum incepta, per Temlinum vero finita in castro Strigoniensi". Bejegyzés: "Collegy Christi Strigoniensis." Mikrofilm: MTAK Mf 1150/I.

14. Rec. 32. (=Cod. Lat. 705.) Jegyzék: Sancti patres aliique sacri scriptores 5. "Ambrosius: De officiis." Pergamen. Folio.

A XII. századi, rongált, folio-méretű pergamen kódexben Ambrosiusnak nem csak De officiis-a van, hanem még: De patriarchis, De mysteriis, De sacramentis című munkái is, de magának a kódexnek az első levélen a recton is, verson is csak a "De officiis" olvasható, úgy mint a jegyzékben. Szépen illuminált kódex, de az iniciálék színezése többnyire elmaradt. Sima bőrkötés. Vitéz János emendálásai találhatóak benne. Mikrofilm: MTAK Mf 3435/IV. (3., 4. kép.)

15. Rec. 38. (=Cod. Lat. 1611.) Jegyzék: Miscellanea 7. "Varia ex sacris et profanis." Negyedréteg. Pergamen.

Valószínűleg erről a XIV. századi quart-méretű, belül penészes pergamen kódexről van szó, amelynek kezdete "Incipit manipulus frorum[!]... editus a magistro th[om]a de hyb[er]nia". Végén "Explicit manipulus florum". "Hoc opus compilata a magistro thoma de ybernia." Bár így a szerző nevét és a mű címét is lehet olvasni a kódexben, talán az elől alig olvasható és feloldható írás miatt maradt a jegyzékben csak tárgy szerint megjelölt mű. A kódex elején egy szép iniciále van. Fatáblás kötésén egy alsó bőrkötést egy másik, nagyon kopott sima bőrkötés borít. Tulajdonos a kötetben olvasható bejegyzés szerint "Collegy christi", bizonyára az esztergomi. [14] Mikrofilm: MTAK Mf 1151/I.

16. Rec. 59. (=Cod. Lat. 763.) Jegyzék: Epistolae 3. "D. Cyprianus: Epistolae." Pergamen. Folio.

XV. századi, folioméretű, végén csonka kódex. Anyaga nem tisztán pergamenből áll, hanem minden ívfűzet első és belső levélpárja pergamen, az ívfüzetek belseje papír, de ez nem tűnik fel, mert a kezdet és vég pergamen. Egy díszesebb iniciále és több vörös kezdőbetű díszíti. Kötés új. Kezdet: "Incipiunt epistole ceciliii cipriani" Az első levélen fent No 64 szám olvasható, ami egykorú jelzetnek látszik. Mikrofilm: MTAK 2776/I.

17. Rec. 88. (=Cod. Lat. 2146.) Talán egyike a Jegyzékben közelebből meg nem nevezett 5 folio-méretű kánonjogi pergamen kódexnek, (Canonistici 3.-ban) bár a kolofonból kivehető lett volna a munka címe "Directorium juris." XIV. századi, folio-méretű pergamen kódex, két részből kötötték egybe. Az első rész másolója "Thomas vocatur nec Temlinus denegatur", tehát ugyanaz a személy, aki a Cod. Lat. 1215 bibliát (l. 13. tétel.) másolta Esztergomban. A kódex magyarorszá-

gi eredete tehát kétségtelen. Három díszes iniciálé van benne. Nagyon rongált, sima bőrkötés. Mikrofilm: MTAK Mf 4617/IV.

18. Rec. 93. (=Cod. Lat. 2175.) Jegyzék: Canonistici 27. "Decretalia per Alphabetum compilata, authore F. Martino ord. Praed." Pergamen. Folio.[15]

XIV. századi, folio-méretű, pergamen kódex. Illuminálás nincs, csak kissé díszesebb színes kezdőbetűk. Kevés nedvességnyommal, de sok féregrágással, a tábla sarkai letörve. Gótikus, vaknyomásos bőrkötés. Kezdeté "Incipit prologus in martiniana decreti et decretalium... A fratre martino ordinis predicatorum... per alphabetum compilata." Mikrofilm: MTAK Mf 4617/II.

19. Rec. 98. (=Cod. Lat. 5114.) Jegyzék: Varia ex theol. 26. "Tractatus Doct. Joannis Palomar auditoris sacri palatii." Nem mondja meg, hogy kódexről vagy nyomtatott könyvről van-e szó, sem anyagát, sem méretét nem közli.

Valószínű, hogy erről a XV. századi, rongált, ázott, folioméretű papír kódexről van szó. Diszítés nincs. Kötés 1752-ből. A szerző és cím alakja azonos a Jegyzékben közölttel: "Tractatus eximii doctoris... Johannis Palomar Auditoris sacri Pallatii". Ezenkívül még a következő munkák vannak benne: Iohannes de Turrecremata vel Torquemada: Responsiones et allegationes cardinalis S. Sixti. — Tractatus de variis concilii Basileensis questionibus. — Variarum litterarum de negotiis concilii Basileensis. — Acta varia concilii. Ósnyomtatvány kiadása a múnek nincs az ÖNB-ben, ezért is csak a kódex jöhet számba. Az előzőeken alkalmazott pergamen oklevélben Gunzio olmützi püspök, prágai adminisztrátor neve fordul elő. Mint-hogy Mátyás, Ulászló és II. Lajos cseh királyok is voltak, az olmützi-prágai oklevél nem mond ellent a kódex budai használatának.

20. Rec. 133. (=Cod. Lat. 1799. Jelenleg már a Velencei Egyezmény alapján Budapesten, az OSZK-ban. Jelzete Clmae 409.) A Jegyzékben említett negyedik breviárum-kódexszel azonosítható ez a Breviarium Strigoniense, vagy Radó Polikárp pontosabb meghatározása szerint[16] Breviarium ecclesiae Albaregalensis, XV. századi, folioméretű pergamen kódex. Díszesen illuminált (gótikus lapszédíszek és iniciálék). Jó állapotban van, de a vége csonka. Új kötésben. Radó P. szerint, bár a székesfehérvári egyház számára készült, de már a XV. százdban tulajdonosa az esztergomi Szent Miklós templom lett. Erre vonatkozó bejegyzések 1476–1483. Egy érdekes bejegyzés szerint "hodie installatus est M. Emericus de Lowas Canonicus Strigoniensis in Budensem Cano[nicat]um 1476."

21. Rec. 188.* (=Cod. Lat. 4229.) Jegyzék: Juristae 31. "Juris allegationes de appellationibus." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, elején kissé rongált, folio-méretű papír kódex. Egy díszesebb iniciálé és több diszített kezdőbetű van benne. Kötése új. Két mű van benne: 1. Lapo de Castiglionchio: Allegationes abbreviatae per Antonium de Butrio. 2. Guilelmus Holborch: Collectio conclusionum, determinationum et decretorum Rotae 1376–1381. Első lapján olvasható: "Allegatio prima de appellationibus", másodikon "Allegatio secunda" stb. Bejegyzés: "Sacristiae Strigoniensis". Emendálások Vitéz János kezétől,[17] Mikrofilm: OSZK FM I. 2319.

22. Rec. 248. (=Cod. Lat. 55.) Jegyzék: Miscellenea ex sacris et profanis 5. "Volumen per antiquum[!] manuscriptum in pergam., agit der Arithm., Geom et. et Musica." Pergamen. Folio.

X. századi, folio-méretű pergamen kódex. Sok illusztrációval, Kötés 1755-ből. A Jegyzékben adott cím megfelel a kolofonnak. Jellegzetes a "perantiquum" megjelölés is. Igaz ugyan, hogy a kódexben ott olvasható "liber boecij", a Jegyzék viszont szerzőt nem ad, de valószínű, hogy az összeállító nem szerzőnek, hanem tulajdonos-névnek gondolta. A kódex bejegyzés szerint a XV. században a budai domonkosok tulajdonában volt. Mikrofilm: MTAK Mf 1922/III.

23. Rec. 262. (=Cod. Lat. 3167.) Jegyzék: Historici 11. "Aristoteles de annalibus". [tévesen "animalibus" helyett] [18] Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, ázott, folio-méretű papír kódex. Illuminálás nincs, az iniciálék helye üresen maradt. Sima nagyon kopott fekete bőrkötés, 2 csattal, veretek nyomaival. A táblán olvasható a szerző és cím. Mikrofilm: MTAK Mf 2780/II.

24. Rec. 415. (=Cod. Lat. 5051.) Egyike lehet a Jegyzékben közelebből meg nem jelölt, folio-méretű kánonjogi papír kódexeknek. (Canonistici 2. -ben) XV. századi, rongált, csomkán kezdődő, folio-méretű papír kódex. Csak tollrajzzal díszített színes kezdőbetűk vannak benne. Új kötés 1471-ben Symon de darwas de hanwa arcium litterarium Magister másolta. Decretales-kommentárok vannak benne. A Collegium Christi Strigoniensis tulajdona volt. Fol. 53^r-n magyar nyelvű bejegyzés: "zegen teologosok" [19] Mikrofilm: MTAK Mf 4648/I.

25. Rec. 470. (=Cod. Lat. 505.) Jegyzék: Theologi speculat. 17. "Veritates theologicae cum genealogia patrum V[eteris] T[estamenti]. Pergamen. Folio.

XIV. századi, folio-méretű pergamen kódex. Csak egy díszesebb iniciále van benne. Új kötés. Incipitje: "Veritates theologicae", de benne van még a Series patriarcharum is. Előli egyszerű világtérkép. Mikrofilm: MTAK Mf 2775/VI.

26. Rec. 472. (=Cod. Lat. 3979.) Jegyzék: Varia ex ascetis theolog. aliisque 12. "Volumen de sollennitatibus missarum, articulis fidei, decem praeceptis, octo beatitudinibus." Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

A XV. századi, nagyon rongált, folio-méretű papír kódex tartalma megfelel a Jegyzékben olvashatónak: De sollemitatibus missarum. — Henricus de Vrmaria: Tractatus super decalogum. — Diaeta salutis. — Tractatus de confessionibus audiendis. Színes kezdőbetűkkel díszítve. Sima, rongált bőrkötés, 2 csatja volt. Scriptora magyar: "per manus Ipolitii de Weresmarth studentis ac Decliniste Quinqueecclesiensis nati Ambrosii de Senthgurg. . . in Scola predictae Ciuitatis." 1431. A könyv végén tollpróba: "Serensissimo principi domino". "Iste liber fuit quondam Ipolitij de weresmarth. . . concessus M. mathije Bach[?] Cantorj et Concionatori et debet devoluj ad Ecclesiam l. p. Bachyensem 1453." Mikrofilm: MTAK Mf 1154/II.

27. Rec. 475. (=Cod. Lat. 3099.) Jegyzék: Historici 8. "Livius: Decades historiae tres." Nem írja, hogy pergamen, tehát papír. Folio maior.

XIV. századi, nagyon rongált, elől-hátul csonka, nagyfolioméretű papír kódex. Livius I., III. és IV. decasát együtt tartalmazza. Diszítése csak vörös és kék nagy kezdőbetűk. (A fol 7^r-en szakállas fej tollrajz, hasonló a Mayro kódexbelihez Cod. Lat. 4792.) Új Kötés. Vitéz Jánostól sok glossza van benne. Mikrofilm: MTAK Mf 2779/V.

28. Rec. 478. (=Cod. Lat. 5102.) Jegyzék: Canonistici 30. "Quaestiones canonistici." Pergamen. Folio.

XV. századi, nagyon rongált, ázott, kódex. Az ívfüzetek külső és belső vélpárja pergamenből van, a többi papírból. Csak kevés diszítés. Új kötés. Egyes kánonjogi anyagot tartalmaz: Tractatus, quo Gregorius XII. verus et legitimus electus pontifex probatur. — Andreas Constantinopolitanus: Sermo recitatus Constantiae tempore concilii generalis. — Arengae coram pontifice, aliisque personis diversae dignitatis recitandae. — Iohannes papa XXII.: Regulae datae in vicecellaria. — Praerogativa universitati Parisiensi concessa.

29. Rec. 479. (=Cod. Lat. 2326.) Jegyzék: Miscellanea 17. "Miscellanea ex medicis, theolog., aliisque". Pergamen. Folio.

A XIV. századi, folio-méretű papír kódex csonkán kezdődik, ezért a szerző nevét (Glanvilla) és a mű címét (De proprietatibus rerum) nem lehet olvasni rajta, csak annyit, hogy "Tractatus de proprietatibus". Viszont a helyenként alkalmazott élőfejekből kiolvasható, hogy a műben szó van "De deo et eius nominibus", "de infirmitatibus", "de avibus", "de aquis" stb. A fol. 200^r-n XV. századi írással a lapszélen egy magyar növénynev van bejegyezve: "par hagma" (=pórhagyma).

30. Rec. 480. (=Cod. Lat. 4237.) Jegyzék: Expositiones in Psalmos 13. "Opus Valentini Presbyteri in Evang." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, folio-méretű papír kódex, elején-végén csonka. Majdnem teljesen dísztelen. Nagyon rossz állapotban levő, síma bőrkötés. A két pergamen-előzéklap XIII. századi breviáriumból való, neumákkal. Valentinus presbyter a valószínűségben nem a szerző, hanem scriptor, amint a kötetben kétszer is olvasható: fol. 287^r "Explicit lucidarius Manu propria Valentini" és fol. 306^v "Finis totius operis Manu propria Valentini presbyter". A kötet 10 kisebb művet tartalmaz: Sermones in evangelia. — Petrus Lombardus: Libri Sententiarum excerpti. — Lucidarius sive dialogus inter magistrum et discipulum. — Sermo de cupiditate. — S. Cyprianus: Tractatus de abusioibus saeculi. — S. Augustinus: De corporis et animae misera vita. — S. Johannes Chrysostomus: Sermo de patientia et gratiarum actione circa mortuos. — De conflictu vitiorum et virtutum. — Evangelium apocryphum, quod Infantia Salvatoris vocari solet. — Collectanea theologica varii argumenti utique de summa Trinitate, de creatione rerum, de angelis, de donis Spiritus Sancti etc. Tekintettel arra, hogy a beszédek közt van "De sancto procopio Boemorum principe", azután Ludmílláról, Vencelről, viszont egy sincs magyar szentekről, valószínű, hogy a kódex Csehországban készült. Magyarországi használatára vonatkozik egy címzés-fogalmazvány: "Venerabilis Ludovicus dei gracia Rex Ungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris Capitulo strigoniensi salutem et gratiam." (fol. 306^v.)

31. Rec. 481. (=Cod. Lat. 1539.) Jegyzék: Theol. spec. 5. "Quaestiones super quarto Sententiarum Iohannis Scoti." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír lenne. Mérete fol. maior.

Bár a Jegyzék nem jelez pergament, (ez a jelölés valószínűleg csak elmaradt, és a kódex mérete sem igen haladja meg az átlagos folio-méretet (308x218 mm), mégis csak ez a XIV. századi pergamen kódex jöhet szóba. A szerző neve a gerincen csak homályosan vehető ki "Scoti super 4.s.", a Tabula előtt azonban ez olvasható: "Tabula quarti libri Sciti doctoris subtilis". Illuminálás: csak két díszes tollrajzú iniciále. Nagyon rossz állapotban levő, síma bőrkötés. A Sententiákon kívül még benne vannak Confessionale. — Informatio rudium de paupertate Christi. — Fragmentum Commentarii in lib. IV. sententiarum. — Quaestio: Utrum rationale naturalis possit demonstrari, quod beatitudo intellectus humani sit clara visio Dei. — Quaestiones de anima. A kötetben egy bennhagyott papírszeleten egy számadás részlete, ebben "sex pensa", "octo pensa". Ez a kódex magyarországi használatát bizonyítja, mert a pensa mint elszámolási egység a XV. században Magyarországra jellemző.[20]

32. Rec. 482. (=Cod. Lat. 4227.) Jegyzék: Juristae 18. "Rubricae de iudiciis". Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, elején-végén csonka, ázott, folio-méretű papír kódex. Diszítetlen. Új kötés, egykori sárga metszés nyomaival. Tartalma: Commentarii in rubricam Decretalium de iudiciis." Kezdeté: "Rubricae de judi---". A fol. 447/448 közt Péter váci püspök datálatlan levele (pecséttröredékekkel), egyházmegyei zsinatról, címzése "Venerabili patri domino Nicolao decretorum Doctori, Cantori et Vicario Strigoniensi," Szerepel a levélben Stephanus praepositus Ecclesie sancti Thome és prior monasterii sancti Iacobi hic Wacie fundati. Mikrofilm: MTAK Mf 1157/I.

33. Rec. 483. (=Cod. Lat. 4169.) Jegyzék: Canonistici 8. "Processus iudiciarius Juris canonici." Nem mondja meg, hogy nyomtatvány vagy kódex, sem méretét, sem anyagát nem közli.

Valószínűleg erről az 1449-ben másolt, nagyon rossz állapotban levő, folio-méretű papírkódexről van szó, amely kommentárokat tartalmaz a Decretales II. könyvéhez és a Clementinákhoz. Az élőfejekben: "De testibus", "De fide instrumentorum", "De presumptionibus", "De iure iurando". Illuminált. Új kötésben. Mikrofilm: MTAK Mf 3439/II.

34. Rec. 484. (=Cod. Lat. 4146.) Jegyzék: Mathem. 2. "Observationes astrologicae". Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

Valószínűleg ez a XV. századi, teljesen beázott, folio-méretű papír kódex. Több díszesebb kezdőbetű van benne. Vaknyomásos, valószínűleg magyarországi reneszánsz bőrkötés.[21] Tartalma: Eschuid, Iohannes (neve nem olvasható a kódexben): Summa astrologiae iudicialis. — Leopoldus de Austria: Fragmentum tertii tractatus de astrologia iudicialia. — Tractatus IV. de annorum revolutionibus. — Aben Ezra vel Abraham Avenar: De planetarum coniunctionibus et de revolutionibus annorum mundi, interprete Henrico Bate. Talán Vitéz János bejegyzéseivel.

Szóbajöhet helyette esetleg egy másik kódex is, a Rec. 485. (=Cod. Lat. 3124.) XV. századi, pergamenből és papírból álló kódex, benne 46 kisebb asztrológiai munka. A kötet jó állapotban van. Kötése új. Mikrofilm: MTAK Mf 4619/III. Csak a Rec. 485. régi jelzet folytán gondolhatunk rá, mindenesetre az előző kódex a valószínűbb.

35. Rec. 486. (=Cod. Lat. 5077.) Jegyzék: *Varia ex theol.* 9. "Stylus curiae Romanae seu cancellariae papalis." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, nedvességtől foszlott, folio-méretű papír kódex. Diszítetlen. Új kötés. A pápai kancellária formulái vannak benne. Az egyik formulában "Vsk" pécsi prépost neve fordul elő. Mikrofilm: MTAK Mf 3438/III.

36. Rec. 487. (=Cod. Lat. 3976.) Jegyzék: *Mathematici* 3. "Observationes ex astris desumptae". Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír.

Valószínűleg azonosítható ezzel a XV. századi, nagyon ázott, folio-méretű papír kódexszel. Nem csillagászati, hanem meteorológiai megfigyelések vannak benne, de az első iniciále csillagászati vonatkozású, a kötet tárgyában így a Jegyzék készítője tévedhetett. A többi iniciále helye üresen maradt. Kötése új. Bele van kötve [Pálóczy] György esztergomi érsek (1423-1439) egy pecsétes, tehát elküldött levele "Mathysus [!] de Palocz" kanonokhoz[22] és "Nobili Viro de Kezege"-hez. Mikrofilm: MTAK Mf 1154/I.

37. Rec. 488. (=Cod. Lat. 5112.) Jegyzék: *Philosophici* 5. "Quaestiones philosophicae ex libris Physic." Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, ázott, folio-méretű papír kódex. Zöld egykorú bőrkötés, egyszerű vonalas diszítéssel, 2 csat és 5 veret volt rajta. Benne ez olvasható: "Tabula quaestionum libri physicorum [Aristotelis] per magistrum Iohannem Buridanum ordinata. Van benne még egy "Abbreviatio physicorum Aristotelis" is, Scriptorum 1411-ben "Conradus de burgkunstat."

38. Rec. 489. (=Cod. Lat. 5133.) Jegyzék: *Expositiones in Psalmos* 10. "Scholia in Psalmos." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír.

Valószínűleg azonosítható ezzel a XV. századi, folio-méretű papír kódexszel. Sima, rongált bőrkötésben, 5 veret nyoma látszik. Az azonosítást csak az teszi kétségtelenné, hogy a táblán olvasható a szerző, Cassianus neve, a Jegyzék viszont nevet nem említ. Mégis a Rec. jelzet alapján ezt kell azonosnak vennünk.

39. Rec. 490. (=Cod. Lat. 2106.) Valószínűleg azonos a Jegyzékben közelebbi megjelölés nélkül közölt kánonjogi kódexek egyikével. A XV. századi, ázott, elején-végén csonka, vegyesen pergamenből és papírból álló, nagy folio méretű kódexben: *Decretalium libri VI cum glossis marginalibus et commentario Iohannis Andreae*. Szép kis gótikus iniciálékkal. Sima, félbőr-fatáblás kötés. Mikrofilm: MTAK Mf 4619/II.

40. Rec. 491. (=Cod. Lat. 4262.) Jegyzék: *Expositiones in Psalmos* 15. "Glossa ordinaria Petri Lombardi super Epistolas Pauli apostoli." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XIV. századi, ázott, végén csonka, folio-méretű papír kódex. Több díszes piros-fehér kezdőbetű. Gótkus, vaknyomásos bőrkötés 2 csattal. Incipitje: "Glosa ordinaria Petri Lombardi super Epistolas Pauli---gencium."

41. Rec. 493. (=Cod. Lat. 4253.) Jegyzék: *Varia theol.* 17. "Miscellenea ascetica." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XIV. századi, ázott, foszlott, folio-méretű papír kódex. Új kötés. Sok ki-sebb, főleg a morális teológiát illető értekezés van benne: Innocentius III. papa: *De miseria conditionis humanae.* — Bernhardus Claravallensis: *Liber apologeticus ad Wilhelmum abbatem. Meditationes.* — *Tractatus moralisatus.* — *Themata sermonum de sactis.* — *Paradisus animi.* — *Speculum peccatoris.* — S. Augustinus: *De lapsu mundi, de incertitudine huius vitae et de avaritia. De vita Christiana.* — Isidorus Hispalensis: *Synonyma excerpta.* — S. Augustinus: *De poenitentiae medicina. De vera et falsa poenitentia. Admonitio, quantum bonum sit lectionem divinam legere. De fluctu vitiorum et machina virtutum.* — Bernhardus Claravallensis: *De quattuor gradibus spiritualis exercitii.* — Richardus a S. Victore: *De quattuor gradibus violatae charitatis.* — *Collectanea praesertim ex operibus SS. Bernardi, Gregorii et Hieronymi decerpta.* — *De laudibus B. Mariae Virginis, ordine alphabetico.* A *Speculum peccatoris* végén: "Scriptum P[ra]ge [?] 1377."

42. Rec. 494. (=Cod. Lat. 113.) Jegyzék: *Philosophici* 17. (Pflugknál 16.) "liber metaphysicorum". Pergamen. Folio.

Az 1279-ben másolt, folio-méretű pergamen kódex Aristoteles *Metaphysicáját* tartalmazza, a szerző megnevezése nélkül: "Incipit liber metaphysicorum", ugyan-úgy, mint a Jegyzékben. Mikrofilm: MTAK Mf 5079/I.

43. Rec. 495. (=Cod. Lat. 1403.) Jegyzék: *Theol. spec.* 12. "Summa theologica." Pergamen. Folio.

Valószínűleg azonos ezzel a XIV. századi, csonkán kezdődő, folio-méretű pergamen kódexszel, amelyben Guillelmus Altissiodorensis *Summa aurea super quattuor libros Sententiarum*-a van benne. Az explicitben megvan a szerző neve: "summa magistri Wilhelmi, de Azhornen", ezért az azonosítás némileg kétes. Illuminált, Új kötés. Mikrofilm: MTAK Mf 5795/III.

44. Rec. 496. (=Cod. Lat. 4792.) Jegyzék: *Theolog. spec.* 20. "Franciscus Maro: *Quaestiones super I. sentent*". Nem mondja meg, hogy kéziratról vagy nyomtatványról van-e szó, csak a méretet adja meg: folio maior.

1449-ben, valószínűleg Padovában másolt, nagyon rongált, elején-végén csonka, nagy folio-méretű papír kódex, illuminált. Magyarországi, vaknyomásos reneszánsz bőrkötés, sárga metszés. Tartalma benne olvasható: "Quaestiones francisci maronis super primo Sententiarum". Vitéz János autográf bejegyzése van arról, hogy 1463-ban olvasta a kötetet "finivi repetendo die ultimo octobris 1463. Z. Inceperam autem repetere eodem anno in festo beati Gregorii." A kötetet "frater michael" Páduában 9 dukátért vásárolta. A táblán olvasható bejegyzések: "Wilhelmo de Egmonda dedi", "Petro de Mechlina". "Gaspar sebesi[?] dedi", "isto Wilhelmo scriptori dedi 4 libras." Mikrofilm: OSZK FM I. 2317.

45. Rec. 498. (=Cod. Lat. 3970.) Jegyzék: Theolog. spec. 8. "Summa quaestionum theologiae." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

Talán azonosítható ezzel a XV. századi, elején csonka, ázott, penészes, rossz állapotban levő, folio-méretű papír kódexszel, amelyen semmiféle cím nem olvasható. Díszebb iniciálék vannak benne. Új kötés. Tartalma: Quaestiones in librum Sententiarum. — Canticum Canticorum in versione Germanica. — Sermones de sanctis per circulum anni. — Iacobus de Cessolis: Liber scaccorum. — Stella clericorum. — Notabile de sacerdotibus. — Notabilia de Dominicali Oratione. Bár a Rec. jelzet és a kódex állapota valószínűsíti az azonosítást, kétséssé teszi, hogy a beszédek közt egy sem szól a magyar szentekről. Mikrofilm: MTAK Mf 3436/III.

46. Rec. 499. (=Cod. Lat. 4147.) Jegyzék: Conciones 9. "Sermones ascetici in quosdam textus evangeliorum." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír.

XV. századi, végén rongált, folio-méretű papír kódex. Illuminált. Új kötés. Csonkán kezdődik. Chrysostomus munkái vannak benne, első, nagyobbik felében beszédei, azután De reparatione lapsi, szerző megjelölése nélkül. Utána egy egészen rövid beszéd: De titulo triumphali et laude nominis Iesu secundum Bernardinum de Senis.

47. Rec. 500. (=Cod. Lat. 3998.) Jegyzék: Theolog. spec. 9. "Quaestiones theolog. de sacramentis in genere et in particulari." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, nedvességtől rongált, foszlott, folio-méretű papír kódex. Dísztelen. Vaknyomásos magyar reneszánsz bőrkötés, egy csattal, 5 veret nyomával. Talán sárga metszése volt. Tartalma megfelel a Jegyzékben adott címnek, mert a Sentenciák IV. könyve van benne, amely a szentségekről szól. Mikrofilm: MTAK Mf 2781/II.

48. Rec. 504. (=Cod. Lat. 3959.) Jegyzék: Medici 6. "Volumen cum titulo medicinae diversae". Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

1394-ben Pádovában másolt, beázás nyomait viselő, folio-méretű papír kódex. Tartalma: Nicolaus és Iohannes de S. Sophia: Consilia seu recepta medica és Solinus: De variarum herbarum et radicum qualitate et virtute medica. Illuminálás nincs, csak színes nagy kezdőbetűk. Egykorú, síma, liláspiros bőrkötés 2 csattal, 5 veret nyomával. Előzéke XIII/XIV. századi pergamenlevél szép iniciáléval. A betáblázó csíkok egy héber Tóra-kéziratból valók. Az első két szerző neve csak a lapszálon van, nehezen olvashatóan, ezért maradhatott el. Nehezebb problémát okoz, hogy a "medicinae diversae" cím nem látható sehol. Talán a táblára volt ragasztva és elveszett. Budai eredete viszont bizonyosra vehető, mert a fol. 134/135 közt egy különálló lapon Budán 1486-ban kelt és a comes capellaehez intézett levél töredéke található. Mikrofilm: MTAK Mf 2781/I.

49. Rec. 507. (=Cod. Lat. 2295.) Jegyzék: Grammatici aliique scholastici 2. "Dictionarium latinum." Pergamen. Folio.

XV. századi, rongált, folio-méretű pergamen kódex. Illuminált. Új kötés. Benne Iohannes Ianuensis de Balbis Grammatica-ja és Catholicon-jának A-F betűig

terjedő része. A *Catholicon* egynyelvű latin szótár, a Jegyzék adata tehát elfogadható. A kódex magyarországi eredete kétségtelen, mert Tamás nyitrai főesperes, esztergomi kanonok készítette és köttette be, ő hagyta halála előtt az (esztergomi) Szent Adalbert egyházra 1430-ban. Mikrofilm: MTAK Mf 2779/I.

50. Rec. 508. (=Cod. Lat. 5101.) Egyike lehet a Jegyzékben közelebbi meghatározás nélkül álló, folio-méretű, kánonjogi papír kódexeknek. (Canonistici 2-ben.) A XV. századi, elején-végén csonka, nagyon összeázott, folio-méretű papír kódex kommentárokat tartalmaz a *Decretalisok* II. és III. könyvéhez. A fol. 49/50 közt egy bekötött papírszeleten: "*Decretalium Gregorii IX. Pontifici Libri II. et III., quibus in fine adjunctum est Sigismundi Imperatoris Decretum Quintus super modo exercituandi editum A, C. 1435.* Zsigmond dekrétuma azonban ma nem található a kötetben. Mikrofilm: MTAK Mf 4614/I.

51. Rec. 509. (=Cod. Lat. 5093.) Jegyzék: Canonistici 15. "*Notata super secundo decretalium.*" Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír.

XV. századi, nagyon rongált, folio-méretű papír kódex. Illuminálás nincs, új kötés, sárga metszés. A *Decretalisok* II. könyvéhez írt kommentárok vannak benne.

52. Rec. 510. (=Cod. Lat. 3173.) Jegyzék: Poëtica 7. "*Heroica manuscripta, deest titulus et autor.*" Méretet, anyagot nem jelez.

Valószínűleg azonosítható ezzel a XV. századi, ázott, csonkán kezdődő, folio-méretű papír kódexszel. Diszitetlen. Új kötés. Ovidius *Metamorphoses*-ét tartalmazza, csonkán, a II. könyv 44. sorától kezdve, a kötet eleje a szerző nevével és a mű címével elveszett. Más költői mű nem jöhet szóba. a Rec. jelzetűek közt.

53. Rec. 511. (=Cod. Lat. 2179.) Valószínűleg azonos a Jegyzékben közelebbiről meg nem jelölt, kánonjogi, folio-méretű, pergamen kódexek egyikével. (Canonistici 3-ban.) A XII/XIII. századi, nagyon rongált, végén csonka, folio-méretű pergamen kódexben kivonatok vannak Gratianus *Decretuma* I. könyvéhez. A kódexben olvasható XIII. századi bejegyzés szerint "*Iohannes lector Colocensis excerpit prae-notatas quaestiones de quodam apparatu decretorum.*" Egy díszesebb iniciále van benne. Kötése új. Mikrofilm: MTAK Mf 4619/IV.

54. Rec. 512. (=Cod. Lat. 4182.) Jegyzék: Canonistici 9. "*De vita honestateque clericorum.*" Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, nagyon ázott, rongált, végén hiányos, folio-méretű papír kódex. Díszesebb vörös-kék iniciálékkal. Nagyon rossz állapotban levő, sima bőrkötés. Kommentárokat tartalmaz a *Decretales* III.-V. könyveihez, Incipitje pontosan úgy szól, ahogyan a Jegyzék a címet adja.

55. Rec. 514. (=Cod. Lat. 3956.) Jegyzék: *Varia ex ascetis theologis aliisque* 27. "*Tractatus de unitate formarum auctore D. Thoma Aquinate.*" Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

XV. századi, nagyon rongált, ázott, folio-méretű papír kódex. Vörös-kék díszes kezdőbetűk. Vaknyomásos, magyarországi reneszánsz bőrkötés. Explicitje megfelel a Jegyzékben adott címnek. (A kódexben a *Quodlibetum theologicum* van.) Egy benne található papírtöredéken: "*Georgius ewsy Administrator strigoniensis.*" Mikrofilm: MTAK Mf 1157/II.

56. Rec. 515. (=Cod. Lat. 3949.) Jegyzék: Historici 4. "De natura et proprietatibus diversarum arborum, inicio et fine lacer." Nem jelzi, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

Talán azonosítható ezzel a XV. századi, elején-végén csonka, szerző és cím nélküli, folio-méretű papír kódexszel, amelyben Glanvilla De proprietatibus rerum-a van. Az élőfejek közt előfordul "De arboribus". Magyarországi használata mindenestre kétségtelen, mert a fol. 175^r-n, üres helyre a XV. században beírtak egy több sorból álló, magyar nyelvű babonás imádságszöveget.[23] Egy helyen lapszélen oda van írva "Pannonia sive Hungaria. Mikrofilm: MTAK Mf 1151/II.

57. Rec. 516. (=Cod. Lat. 3368.) Jegyzék: Epistolae 6. "[Epistolae] cum exhortationibus annexis in fine." Anyagot, méretet nem jelez.

Talán azonosítható ezzel a XV. századi, nagyon ázott, rongált állapotban levő, folio-méretű papír kódexszel, amelyben Petrus Blesensis levelei vannak. Helyenként a lapszéleken erkölcsi vonatkozású kérdésekkel kapcsolatos kivetítések vannak. Egy helyen a felső lapszélen: Exhortatio, ut via...", de az "exhortatio" máshol is előfordul a leveleknél. Illuminálás nincs, csak vörös iniciálék. Sima fatáblás félbőr kötés. Előzéklapja ugyan egy prágai oklevél, de ez a körülmény nem szól okvetlenül a kötet budai használata ellen, még provenienciája sem okvetlenül csehországi. Mikrofilm: MTAK Mf 3436/II.

58. Rec. 517. (=Cod. Lat. 3995.) Jegyzék: Philos. 22. (Pflugknál 21.) "Philosophica manuscripta." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Folio.

Talán azonosítható ezzel a XV. századi, folio-méretű papír kódexszel. Állapota tűrhető, táblája rágott. Diszítetlen. Zöld bőrkötés 2 csattal. A kódexben Aristoteles-kommentárok vannak a fizikához és metafizikához. A táblán: "Commen-tum abbreviatum super phi. et metheor."

59. Rec. 518. (=Cod. Lat. 5085.) Egyike lehet a Jegyzékben közelebbről meg nem határozott, folio-méretű kánonjogi papírkódexeknek (Canonistici 2-ben.)

XV. századi, folio-méretű papírkódex, belseje ázott. Gótikus, vaknyomásos bőrkötés, 2 csat, 5 veret nyoma, sárga metszés. Több kánonjogi munka van benne: Novella super VI. Decretalium Bonifacii VIII. papae. — Eadem novella ab alio glossata. — Thomas de Bipartita seu Piperata: Tractatus de praesumptionibus et iudiciis. — Solutiones super glossas contrarias in iure canonico. — Magister Bernardus: Margarita seu breviarium iuridicum. — Bartholomaeus Brixiensis: Brocardia iuridica cum solutionibus.

60. Rec. 520. (=Cod. Lat. 1375.) Jegyzék: Expos. in psalmos 1. "Expositiones psalmodum Davidicorum in vetusto opere, inicio et fine lacer." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Mérete folio maior.

XV. századi, vegyesen papírból és pergamenből álló, nagy folio-méretű, nagyon rossz állapotban levő, elején-végén csonka kódex. Vannak benne díszesebb kezdőbetűk. Új kötés. Tartalma zsoltárkommentárok (IV-LVII. zsoltár).

61. Rec. 521. (=Cod. Lat. 5107.) Valószínűleg azonos a Jegyzékben közelebről meg nem határozott kánonjogi, folio-méretű papír kódexszek egyikével (Canonistici 2-ben).

XV. századi, ázott, folio-méretű papír kódex. Nagyon rongált sima, félbőr-fatáblás kötés. Tartalma: Commentaria in libros titulosque varios Decretalium. — Iohannes de Deo: Summula de arbore consanguineitatis et affinitatis. — Repetitiones. — Franciscus Zabarella: Tractatus de modo docendi et discendi, Fol. 501^r: "et sic est finis...per me michaellem de lupe padue in carnisprivio anno MCCCCxliij^o" "Anno d. M^oCCCC^{mo}xlvij^o in licenciatum in vigilia purificationis in februario, deinde pecij Romam videndo ibi practicam[?] Reversus iterum paduam insignia doctoratus publice accepta praesentibus hungaris dominis Georgio Zay, Iohanne Beczencz, Bario praeposito agriensi, Benedicto de Hethecanto[?] ...agriensi et Symone daruas arcium magistro, erasmo presbitero etc." A Repetitiones-nél "Anno 4lv (=1455) Bononie disputatum Padue vero scriptum." A táblán töredékek valószínűleg egy külföldi formuláskönyvből: Iohannes de Westfalia fr. min. prior Henrici de Ast. Henricus de Halle professor utriusque iuris... clericus palacio regio franciae." Fol. 516 "Creatus Rome conventu sancte marie super minervam MCCCC^oXXXI...hic coronavit Serenissimum principem regem hungarie Sigismundum Imperatorem Anno domini MCCCCXXXIII."

62. Rec. 522. (=Cod. Lat. 2145.) Valószínűleg azonos a Jegyzékben közelebről meg nem határozott kánonjogi, folio-méretű, pergamen kódexek egyikével. (Canonistici 3-ban.)

XV. századi, nagyon rossz állapotban levő, folio-méretű pergamen kódex. Egy kisebb díszes iniciále kivételével illuminálás nincs. Új kötés. IX. Gergely Decretalisainak I-III. könyvéhez írt glosszák vannak benne. Mikrofilm: MTAK Mf 5797/II.

63. Rec. 523. (=Cod. Lat. 2202.) Jegyzék: ugyanúgy mint az előző.

XIV. századi, folio-méretű, csonka pergamen kódex. Kánonjogi repertórium egy része, szerző, cím nem derül ki a kötetből. Mikrofilm: MTAK Mf 4621/III.

64. Rec. 524. (=Cod. Lat. 4007.) Jegyzék: Philos. 17. "Philosophica notata et utcunque iam putredine corrupta." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. 4°.

XV. századi, ázott, rongált, végén csonka, kisebb folio, vagy quart méretű (215x155 mm.) papír kódex. Néhány díszesebb nagy kezdőbetű kivételével más díszítés nincs benne, de vannak ábrák. Új kötés. 16 különböző, nagyobb részt filozófiai tartalmú munka van benne: Eypheus: Commentarius in Aristotelis praedicamenta. — S. Augustinus: Praedicabilia. Praedicamenta cum glossis variorum. — Articuli Avicennae. — Distinctiones communes usitatae Parisiis. — Tentamen conceptus signis quibuslibet fixandi. — De arte praedicandi. — Introductio in chiromantiam. — Nicolaus de Marienwerder: Calendarium cyclicum pro annis 1439-1803. — Praelectiones Parisiis factae de arte praedicandi. — Laurentius Aquilegiensis: Ars dictandi ad tabelliones Bononiae. — Tractatus de philosophia naturali cum glossis inter lineas et in marginibus. — Tractatus de ente. — Tractatus de logica cum glossis inter lineas et marginibus. — Thomas Aquinas: De generibus scientiarum. Tractatus de dimensionibus. A kalendáriumban magyar

szentek ünnepei (László, István, Imre.) Néhány német szó is be van jegyezve a kötetbe: "mem gut frundt", "frunderliche". Az előzéken: Ego nicolaus de marienwerder dei gratia princeps effordiensis [?], de magyar nevek is olvashatók ott: "Symon Carolus de Karachonfalwa", "Executor pleban, de chereny," "De Karad". Mikrofilm: MTAK Mf 3437/II.

65. Rec. 525. (=Cod. Lat. 1319.) Jegyzék: Conciones 10. "Informationes asceticae." Pergamen. Folio.

Talán azonosítható ezzel a XIV. századi, nedvességtől és rovarkártól rongált pergamen kódexszel, bár a méret inkább negyedré, mint folio (218x164 mm.) Teljesen dísztelen, az iniciálék helye üres. Új kötés. Tartalmát a TC így adja meg: Sermones seu potius themata sermonum per circulum anni.

66. Rec. 526. (=Cod. Lat. 5249.) Jegyzék: Medici 4. "Observationes practicae medicinales." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Negyedré.

XV. századi, nagyon rossz állapotban levő, ázott, negyedré-méretű papír kódex. Díszítetlen, az iniciálék helye üres. Új kötés; talán sárga metszése volt. Vegyes orvosi-gyógyszerészeti anyagot tartalmaz szerző és cím nélkül. Mikrofilm: MTAK Mf 2783/I.

67. Rec. 527. (=Cod. Lat. 1320.) Jegyzék: Conciones 5/b. "Sermones ascetici" Pergamen. 4°

Azonosítható ezzel a XIV. századi, erősen rongált, csonkán kezdődő negyedré-méretű pergamen kódexszel. Díszesen illuminált. Új kötés. Beszédek vannak benne az egész egyházi évre (sermones de tempore), azután néhány különböző alkalomra, végül Mária-ünnepekre.

68. Rec. 529. (=Cod. Lat. 4036.) Jegyzék: "Miscellanea ex sacris et profanis 14. "Summa vitiorum cum aliis manuscriptis." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Negyedré.

XV. századi, ázott, rongált, csonka, negyedré méretű papír kódex. Új kötés. Díszesebb iniciálék. Incipitje: "Summa vitiorum", de egyéb művek is vannak benne: Quaestiones variae ex iure canonico. — Alanus ab Insulis: Summa de omnibus vitiiis. — Quaestiones ethicae. — Inhibitiones a communione fidelium. — Biblia excerpta et glossata. — S. Augustinus: Soliloquiorum libri. — Iacobus Zocchi: Dicta de iure canonico. Magyar scriptor és possessor: Fol. 85^r "Explicit ...1477." Fol. 166^r "Explicit granum bible per manus Wolfgangi de Wacya Anno domini M^o quadringentesimo quinquagesimo secundo (áthuzva, helyette:) tertio. "Liber magistrj Michaeli [!] de Kapolna Canonici eccelsie Jauriensis nunc Magistrj Jacobi de Kapolna, legatus altarj Saancti Jacobi et Aug..." Valószínűleg utólag egybekötött kötet lehet (az évszámok sorrendje alapján). Mikrofilm: MTAK Mf 1156/I.[24]

69. Rec. 597. (=Cod. Lat. 4723.) Jelenleg már Budapesten: OSZK Clmae 410.) Jegyzék: Varia theol. 11. "Miscellanea ascetica cum legenda[25] de sanctis, de ritibus ecclesiae, missae etc." Nem mondja, hogy pergamen, tehát papír. Negyedré.

XV. századi, nagyon ázott, foszlott állapotban levő, elején csonka, alig olvasható, negyedré-méretű papír kódex. Néhány tollrajzu iniciále van benne.

Új kötés. Tartalma főleg beszédek, azután két legenda, szó van a miséről is. Az esztergomi iskola számára készült. Magyar nyelvű glosszák találhatóak benne.[26]

70. Rec. 672. (=Cod. Lat. 2263.) Jegyzék: Juristae 6. "Codex iuris civilis". Pergamen. Folio.

XIV. századi, ázott, rongált, nagy folio-méretű pergamen kódex. Vörös-fehér-kék színezésű iniciálek vannak benne. Új kötés. Iustinianus Institutioi glosszák-
kal. A tárgy, az állapot és a jelzet alapján föltételezhető, hogy budai könyv. A méret és az anyag, (pergamen) megfelel az adatoknak.

71. Rec. 676. (=Cod. Lat. 447.) Jegyzék: Philosophici 12. (Pflugknál 11.) "M. Thomas de Capua: Dictamina philosophica." Pergamen. Folio.

XIV. századi, elején csonka, folio-méretű pergamen kódex. Benne olvasható: "summa dictaminis Magistri Thome de Capua." A Jegyzékben téves megjelölés, hogy "philosophica" s tévesen került a filozófiai csoportba. Mikrofilm: MTAK Mf 5079/II.

72. Rec. 687. (=Cod. Lat. 2388.) Jegyzék: Miscellanea 1. "Centiloquium Ptolomei." Negyedrétméretű, Pergamen.

XIII. századi, elején rongált, negyedrétméretű pergamen kódex. Új kötés. Az első lapok át vannak húzva, a fol. 8^x-n olvasható egykorú írással "Centiloquium Ptolomei." Mikrofilm: MTAK Mf 2779/III.

Végeredményben a Jegyzékben szereplő 126, illetve a kódex- vagy nyomtatvány-jelleget föl nem tüntető tételek közül ide vett kettővel együtt 128 kódexnek több mint a feléről sikerült vagy kétségtelenül megállapítani, vagy legalább valószínűsíteni azt, hogy a Budáról 1686-ban elhozott könyvek közül való. Sok esetben a Jegyzék bizonytalan fogalmazása nem ad az azonosításhoz kellő támpontot, de ez a körülmény nem magyaráz meg minden hiányt. Különös ugyanis, hogy a nem azonosítható tételek közt van számos olyan, amelyet a megadott szerző vagy cím alapján föltétlenül megtalálhatóknak gondolhatnánk. Pl. Augustinus: De verbis Domini (Patres 4.), Bernhardus Claravallensis: De consideratione ad papam Eugenium (Patres 6.), Baldus: Super usibus feudi (Juristae 21.), Politicus de modo et virtutibus gubernandi rempublicam (Miscellanea 2.), Codex iuris utriusque (Juristae 5. és 11.), Declarationes pontificum circa curiam Romanam, regnum Galliae etc. (Varia theol. 15.) Praetesticatio variarum visionum a Deo fluentium seu liber alias dictus Stivias simplicis hominis (Varia theol. 5.) stb. Mi lett a kódexeknek meg nem talált, közel fele mennyiségével? Talán a feldolgozás idején úgy ítélték, hogy nagyon is rossz állapotuk folytán nem érdemlik meg az átlománybavételt és kiselejtezték ezeket? Vagy talán megalapozott az a föltevés, hogy Van Svieten a kódexek egy részét kiselejtezte? [27] Feleletet adni nem tudunk.

73. Viszont meg kell még említenünk egy kódexet, amelyet 1686-ban hoztak el Budáról a Hofbibliothekba, a Jegyzékben mégsem szerepel. Iacobus Tollius, a híres németalföldi utazó írja az Epistolae itinerariae-ban, hogy ő Bécsben 1687-ben látta "Lutatium seu Lactantium Placidum in Statii Thebaidos"-t, amelyet a budai palotából hoztak el.[28] Ez a kódex nem lehet más, mint a Cod. Lat.

3118., ázott, elején-végén foszlott, XV. századi papír kódex. Régi jelzete Rec. 417., tehát ez is a többi budai kódexszel együtt került feldolgozásra. Egy bejegyzés szerint a kódex egykor Mátyás király udvari humanistájának, Galeotto Marzionak a tulajdonában volt. "Galeotti martii narniensis liber.

2. A MEG NEM TALÁLT KÓDEXEK

1. Patres 3. Augustinus: Sacr. ord. regulae etc. 2°.
2. Patres 4. Augustinus: De verbis Domini. 4°.
3. Patres 6. Bernhardus, Abbas: De consideratione ad papam Eugenium. 2°.
4. Biblia 5. Pars Bibliorum Veteris Testamenti. 2°.
5. Canonistici 4. Tituli Decretalium et Constitutionum eccles. 2° mai.
6. Canonistici 14. Tomus divinatorum officiorum liber nuncupatus. Perg. 2° mai.
7. Canonistici 21. Codex canon., epistolae pontificum cum scholiis in epist. S. Pauli Apost. Perg. 2° mai.
8. Canonistici 28. Tomus iuris canonici cum epist. pontif. Perg. 2°.
9. Canonistici 34. Codex iuris canon. Perg. 2°.
10. Conciones 4. Sermones ascetici, vix legibiles ob vetustatem librique putredinem. 2°.
11. Conciones 5b. Sermones ascetici. Perg. 4°.
12. Conciones 11. Sermones sacri de B.M.V. 2°.
13. Epistolae 1. Epist. D. Pauli Apostoli incipiendo ab iis, quae sunt ad Romanos et finiendo ad Corinthios. 2°.
14. Epistolae 5. Epistolae et institutiones asceticae in duobus libris. 2°.
15. Expos in Ps. 6. Nicolaus de Lyra: Expositiones Psalmorum. 2°.
16. Expos. in Ps. 10. Scholia in Psalmos. 2°.
17. Expos. in Ps. 12. Scholia in partem aliquam Veteris Testamenti. Perg. 2°.
18. Theol. sp. 10a. Quaestiones theologicae. 2°.
19. Theol. sp. 16. Decisiones theologorum. 2° mai.
20. Theol. sp. 18. Operis theologici fragmentum. 2°.
21. Theol. sp. 19. Theologicum manuscriptum. 2°.
22. Theol. sp. 21. Codex theologicus pervetustus vix legibilis. 2°.
23. Varia theol. 2. Epistolae et exhortationes promiscuae de variis festivitibus sanctorum, in fine huius libri reperiuntur aliquot quaestiones theolog. 2°.
24. Varia theol. 3. Tractatus de virtutibus moralibus aliisque variis, ordine alphabetico digestis. Perg. 2°.
25. Varia theol. 4. Dialogi de bono animarum pastore. 2°.

26. Varia theol. 5. Praetesticatio verarum visionum a Deo fluentium, seu liber alias dictus Stivias simplicis hominis, Perg. 2°.
27. Varia theol. 13. Varia de utriusque Testamenti textibus, de virtutibus et vitis. 2°.
28. Varia teol. 14. Miscellanea ascetica et theologica. Perg. 2°.
29. Varia teol. 15. Declarationes pontificum circa curiam Romanam, regnum Galliae etc. 2°.
30. Varia theol. 19. Varia ascetica cum quibusdam decisionibus theologicis et sermonibus SS. patrum, Perg. 2°.
31. Varia teol. 31. Liber inscriptus Collegialis ecclesiae Strigoniensis. 2°.
32. Varia theol. 32. Volumen Graecum. 2°.
33. Historici 10. Frater Martinus ord. Praed.: Opusculum de chronicis et gestis summorum pontificum et imperatorum. 2°.
34. Juristae 2. Opus iuris civilis, non est integrum. 2°.
35. Juristae 3. Tomus iuris utriusque, vix enim legibilis est ob vetustatem et putredinem. 2°.
36. Juristae 5. Volumen iuris utriusque. 2°.
37. Juristae 11. Codex iuris utriusque, non est integrum. 2° mai.
38. Juristae 13. Notata ex iure civili, in articulos distincta. Perg. 2°.
39. Juristae 14. Notata iuridica.
40. Juristae 16. Baldus: Liber super usibus feudi utcunque lacer. 2°.
41. Juristae 23. Baldus et Alexander: Codex iuris utriusque, Perg. 2° mai.
42. Juristae 25. Liber decretorum S. Stephani regis Vngar., non est integer, sed ex parte igne absumptus. 2°.
43. Juristae 27. Codex iuridicus, Perg. 2°.
44. Juristae 30. Pars corporis iuris civilis. Perg. 2°.
45. Mathem. 1. Distinctiones mathematicae. 2°.
46. Mathem. 5. Codex Mathematicus. 2°.
47. Medici 7. Liber medicus. Perg. 4°.
48. Philos. 2. Plato Atheniensis de Politia coelesti. 2°.
49. Philos. 13. (12.) Philosophica manuscripta. Perg. 2°.
50. Philos. 15. (14.) Liber distinctionum. Perg. 2°.
51. Philos. 18. (17.) Philosophica notata et utcunque iam putredine corrupta. 4°.
52. Philos. 23. (22.) Miscellanea philosophica, ut videtur, quia vix legibilis, Perg. 2°.
53. Miscell. 2. Politicus de modo et virtutibus gubernandi Rempublicam, Perg. 2°.
54. Miscell. 11. Proverbia variis sermonibus dialogisque amplificata. 2°.
55. Miscell. 13. Varia ex grammatica et rhetorica manuscripta. Perg. 2°.

A Jegyzék végén még különböző iratokról is van szó, amelyek három ládában voltak: "Tres ciste, variis manuscriptis Turcicis repletæ, quibus, continentur varia Protocolla, Registra et Consignationes reddituum Regiæ Budensis, locorumque ab ea dependentium, enumeratio Vectigalium, Pensionum, Contributionum, ad rem militarem et oeconomicam præcipue pertinentium."

3. ÓSNYOMTATVÁNYOK AZ ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEKBAN

1. Ink. 2 E 4. Jegyzék: Conciones 13. "Sermones dominicales super Evangelia et Epistolas per totum annum authore Fratre Vgone de Prato ord. Praed." A Jegyzék nem mondja meg, hogy kódexet, vagy nyomtatott könyvet kell-e keresnünk. Szóbjöhető kódexet nem találtunk az ÖNB gyűjteményében, ósnyomtatvány azonban kettő is van. Ezek közül az Ink. 2 E 4. (Strassburg é.n. Hussner. Hain 8996.) Gótikus vaknyomásos bőrkötése valószínűleg magyarországi (pozsonyi)[29], így tehát lehet, hogy ez a Budáról elhozott példány. Possessor: "Munus mihi gratum per manus luceae purcher" [?]

2. Ink. 2. F. 31. Jegyzék: Medici 2. "Antidotarium medicinale Nicolai authoris" A szerző Nicolaus Falcutius. (Hely, év, nyomda nélkül. Hain 11763.) Eredeti gótikus vaknyomásos bőrkötéséből csak a hátsó tábla maradt meg, a többi rész új. Budai eredetét az teszi valószínűvé, hogy a kötéstábla belsején Mátyás király epitáfiuma (Hic iacet satis...) olvasható 1490 évmegjelöléssel. A kötet végén berajzolt címer (ágyúcső?) mellett M P monogram. Ezen kívül egy talán IAB-nek olvasható monogram is van. Ha ezt Iohannes Alexander Brassicanusnak oldjuk föl, akkor is lehet budai, mert Brassicanus elég sok könyvet hozott el onnan, de akkor meg nem tartozhatott az 1686-ban elhozott könyvek közé, mert Brassicanus a XVI. század első szakaszában járt Budán.

3. Ink. 9. C 1. Jegyzék: Medici 1. "Iacobus Forliviensis: Expositones in aphorismos Hypocratis una cum quaestionibus". Folio maior. (Padova 1477. Herbert. Hain 7248.) Nagy folio méretű nyomtatvány. Kötése talán magyarországi vaknyomásos reneszánsz bőrkötés, sárga metszéssel.

4. Ink. 9. G 11. Missale Strigoniense. (Nürnberg 1490. Stuchs. Hain 11430.) Illuminálás nincs, az iniciálek helye üres maradt. Új kötés. Csonka, nagyon ázott, rágott állapotban. Mint esztergomi missale, állapota folytán valószínű, hogy a Jegyzék közelebről meg nem határozott nyomtatott missaleinek egyike.

5. - 6. Ink. 11. E 17. Breviarium Strigoniense. [Nürnberg] 1484. [Stuchs] pro Theobaldo Feger. GW 5469.) Két példányból kötötték egybe váltakozva, az

egyik példány kb. 3 cm-rel kisebb mint a másik. Díszes, vörös-fehér-kék iniciálék. Új kötés. Sok bejegyzés. Possessor: "Magistri ambrosy custodis Sancti Stephani prothomartiris et custodis Strigoniensis, Manu sua propria." Bizonyosra vehető, hogy Jegyzékben a közelebről meg nem határozott breviáriumok közül kettőnek a maradványa.

7. Ink. 13. F. 22. Jegyzék: Canonistici 11a. "Duo tomi cum titulo Concordantia discordantium canonum", az egyik negyedrét, a másik folio. A rongált, beázott, negyedrét-méretű ősnymtatvány megfelel a negyedrét nyomtatott kötetnek. Új kötése van. Tartalma: Gratianus: Decretum cum apparatu Iohannis Theutonicii et Bartholomaei Brixiensis. (Venezia 1483. Petrus de Piasis, Hain 7900.)

8. Ink. 19. A 4. Jegyzék: Expos Ps. 11. "Explanatio libri psalorum, authore D. Augustino." (Venezia 1493. GW 2910.) A rongált nyomtatvány kolofonja megfelel a Jegyzékben megadottnak. Kötése vaknyomásos magyar reneszánsz bőrkötés, sárga metszés. A gerincen $\frac{A}{\text{Ser. 5.}}$ régi jelzet.

9. Ink. 19. A 13. Missale Strigoniense. (Brünn 1491. Stahel — Prenlain pro Theobaldo Feger, HC 11431.) Csonka, nagyon rossz állapotban levő kötet. Illuminált, de a kánonkép hiányzik. Vaknyomásos reneszánsz bőrkötésben.

10. Ink. 9 G 22. Jegyzék: Canonistici 33. "Alius canonisticus nuncupatus Formularium procuratorum per Eucharium Silber. 4°. (A Jegyzék a nyomdász nevét tévesen szerzőként tünteti fel, Roma[1489.] Hain 7247.) Új kötésben. Talán ezzel a példánnyal azonosítható.

11. Ink. 10. E 27. Jegyzék: Mathem. 4. "Propositiones mathematicae cum insigni opere elementorum Euclidis et commentationibus in geometricam artem. 2°. (Vicenza 1491. GW 9429.) Valószínűleg azonosítható ezzel a példánnyal a cím és állapot (nagyon ázott, rongált) alapján. Új kötés.

12. Végül van egy nyomtatott Breviarium Strigoniense ([Nürnberg] 1484. [Stuchs] pro Theobaldo Feger GW 5469.), amely korábban Bécsben volt, de ma már Budapesten a MTAK-ban Ráth F 1042, jelzet alatt. Erről a nyomtatványról, amelynek budai eredetéhez nem fér kétség, már a bevezetésben megemlékeztünk. [30] Egyike a Jegyzék közelebről meg nem jelölt nyomtatott breviáriumainak.

4. NEM AZONOSÍTOTT NYOMTATVÁNYOK

1. Patres 1. Augustinus: De civitate Dei una cum commentario. 2°.
2. Patres 2. Augustinus: Canones iuxta triplicem regulam. 2°.
3. Patres 7. Bonaventura, S. Seraphicus: Sermones de tempore.
4. Patres 9. S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus: Volumen de virtutibus et et vitiis, aliisque in fine, praesertim de B.M.V.[31]
5. Patres 10. S. Antoninus: Aliud volumen de virtutibus et vitiis in 12 titul. digestum.[32]
- 6-14. Missalia. 5 pergamen. 2°, 2 2°, 2 4°.
15. Biblia 1. Biblia cum commentariis D. Hieronymi a libro Esdrae usque ad Ecclesiasticum inclusive. 2°.
16. Biblia 2. Biblia integra. 4°.
17. Biblia 3. Biblia Vetus Testamentum cum scholiis, vix est huius operis mediatas. 2° maior.
18. Biblia 6. Biblia Ungarica. 2°.
- 19-20. Breviaria.
- 21-24. Canonistici 1. Quattuor codices sacrorum Canonum. Fol. maior.
- 25-26. Canon. 5. Duo tomi nuncupati rationale divinatorum officiorum. Fol. maior.
27. Canon. 6. Decretorum Ecclesiasticorum codex integer. 2°.
28. Canon. 10. De ministris et ordinibus ecclesiae una cum vitis sanctorum in fine. Fol. mai.
29. Canon. 11b. [Gratianus: Decretum]. Concordantia discordantium canonum, 2°.
30. Canon. 12. Decisiones seu conclusiones antiquae DD. de Rota. 2°.
31. Canon. 13. Iuris canonici fragmentum in codice utrinque lacero. 2°.
32. Canonistici 16. Bonifatius VIII: Sexti libri Decretalium compilatio illustrata divisionibus additionibusque. Fol. mai.
33. Canon. 17. Nicolaus [Panormitanus] abbas: Libri secundi pars prima. 2°.
- 34-35. Canon. 18. Supplementum iuris canonici cum eiusdem rubricis in tomo distincto. (Az egyik kötet 4°, a másik 2° maior.)
36. Canon. 19. Lectura super quarto et quinto Decretalium. Fol. mai.
37. Canon. 20. Dominicus de S. Geminiano: Lectura aurea rubricarum de vita et moribus clericorum. Fol. mai.[33]

38. Canon. 22. Codex Decretalium cum summariis suis seu textuum,..cum divisionibus rubricarum continuationibusque. Fol. mai.
39. Canon. 23. Summa Hostiensis super titulum Decretalium compilata. Fol. mai.
40. Canon. 24. Decretales cum commentariis et epistolis pontificum, tomus initio lacer. 2°.
41. Canon. 25. Andreae Iohannes: Novella super V. Decretalium. 2°.
42. Canon. 26a. Codex sacrorum canonum. Fol. maior.
- 43-45. Canon. 29. Tres tomi Can. sacr. in distinctis codicibus. Kettó fol. mai., a harmadik 4°.
46. Canon. 31. Liber VI. Decretalium. Fol. mai.
47. Conciones 1. Sermones sacri in dominicas totius anni. 2°.
48. Conciones 3. (Sermones) in Dominicis et festa totius anni. 2°.
49. Conciones 5a. Sermones ascetici. 4°.
50. Conciones 6. [Herolt, Iohannes]: Sermones discipuli de tempore et de sanctis una cum promptuario exemplorum. 2°.
51. Conciones 7. Volumen, cui titulus de libro gratiae, in quo sermones ascetici de variis sanctis, una cum tractatu in fine de eruditione filiorum regalium, simul et de consolatione super morte amici, ubi de poenis purgatorii suffragiisque ecclesiae. 2°.
52. Conciones 8. Compendium morale pro sermonibus et collationibus asceticis faciendis. 2°.
53. Conciones 14. Postilla super libros Macchabaeorum. Fol. mai.
54. Conciones 15. Nicolaus de Lyra: (Postilla) in Novum Testamentum. 2°.
55. Conciones 16. Postilla cum additionibus super Evangelia et Apocalypsim, initio lacer. 2°.
56. Epistolae 4. Hieronymus, S.: Epistolae in tomo, cuius vix medietas extat, est namque initio et fine lacer. Fol. mai.
57. Expos. psalm. 2. [Expositiones] in Evangelia. 2°.
58. Expos. psalm. 5. Psalterium cum glossa. 2°.
59. Expos. psalm. 7. Nicolaus de Lyra: III. pars [Expositionum] super prophetas et libros Macchabaeorum. 2°.
60. Expos. in psalm. 8. Nicolaus de Lyra: Commentaria in Actus apostolorum, Apocalypsim. Fol. mai.
61. Expos. psalm. 9. Nicolaus de Lyra: Postilla in Novum Testamentum. 2°.
62. Expos. psalm. 16. Commentaria in prophetas Veteris Testamenti usque ad secundum librum Macchabaeorum. 2°.
- 63-66. Theol. spec. 1-4. Thomas Aquinas: Summae theologiae pars I., II. liber secundae partis, III. partis Summae additionum., Tabula quaestionum libri II. Partis II. 2°.
67. Theol. spec. 6. Iohannes Scotus [Duns]: Volumen in IV. librum Sententiarum. Fol. mai.
68. Theol. spec. 10b. Quaestiones theologicae. 2°.
69. Theol. spec. 11. [Petrus Lombardus]: Magister Sententiarum: Volumen quattuor librorum. 4°.

70. Theol. spec. 13. Alexander de Ales [Hales]: De Deo trino et uno pars I. Fol. mai. [34]
71. Theol. spec. 15. Quaestiones theologicae de virtutibus et vitiis. Fol. mai.
72. Theol. morales 1. Codex continens resolutiones morales aliasque ex Bibliis sumptas annotationes, non est integer. 2°.
73. Theol. morales 2. Astesanus: Summa casuum conscientiae. 2°.
74. Vitae sanct. 1. Hieronymus: Vitae sanctorum patrum, ordine alphabetico conscriptae. 2°.
75. Vitae sanct. 2. Vitae sanctorum in codice non integro. 2°.
76. Var. theol. 6. [Henricus Institoris]: Clypeus fidei S. Romanae ecclesiae adversus Piccardorum haeresim. 2°.
77. Var. theol. 7. De virtutibus et vitiis mystice ad intellectum transumptis ex Gestis Romanorum aliisque historiis applicatis. 2°.
78. Var. theol. 8. [Albertus Magnus]: Volumen complectens septem libros de SS Trinitate, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus Sancti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicii (initio videtur aliquid deesse.) 2°.
79. Var. theol. 16. Varia de virtutibus et vitiis, angelis, sacramentis ecclesiae. 2°.
80. Var. theol. 20. Guido Rodericus de Monte [Rotherii]: Manipulus curatorum de officiis pastorum animarum. 2°.
81. Var. theol. 21. [Lignamine] Iohannes Philippus de Lignanni Messalensis Siculus: Veritates de sanguine Christi. 2°.
82. Var. theol. 22. Ascetica et theologica, non est integer. 2°.
83. Var. theol. 23. Miscellanea de divinis et terrestribus. 2°.
84. Var. theol. 28. [Rolewinck, Werner]: Fasciculus temporum sex mundi aetates continens usque ad Christum. 4°.
85. Var. theol. 29. Quaestiones libri sex principiorum. 2°.
86. Var. theol. 30. Tambaco, Iohannes de: De consolatione theologiae. 2°.
87. Var. theol. 33. Liber Italicus pervetustus. 2°.
- 88-97. Var. theol. 34. Libri Hebraici (7 fol., 3 fol. mai.)
98. Var. theol. 35. Lutherus adversus decreta conciliorum pontificumque. 4°.
99. Historici 2. Strabo: De situ orbis. 2°.
100. Historici 3. Plinius: Historia naturalis digesta in triginta septem libros. Fol. mai.
101. Historici 5. [Florus]: Epitome decadam quattuordecim T. Livii historici in 140 libros distinctum, est utcunque iam vetustate destructum volumen. Fol. mai.
102. Historici 6. Historia belli Romani, non integra. 2°.
103. Historici 7. Plinius: Naturalis historia liber II. 2°.
104. Historici 9. Otto Frisingensis: Historia Danica cum enarratione rerum ab origine mundi gestarum usque ad tempora auctoris libri huius. 2°.
105. Juristae 1. Vocabularium utriusque iuris cum decisionibus quaestionum ex codice, deest initium. Fol. mai.
106. Juristae 4. Liber institutionum imperialium, non est integer. 4°.

107. Juristae 7. Iohannes Petrus de Ferrariis: Practica iudicialis. Fol. mai.
108. Juristae 8. Durandi, Guilielmus: III. et IV. pars Speculi cum additionibus Iohannis Andreae et Baldi. Fol. mai.
109. Juristae 9. Baldus de Perusio in fine cum additionibus super II. parte Speculi imperialis. Fol. mai.
110. Juristae 10. Speculi Caesarei et pontificii iuris per titulos ordine alphabetico conscriptos, tomus hic non est integer. Fol. mai.
111. Juristae 12. Baldus de Perusio: Rubricae Institutionum in IV. libros divisae. Liber integer. 2° mai.
112. Juristae 15. Constitutiones iuris civilis ex omni vetere iure collectae, non est integer tomus. Fol. mai.
113. Juristae 17. Bertrachinus, Iohannes: Volumen cui titulus Repertorium iuris, initio est lacer. Fol. mai.
114. Juristae 19. Codex iuris civilis et canonici, initio lacer. 4°.
115. Juristae 20. Digestum vetus de tortis. 2°.
116. Juristae 21. Angelus de Aretio: Super volumine Institutionum, tomus integer. Fol. mai.
117. Juristae 22. Corpus iuris civilis sine indice et autore, non est integrum. Fol. mai.
118. Juristae 24. Baldus - Alexander de Imola: Libri tres iuris utriusque. Fol. mai.
119. Juristae 26. Speculum codicis iuridici. 2°.
120. Juristae 28. Ludovicus Bolognus: Consilia iuridica. 2°.
121. Juristae 29. Volumen operum Boëtii, non est integrum. 2°.
122. Medici 3. Liber medicus. 2°.
123. Medici 5. Bernardus de Gordesio: Lilius medicinae, seu practica. Non integr. 2°.
124. Philos. 3. Aristoteles Stagiritas: Problemata et opera varia de historia animalium aliisque. 2°.
125. Philos. 6. Philosophia Scoti et D. Thomae Aquinatis in unum tractatum conciliata. Fol. mai.
- 126-127. Philos. 8 (9.) Petrus Hispanus: Duo volumina summularum. 2°.
128. Philos. 10. (8.) Petrus Hispanus: Summulae cum resolutionibus quaestionum philosophicarum usque ad libros Physicorum inclusive. 4°.
129. Philos. 11. (10.) Aristoteles: Philosophia et textus historiae de anima. 2°.
130. Philos. 14. (13.) Antonius de Florentia [Antoninus Florentinus]: De anima et pertinentibus ad ipsam. [35]
131. Philos. 16. (15.) Mauritius Hibernicus: In theoremata Iohannis Scoti ac etiam eiusdem tractatum de primo principio. 2°.
132. Philos. 19. (18.) Albertus Magnus: Commentarius in textus trium librorum Aristotelis de anima. [36] 2°.
133. Philos. 20. (19.) [Diogenes Laërtius]: Vitae et sententiae eorum, qui in philosophia probati fuerunt. 2°.
134. Philos. 21. (20.) Antonius Andreas: Quaestiones Aristotelicae, in fine lacer. 2°.

135. Rhetores 1. Cicero: Volumen orationum, 2°.
 136. Rhetores 2. In eundem commentarii, 2°.
 137. Rhetores 3. Cicero: Libri orationum, integer, 2°.
 138. Rhetores 4. Civero: Opera cum commentariis, 2°.
 139. Rhetores 5. Cicero: Operum cum commentariis volumen aliud, 2°.
 140. Rhetores 6. Commentaria in Ciceronem, non sunt integra, 2°.
 141. Poëtici 1. Volumen comoediae Plauti ludentis avaritiam senum, In fine huius annexa sunt alia ex libro Metamorphoseon, Epistolarum Plinii Secundi et Ciceronis, 4°.
 142. Poëtici 2. Pars voluminis cum titulo Comici Publii Terentii Afri Poëtae, 2°.
 143. Poëtici 3. (4.) Satyrae in volumine utcunque lacerò, 2°.
 144. Poëtici 4. (3.) Ovidius: Metamorphoseon liber cum scholiis in eundem Raphaelae Regio, 4°.
 145. Poëtici 5. Bernardinus Saracenus Venetus: Emendationes et enarrationes in Plautinas comoedias, 2°.
 146. Poëtici 6. Ovidius: Metamorphosis emendata, 2°.
 147. Poëtici 8. Filelfus [Philelphus]: Satirae, non integr, 2°.
 148. Poëtici 9. Papinius Stadius: Liber sylvarum, cum parte voluminis Propertii Aurelii, 2°.
 149. Grammatici 1. Grammaticus de elegantis et reciprocis, sine initio et fine, 4°.
 150. Gramm. 3. Dictionarium de priscorum proprietatibus, 2°.
 151. Gramm. 4. Calepinus, Ambrosius: Dictionarium, 2°.
 152. Gramm. 5. Vocabularium linguae Latinae, 4°.
 153. Gramm. 6. Cornucopiae linguae Latinae, 2°.
 154. Gramm. 7. Seneca: Epistolarum et controversiarum liber, 2°.
 155. Gramm. 8. Epistolae morales, 2°.
 156. Gramm. 9. Seneca: De moribus, 2°.
 157. Gramm. 10. Perottus, Nicolaus: Liber commentariorum seu cornucopiae linguae Latinae, 2°.
 158. Miscell. 3. De somno Scipionis et Saturnalibus, item commentarii de honesta disciplina, 2°.
 159. Miscell. 6. Barthomolmaeus Anglicus [Glanvilla]: Vocabularius de proprietatibus rerum, in fine reperiuntur annexi libri Macrobbi de somno Scipionis, nec non de Saturnalibus, 2°.
 160. Miscell. 8. Vocabularium antiquorum adagiorum liber per totum fere lacer, 2°.
 161. Miscell. 9. Miscellanea ex libro Catonis, Theoduli, Tobiae de contemtu mundi, prabolarum Alani, fabularum Aesopi, integer est hic liber, 4°.
 162. Miscell. 10. Erasmus Roterodamus: Adagiorum chiliades tres et centuriae fere totidem, 2°.
 163. Miscell. 12. Angelus de Perusio: Opus de lectura autenticorum doctorum, 2°.

Ezeken kívül van 18[37] olyan meg nem talált tétel, amelyekről a Jegyzékből még azt sem tudjuk meg, hogy kéziratként vagy nyomtatott könyvként keressük-e.

5. OLYAN TÉTELEK, AMELYEKRŐL A JEGYZÉKBŐL NEM DERÜL KI,
 HOGY KÓDEXEK VAGY NYOMTATOTT KÖNYVEK

1. Patres 8. S. Vincentius de Valentia: Sermones in festa totius anni.
2. Missalia 1. fol. mai.
3. Canonistici 7. Codex canonicus seu rubricarum cum variis titulis de translatione etc.
4. Epistolae 7. Epistolae variorum pontificum.
5. Expos. psalm. 3. Auctarium in psalterium Davidicum. 2°.
6. Theol. spec. 7. Petrus Lombardus: Sententiae theologorum. 2°.
7. Vitae sanct. 3. Vita divi Laurentii Justiniani Venetiarum patriarchae cum opere ab eodem composito, quod intitulatur fasciculus amoris in coena Domini. 2°.
8. Vitae sanct. 4. Lombardica historia seu legenda sanctorum. 4°.
9. Vitae sanct. 5. Lombardica historia seu legenda sanctorum, ordine alphabetico collecta. 2°.
10. Var. theol. 10. Robertus de Licio [Caracciolus]: Institutiones asceticae et theologicae titulo operis quadragesimalis.
11. Var. theol. 18. Index hymnorum ecclesiae in festa cum annotationibus temporis, quo singuli dicendi sunt.
12. Var. theol. 36. Concordia discordantium canonum de iure constitutionis naturae humanae. 4° mai.
13. Hist. 1. Plinius: Naturalis historiae libri duo. 2°.
14. Philos. 1. Dominicus de Flandria: Quaestiones et annotationes in libros D. Thomae Aquinatis de Anima Aristotelis.
15. Philos. 7. Tractatus summularum logicae, non est integer. 4°.
16. Miscell 4. Martinus [Polonus]: Vocabularium iuris utriusque nuncupatum Tabula Martiniana.
17. Miscell. 15. Filelfus [Philelphus] Franciscus: Epistolae. 2°.
18. Miscell. 16. Beroaldus, Philippus: Commentarii conditi in Asinum aureum Lucii Apulei. 2°.

6. BUDAI KÖNYVEK, AMELYEK NEM VOLTAK AZ 1686-BAN BÉCSBE SZÁLLÍTOTT ANYAGBAN

Mielőtt megkezdénénk vizsgálatainkat a gyűjtemény eredetére és értékelésére vonatkozólag, számba kell vennünk azt a meglehetősen nagyszámú kódexet és nyomtatott könyvet is, amelyeket nem 1686-ban, hanem már korábban hoztak el esetről-esetre a Budai várból, illetve azokat, amelyeket ugyan 1686-ban, a felszabadító ostrom után találtak ott, de nem a bécsi Udvari Könyvtárba, hanem más helyekre kerültek, mivel az ostrom egyes résztvevői vitték el emléke maguknak. Ezek a következők:

1. Acciaiuolus, Donatus: *Expositio Ethicorum Aristotelis*. Nyomtatott könyv. Firenze 1478. S.J. de Ripoli. GW 140. Győr, Püspöki Szeminárium Könyvtára. Ö.IV.2. Egykorú, budai vaknyomásos bőrkötésben. Bejegyzés: "Anno 1616 die Martij Generosus Dominus Ioannes czecezy Tricesimator Vacienſis Suae Maies-tatis Caesareae in signum bone uoluntatis Compatri suo charissimo Reverendo domino Georgio Vasuary Abbatj de Saár, Lectorj Ecclesie Jaurienſis eiusdemque ac Ecclesie [Jaurien, törölve] Strigoniensis Canonico et Parocho Vyuariensi dedit opus hoc Aristotelis Buda ex Bibliotheca Regum Hungariae elatum. (C. L. 1. sz.) [38]

2. Alanus de Insulis: *Regulae theologicae*, — Nicolaus de Dinkelsbühl: *Commentarium super IV. libro Sententiarum*. XV. századi papír kódex. Dolný Kubin (Alsókubin) Čaplovičova Knižnica C 3/211. Illuminált. Bejegyzés: "Anno 1686 die septembris ezen követ (!) Buda Varaban Sogor Bucsanj Sigmod (!) Ur eő Kegyelme nyervén, nékem, Sogoranak emlekezetiert adta." (C.L. 439. sz. — Sopko, Julius: *Codices Latini medii aevi, qui in bibliothaecis Slovaciae asservantur ac olim asser-vabantur*, II. 1982. 158. sz.)

3. Annius, Iohannes Viterbensis: *Auctores vetustissimi cum commentario*. Nyomtatott könyv. Roma 1498. Eucharius Silber. GW 2015. Budapest OSZK Inc. 230b. Újabb kötés. Bejegyzés: "Librum hunc habui ego Constantinus Comes Liech-tenstain etc. ex bibliotheca (!), quae relicta est a Regibus Hungariae in Regio Castro Civitatis Buda, tempore captivitatis me (!), existens tunc in dicto castro seruus captius Achmettis Thurcarum Imperatoris, in 8. anno Captiuitatis me. Anno uero salutis 1610 die uero 21. Februarii in carcere subtus terram Tschun-chensturn [=Csonkatorony]" (C. L. 38. sz.)

4. Antoninus Florentinus: *Summa theologiae*. Pars III. Nyomtatott könyv. Venezia 1480. Wild. GW 2187. Győr. Püspöki Szeminárium Könyvtára. Ö. III. 16. Egykorú, félbőr-fatáblás bőrkötésben. Bejegyzés: "Anno 1614 die 19 Septembris Opus hoc B. Antonini Archiepiscopi Florentini Bude ex Bibliotheca [!] Divorum quondam Regum Hungariae elatum, Generosus Dominus Ioannes Cheteni Tricesimator Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis in Vacz mihi, Compatri suo, Georgio Vasuary Canonico Strigoniensi et parocho Vyuariensi in signum benevolentiae et charitatis mutuae dedit." (C.L. 45.sz.)

5. U. a. Pannonhalma. Főapátsági Könyvtár. 122. D. 1. b. Egykorú olasz reneszánsz bőrkötésben. Bejegyzés: "Ioannes Mersycz possudet [!] me Parochus Szödiensis." "Cum voveretur et ageretur annus 1676 Budae existens acquisivi Ego Ionnes Mersycz parochus Szödiensis hunc librum ex biblioticha [!] Matthiae Coruini Regis Ungariae etc. [?] a Turca Buliac Bassa vocato." (C.L. 46.sz.)

6. Christophorus de Varisio: *Vita beati patris Iohannis de Capistrano*. — *Expositio regulae S. Francisci*. — *Registrum in omnes S. Scripturae libros*. 1476-ban másolt kódex. Bologna. Biblioteca Universitaria. Marsigli Vol. 672. Újabb kötésben. Bejegyzés: "Codex.. in arce Budensi ab Aloysio Ferdinando Co. Marsigli... repertus anno 1686 inter reliquos libros ac codices bibliothecae, quae olim congesta fuit a Matthia Corvino." (C.L. 167.sz.)

7. Cicero: *De finibus bonorum et malorum libri IV. XV. századi pergamen kódex*. Budapest OSZK Clmae 141. Tollrajzú iniciálékkal. Újabb kötésben. Bejegyzés: "Anno Domini 1686. 17. [Septembris] Occasione recuperationis praeclarissimae Arcis Budensis hic liber Manuscriptus Ciceronis ex famigeratissima beatae olim reminiscientiae Regis Hungariae Matthiae Corvinj Bibliotheca per me Martinum Hajnal Incytl Comatatus Comaromiensis Jurassorem ac Generalem dictj Comitatus Perceptorem in memoriam eiusdem felicitis recordationis Regis est translatus." (C.L. 183.sz.)

8. *De auctoritate papae tractatus*. XV. századi papír kódex. Bologna. Biblioteca Universitaria. Marsigli iratok. Előbb a wormsí domonkosrendieké volt. Marsigli hozta el Budáról 1686-ban. Benne van a császárok koronázási módja és egy levél Gualfredus követőtől Zsigmond császárhoz. (C.L. 784.sz.)

9. *Divisio agrorum spectantium ad varias Hungariae ecclesias ab anno 1500 ad 1527*. (Az esztergomi káptalan tizedszedőinek számadása.) Papír kódex. Bologna. Biblioteca Universitaria. Marsigli Vol. 634. Bejegyzés: "Manoscritto trovato nella biblioteca di Buda." (C.L. 805.sz.)

10. Florus, Lucius Annaeus: *Bellorum Romanorum libri II*. — *Epitome rerum Romanarum de Historia Titii Livii*. XV. századi pergamen kódex. Budapest OSZK Clmae 167. Illuminálás: firenzei, fehér indafonatos. Scriptor: Leonardus [Iob]. Kivakart címer. Újabb kötés. Bejegyzés: "1686 Buda a Celsissimo Electore (Miksa Emánuel) bajor herceg allatus." (C.L. 268.sz.)

11. Gregorius, S. Magnus: *Expositio in Cantica Canticorum*. — Augustinus, S.: *Enchiridion in Laurentium*. — Ambrosius, S.: *In Hexaëmeron*. 1469-1473-ban

másolt pergamen kódex, Esztergom, Főegyházmezei Könyvtár, MS II, 6, Scriptor: "Finit per me fratrem Maurum Eystetensem conventualem In Scheyrn." Illuminált. Egykorú, sima bőrkötésben. Bejegyzés: "Hic liber ex Bibliotheca Budensi alatus [!] est ad Laurentium Fere[n]czfy Secretarium regni Hungariae, nunc vero possidetur per me Emericum Czobor Anno 1648." (C.L. 304.sz.)

12. Gregorius Nazianzenus: Libri apologetici. Orationes IX, a Rufino in linguam Latinam translatae. 1100 körül készült pergamen kódex, Wien ÖNB Cod. Lat. 759. Scriptor: "Georgius". Tollrajzú iniciálevél. Gótikus, vaknyomásos bőrkötés. Lambeck hozta el 1666-ban budai útja alkalmával. Bejegyzés: "Liber hic Petro Lambecio Hamburgensi, S. Caesareae Maiestatís Consiliario, Historiographo et Bibliothecario Aulico donatus fuit a Turcis in Arce Budensi A. 1666 d. 10. Martij." (C.L. 308.sz.)

13. Honorius Augustodunensis: Expositio in Cantica Canticorum. XIV. századi, pergamen kódex, Budapest OSZK Clmae 491. Az első levél hiányzik. Vaknyomásos gótikus bőrkötésben. Bejegyzés: "Liber Nicolai de Janossy castellani dedes" (XVI. század eleji írás.) "Hunc libellum quidam captivus Hungarus liberatus e Turcica captivitate Buda, ibidem semel debuisse Bibliothecam Regiam purgasse, hanc clam etulit et R. Comar[om] iensi Magnifico Ernesto a Kolonicz supremo Capitano obtulit, ille autem parrocho Lony ddo 1631. 18. die Novemberis. (C.L. 335.sz.)

14. Ianus Pannonius: Poëmata. XV. századi papír kódex, Wien ÖNB Cod. Lat. 3274. (Rec. 337.) Kevés tollrajzú díszítéssel. Kötés 1753-ból, Lambeck állítása szerint ő hozta el Budáról 1686-ban. Az erre vonatkozó bejegyzés azonban az új bekötés alkalmával elveszett. (C.L. 350.sz.)

15. Lexicon Latinum medicum, (görög és arab kifejezések magyarázta.) Kódex, Bologna. Biblioteca Universitaria, Marsigli iratok, Marsigli hozta el 1686-ban Budáról. (C.L. 855.sz.)

16. Lívius: Historiarum decades III. et IV. Nyomtatott könyv, Roma 1472. Sweynheim — Pannartz, Hain 10131. Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Inc. XV. I. 23. Az iniciálek helye üresen maradt. A XVI. század legelejéről való vaknyomásos magyarországi bőrkötésben, Benne kézirásos glosszák, részben spanyol nyelven. Bejegyzés: "Anno 1616, die Martij Generosus dominus Ioannes Chentenj Tricesimator Vacienensis suae Maiestatís Caesareae in signum bone voluntatis Compatri suo charissimo Reverendo domino Georgio Vasvary de Säär Lectorj Ecclesiae Jauriensis ejusdemque ac Ecclesiae Strigoniensis Canonico et Parocho Vyariensi dedit opus hoc Titi Liuji ex Bibliotheca Regum Hungariae elatum." (C.L. 407. sz.)

17. Lyra, Nicolaus de: Postillae in IV Evangelia, 1462-ben másolt papír kódex, Bologna. Biblioteca Universitaria, Marsigli iratok, Scriptor: Henricus de Wysdorp de Colonia, Marsigli vitte magával Budáról 1686-ban. (C. L. 446.sz.)

18. Miscellanea theologica. (Isidorus Hispalensis: Sententiarum libri. — Visio eiusdem fratris [!] — Augustinus, S.: Emchiridion.) XIV/XV. századi per-

gamen kódex. Esztergom, Városi Levéltár 1348. r. sz. Csak színes kezdőbetűk vannak benne, egyéb dísz nincs. Kötés újabb. Bejegyzés: "Petrus Czene Szenczinus Comparauit hunc librum ex Bibliotheca Budensi a Serenissimo Rege Matthia collecta fl. 1. Anno d. 1614." A kötet kötéstábláján olvasható bejegyzés szerint korábban a kötetben még a következő művek voltak: De Sacrae scripturae perspicuitate et obscuritate, altitudine et humilitate. — Pseudo-Augustinus [=Fulgentius]: De fide ad Petrum. — De discretione spirituum. (C. L. 878. sz.)

19. *Miscellanea theologica.* (Augustinus, S.: De Deo et anima. — Sarepont, Iacobus de: Aurissa, quam qui intelligit, potest loqui de theologia. — Modus sermocinandi in capitulo. Auctor ex ord. Praed. — Alphabetum ordinis Carthusianorum. — Thomas Aquinas: Summa de articulis fidei et ecclesiae sacramentis. — Gerson, Iohannes: Tractatus de Salutatione angelica. — [Columna] Aegidius Romanus: De peccato originali.) Papír kódex. Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MSS I, 213. Díszítetlen, az első levél hiányzik. Egykorú, gótikus vaknyomásos bőrkötésben, de nem fatáblán, ahogy szokott lenni, hanem textilyanyon. Bejegyzés: "Hic liber Ex Bibliotheca Regum Hungariae Buda existenti est allatus Anno a Nato Christo 1615. Et mihi Paulo Ruber Praeposito Beatae Mariae Virginis de Saag et Sancti Thomae dono datus per Egregium Martinum Stepp Ciuem Comaromiensem." (C. L. 889. sz.)

20. *Pontificale Strigoniense.* XIV. századi pergamen kódex, Budapest OSZK Clmae 317. Új kötésben. Bejegyzés: "Anno 1686. In actuali Insultu, quando Buda fuit recuperata, ego Praedicatorum Fratres Franciscus Szwrtrey tunc temporis portavi ex ipso [!] Bibliotheca Budensi hunc librum ad Conventum Cassoviensem." (C. L. 936. sz.)

21. *Quaestiones de augustissimo Altaris sacramento.* XIV. századi kódex. Bologna, Biblioteca Universitaria, Marsigli iratok, Marsigli vitte el Budáról 1686-ban. (C. L. 951. sz.)

22. Thomas de Aquino: *Commentaria in primum librum Metaphysicorum [Aristotelis].* Nyomtatott könyv, Venezia 1502. Petrus Bergomensis, Nyitra, Egyházmegyei Könyvtár, Incunabula 1501-1520. 13. sz. Bejegyzés: "Én Beniczky Ferenc az hatalmas Romai Csaszarnak Második Magyar és Cseh Ország koronas Matthias Királyunknak eő fölsiginek Waczy feő Kapythania Hozattam ezth az könyvett Budarol az Varbol prima die Novembris A. 1614." [39.]

23. Thomas Walensis: *Enarrationes super X libros Augustini De civitate Dei.* — Threvetus, Nicolaus: *Enarrationes in capita reliqua libri XI.* XIV/XV. századi pergamen kódex, Berlin-Dahlem, Staatsbibliothek, Preussischer Kulturbesitz, Ms theol. lat. fol. 160. Eleje csonka. Díszes iniciálék vannak benne. Eredeti bőrkötés. Bejegyzés: "Ex bibliotheca Budana, quae capta a Caesareis et aliis confoederatis anno 1686." (C. L. 649. sz.)

24. Utino, Leonardus de: *Quadragesimale.* Nyomtatott könyv, Venezia 1473. F. de Haibrunn — N. de Frankfordia. Hain 16117, Gyöngyös, Az Orsz. Széchényi Könyvtár Gyöngyösi Tudományos Könyvtára, Inc. No. 54. Díszesebb kezdőbetűk

vannak benne. Újabb kötés. Bejegyzés: "Ex Bi... theca...ae Regis...garie."
(C. L. 682. sz.)

25. Wilhelmus de Conchis: Philosophia. — Alanus ab Insulis: De sex alis cherubinatorum. — Libellus, qui Columba deargentata inscribitur. — Liber naturalis de proprietatibus rerum, XV. századi kódex, München, Bayr. Staatsbibl. Cod. Lat. 15.407. Ázott, rongált állapotban. Tollrajzú színes iniciálékkal és ábrákkal. Gótikus, vaknyomásos bőrkötés. Bejegyzés: "librum hunc philosophicum ex antiquissima et celeberrima bibliotheca Budiensi [!] desuptum, postquam nimirum ab exercitu Christiano recuperata fuit civitas illa 2. Septembris Anno 1686, ob rei memoriam donavit monasterio [Ror] infrascriptus et proprio sigillo manuque signatum... Ioannes Albertus Notthafft L.B. de Weissenstain in Affecking."
(C.L. 701.sz.)

Van még egy Budáról elhozott kódex, amelynek, őrzési helye ismeretlen:

26. Augustinus, S.: Sermo de verbis Domini. Kódex. Lambeck hozta el Budáról 1666-ban másik két kötetrel együtt, de míg azok (Gregorius és Janus Pannonus) ma is megvannak az ÖNB-ben, az Augustinust eddig nem sikerült megtalálni, Talán ezt annak idején Lambeck nem adta át az Udvari Könyvtárnak.
(C.L. 89.sz.)

II. A BUDAI KÖNYVGYŰJTEMÉNY EREDETE

1. Lehet-e a Corvina-könyvtár maradványa?

Marsigliának, amikor a budai palotában rábukkant a könyvekre, pillanatnyi kétsége sem volt, hogy az egykor fényes Corvina-könyvtár nyomorúságos maradványait találta meg. De ugyanígy nem volt kétsége két évtizeddel korábban Peter Lambeck császári könyvtárosnak sem, amikor sikerült bejutnia a palotába és ott látott többszáz kötet könyvet. Nem kételkedtek abban, hogy korvinákat szereznek meg azok, akik a XVII. század folyamán egyes köteteket vittek el és írták bele a büszke sorokat, hogy Mátyás király könyvtárából származnak. Érthető és természetes föltételezés, hiszen a XVII. század eleje óta a források egész sora arról tudósít, hogy Mátyás király könyvei még mindig Budán vannak.

Már 1606-ben, amikor a Rákos mezején a török nagyvezér megkoronázta Bocskait, az utóbbinak kíséretében levő Alvinczi Péter kassai prédikátor már az-
zal a szándékkal ment át Budára, hogy megláthassa Mátyás király könyvtárát. De mivel a pasa éppen nem volt a palotában, kívánsága nem teljesülhetett.[40]

Enyedi Pálnak az erdélyi veszedelmekről írt éneke körülbelül ugyanebben az időben lelkesen szól arról, hogy "most is Budán az Mátyás bibliothécája szintén egy helyen vagy, mint azelőtt, semmi tékozlás nem esett benne, hanem öröket rendeltek hozzá. Nem igaz az, amit az németek irtanak az bibliotheca felől, hogy Szulimán császár megégette volna és mind elveszett volna.[41]

Valamivel utóbb az "Ének Csepreg városának lengyelek és horvátok miatt való siralmas romlásáról" (1621) kevesebb szóval, de ugyanezt mondja: Mátyás király "könyvei Budán még most is megvagnak, kiket törökök becsületben tartanak".[42]

Révay Péter a magyar koronáról írt munkájában elismeri ugyan, hogy a könyvtárt a török II. Lajos halála után nagyobb részben elpusztította, de úgy tudja, hogy "bizonyos maradványai most is láthatók ott, a janicsárok nagy tisztelettel őrzik és csak nagynehezen mutatják meg akár törököknek, akár keresztényeknek, hogy megnézzék."[43]

Különböző próbálkozásokról is tudunk, amelyeknek az volt a céljuk, hogy megszerezzék ezeket a Budán maradt könyveket. Magyar részről állítólag Pázmány Péter tett először kísérletet erre, de ez az adat aránylag késői.[44] Hasonlóképpen későbbi és bizonytalan adat beszél Bethlen Gábor ugyanilyen kísérletéről.[45]

Arról azonban már hiteles adataink vannak, hogy I. Rákóczy György négy ízben is próbálkozott Huszain budai pasánál, meg a magas portánál, hogy a gyulafehérvári iskola számára megszerezze a Corvina maradványait. A szultánnak írt levelében ezt olvassuk: "Tudván lenni hiszem Hatalmasságodnál, mikor Budát a szenteséges szultán Szulimán, az Hatalmasságod boldog emlékezetű eleje kézhez vette volna, noha nevezet szerént még a párnákat is megengedte volna, hogy kihuzzák onnan, de akkor Fejérvárott is elegendő könyvek lévén és az urak is inkább mind pápisták lévén, mivel azok a könyvek, kik ott voltak, nem hitükön való szent irások voltak, azokat nem vitték ki onnan, hanem most is ott vannak. Mivel azoknak ott való tartásában semminemű haszna nem lehet Hatalmasságodnak, sem azoknak kiadattatásában kára, nagy alázatossággal esedezem Hatalmasságodnak, méltóztassék Hatalmasságod azokat kiadni... ha kiken mi arany, ezüst volna, én kész leszek Hatalmasságodnak mást adni érette: avagy ha Hatalmasságod le parancsolja is szedetni rólok, legyen az Hatalmasságod kegyes jó akarata." [46]

Rákóczy György próbálkozásának éppen úgy nem volt eredménye, mint a hasonló külföldi kísérleteknek, pedig ilyenekben sem volt hiány. 1616-ban Gróf Althan Adolf Bécsből írt levelében XV. Gergely pápa közbenjárását kérte, hogy hozzájuthasson a budai könyvekhez. [47] 1629-ben Corderius bécsi jezsuita intézett kérvényt Eszterházy Miklós nádorhoz, hogy eszközölje ki bejutását a budai könyvtárba. Szeretne néhány kódexet elhozni onnan, ha másként nem, kölcsön. Mert ott a török kezében, mint börtönben lappanganak görög egyházatyák eddig kiadatlan munkái. [48]

A híradások és kísérletek után végre 1666-ban történt Peter Lambeck említett látogatása. Ő, aki eredetileg azzal a reménnyel utazott Budára, hogy Mátyás király könyvtárát magával viheti Bécsbe, a császári könyvtárba, végül is csak futólag tekinthette meg az ott őrzött könyveket. A császári követ sokszoros utánajárása és sürgetése alapján egy kriptaszerű, földalatti helyiségbe vezették, ahova egyetlen kis ablakon át szűrődött be csak a világosság. Ott rettenetes piszokban, porban, a földön csomókban hevert 3-400 könyv, nagyjából nyomtatvány. Ezek közül vihettek el három darabot magával, mint utjának sovány eredményét. [49] Ugyanazok a könyvek voltak ezek, amelyeket Marsigli húsz év múlva megtalált és Bécsbe szállíttatott.

A XVII. századi források alapján tehát kétségtelennek tűnik, hogy a Corvinának, legalábbis tekintélyes méretű maradványa a török hódoltság ideje alatt is Budán volt. Különös módon azonban a XVI. századi források nem tudnak erről.

Ursinus Velius humanista, bécsi egyetemi tanár, udvari történetíró 1527-ben, egy évvel a mohácsi csata után Ferdinánd király kíséretében ment Budára. Bejárta a felégetett várost, végigjárta az egész királyi palotát és röviden beszámol a látotokról. Beszámolója megemlíti, hogy a törökök elvitték a vár előtti térről a Herkules-szobrot és még két másik szobrot, csak a márvány talapzat maradt ott. A palotáról mindössze néhány mondatot ír, de megjegyzi, hogy fő ékessége a magas boltosított könyvtár, melyet Mátyás király nagy költséggel készíttetett és válogatott, mindenféle nyelvű, de főleg görög és latin könyvekkel tömött tele; a könyvtárt azután igen sok könyvtolvaj kifosztotta, mert Ulászló és fia, miként más dolgokban, ebben is hanyagok voltak, ennek a páratlan dolognak a megőrzésére sem igen törekedtek. [50] Ursinus Velius tehát dicséri a könyvtár helyiségét, de egy szót sem szól arról, látott-e benne könyveket és ha igen, milyen állapotban. Mondja ugyan,

hogy a könyvtárt kifosztották, de hogy ez a teljes állomány elhordását jelenti-e vagy pedig csak az állomány csökkenését, arról nem beszél, Mindenesetre a fosztogatást nem a törökök, hanem az 1526 előtti felelőtlen kezelés eredményének tulajdonítja. Pedig ha a könyvtár helyiségeiben még ott találta a könyvtár zömét, — már pedig Brassicanus leírásából[51] tudjuk, hogy 1525-ben még ott volt, — érthetetlen, miért nem mond többet róla, hiszen úgy látszik, éppen azzal a céllal ment Budára, hogy ő legyen ott a könyvtáros. Legalább is Vadianus abban a levelében, amelyet 1527 november-december táján, tehát akkor, amikor Velius még Ferdinánd környezetében, Magyarországon tartózkodott, vagyis Bécsbe való visszaérkezése előtt, azt írja Collimitiusnak, hogy Ursinus nyár óta Ferdinánd seregében van, mint történetíró és "bibliothecae Budensis custos." Ursinus Velius szavait tehát csak úgy értelmezhetjük, hogy látta a könyvtár pompás helyiségeit, de nem a benne egykor elhelyezett könyvgyűjteményt.

A másik szemtanú, aki ugyanebben az időben tartózkodott Budán, csak hogy nem Ferdinánd, hanem Mária királyné környezetében, Oláh Miklós. Ő félreérthetetlenül tudósít a könyvtár 1526-ban történt elpusztításáról: "a török Lajos királynak a Mohács melletti mezőn való halála után, ..Budát. . .szeptember hó 8-án elfoglalván, részint szétszaggatta [a könyveket], részint az ezüstöt leszaggatva, más célokra fölhasználva szétszórta: [a könyvtárt]."[52] Emil Jakobs — aki mindenáron meg akarta szabadítani a törököket a könyvtár elpusztításának vádjától — azzal próbálta Oláh tanúságát gyöngíteni, hogy művét közel egy évtized múlva írta külföldön, s bár alkalma lett volna saját tapasztalatai alapján írni, mégis mások híradásaira támaszkodik.[53] Kétségtelen, hogy Oláh Hungaríá-ját németalföldi tartózkodása alatt, tehát 1531-1536 közt készítette, de az is bizonyos, hogy 1527 október 16-28-ig két hetet töltött Budán.[54] El lehet-e képzelni, hogy ez alatt a két hét alatt mint művelt humanista és maga is könyvgyűjtő ember, éppen a könyvtár állapotát ne nézte volna meg?

A harmadik szemtanú Brenner Márton, aki Brandolinus Lippus-kiadásának 1541 augusztus 1-én, tehát Buda végleges elvesztése előtt kelt előszavában azt írja, hogy a könyvtárt "az előző években az ázsiai barbárság elpusztította, én ugyan is mikor két évvel ezelőtt szorgalmasan átvizsgáltam, alig volt ott valami nyoma korábbi fényének, ha egy-két görög szerzőtől eltekintünk."[55]

Negyediként Brassicanus említett beszámolójára hivatkozunk. A beszámoló 1530-ban jelent meg, de a szerző 1525-ben járt a budai könyvtárban és az akkor látottakról számol be s éppen emléket akar állítani a semmivé foszlott nagyszerű alkotásnak, "amelyből már semmi se maradt meg a pusztá nevének kívül." "Esküvel merném állítani, hogy . . .sokkal nagyobb kárt szenvedtünk, mint hogy végig lehetne gondolni, vagy ki lehetne fejezni." Pedig nem felelőtlen, kósza hírekre hivatkozik, hanem saját tapasztalatára: "a budai könyvtárt, amikor a jelen állapotba jutottunk, nem egyszer átkutattam és a leggondosabb szorgalommal megsemmisíttem és már a legszerencsétlenebb módon bizonyos vagyok benne, hogy minden keresztény számára elpusztult."[56]

A bemutatott közvetlen forrásokon kívül a XVI. század tudományos közvéleménye is meg volt győződve arról, hogy Mátyás király budai könyvtára 1526-ban megsemmisült. Az egykori királyi palotában közel egy századig senki sem kereste

az egykori királyi könyvtár maradványait, a várban megfordult utazók kódexgyűjteményéről nem számolnak be.

A Corvina-könyvtár megsemmisülését siratja már Georgio Anselmo Pármában 1526-ban megjelent epigrammája:

Nőttön-nőtt a becses könyveknek birtoka, kincse,
Győzhetetlen király büszke, királyi műve,
.....
Ezt az irigy Nemesis szemlélvén sanda szemekkel
Elpusztítja hamar ezt a királyi művet.
Oh a kegyetlen Sors és Marsnak vak dühe folytán
Ennyi csapás egy nap hogy szakadott mireánk,
(Hegedüs István fordítása.)[57]

1533-ban a Baselban megjelent Heliodorus-kiadás ajánlószoraiban Obsopoeus már szószerint azt mondja, amit később Brenner Márton: "Mátyás király mindeneknél gazdagabb könyvtára az előző években az ázsiai barbárság által elpusztított."[58]

Singrenius Verbőczy Tripartituma 1545-i bécsi kiadásának ajánlásában azt a véleményt közli, hogy a "könyvtár helyét is alig lehet megmutatni." Konrad Gessner a *Bibliotheca universalis* ajánlásában (1545) jobban siratja az ókori könyvtárak pusztulásánál azt, hogy a törökök elpusztították "azt a híres budai könyvtárt". Lycosthenes 1565-ben Baselban megjelent, *Theatrum vitae humanae* című rövid könyvtártörténetében a Corvina teljes megsemmisüléséről tud. Egy Konstantinápolyban megszerzett korvinában valami közelebbről nem ismeretes Elisaeus Infirmary 1568-ban bejegyzett latin versben siratja a budai könyvtár kifosztását, pusztulását.[59] Schaeseus a *Ruinae Pannoniae*-ban (1571), ha két pontban tévesen tudósít is – (a pusztulás időpontja 1541, oka a török katonák dülása, fosztogatása, gyűjtogatása, amelyben a könyvtár elégett; 1541-ben szó sem volt ilyesmiről!) – de abban nem kételkedik, hogy a könyvtár nincs meg többé.

Mindezeknek a figyelembevételével csak arra az eredményre juthatunk, hogy a Corvina könyvtár kódexei, nyomtatott könyvei része voltak annak a hatalmas zsákmánynak, amelyet Szulejmán 1526-ban a budai palotából Istanbulba hurcolt.[60] Másként nem is lehetne megmagyarázni, miként kerültek vissza Konstantinápolyból korvinák már a XVI. századtól kezdve,[61] egészen Abdul Hamid szultán ajándékáig.

A XVI. századi utazók leírásait is csak akkor tudjuk helyesen értelmezni, ha elfogadjuk azt a megállapítást, hogy a Corvina-könyvtár állományából 1526 után úgyszólván már semmit sem lehetett megtalálni a királyi palotában. Ezek közül az utazók közül az első, aki bejutott a török birtokába került várba és beszámolt az ott látottakról, Verancsics Antal portai követségének katonai szakértője, Marcantonio Pigafetta. Elragadtatással ír a palotáról, – sajnálattal a régi dicsőség pusztulásáról; a nagyszerű oszlopcsarnokokról és helyiségekről, "amelyek közt láttuk egy nagyon szép könyvtár maradványait,"[62] De hogy ezek a maradványok könyvek vagy pedig csak berendezés, arról nem értesülünk.

Néhány év múlva David Ungnad vezetett két ízben is, 1572-ben és 1573-ban Budán át követséget Konstantinápolyba. Az 1572-i követség leírását Omichius adta ki 1582-ben. A könyvtárról itt azt olvassuk, hogy Mátyás király hálósobája mellett található, "ebbe ő néhány ezer könyvet hozott össze." [63] A beszámoló szavai nem világosak. Úgy is lehet érteni, hogy ez a néhány ezer könyv most is ott van, de úgy is érthető, hogy Mátyás idejében voltak ott és most már csak a könyvtár helyisége, berendezése van meg.

A következő évi követségről Ungnad udvari prédikátora, Stfan Gerlach készített naplóföljegyzéseket. Ezeket az ő hagyatékából Samuel Gerlach adta ki egy évszázad múlva, 1674-ben. A leírás többek közt szól egy helyiségről, amelyben a "tizenkét égi jel", a csillagok állása látható Mátyás cseh királlyá választásának pillanatában "és egy szép könyvtár található benne." [64] Gerlach jó megfigyelő, ami például látszik útleírásának annál a helyénél, ahol az esztergomi palotát írja le és amelynek hitelességét ma már, az esztergomi palota maradványainak napfényre kerülése után tapasztalhatjuk. Bizonyos, hogy a budai palota leírása is megfelel a valóságnak. Egyébként sok megegyezés van benne az Omichius-féle és egyéb útleírásokkal.

Csak hogy érdekes, hogy egyik író sem tesz említést magukról a könyvtárban található könyvekről, — ha voltak, Gerlach megjegyzését is: "egy szép nagy könyvtár található benne" a legegyszerűbben úgy lehetne értelmezni, hogy egy rendben fölállított nagy könyvtárt látott ott. De akkor hogy lehet az, hogy még olyan gondosan följegyzik a látott falfestményeket, címereket, díszeket, latin nyelvű föliratokat, még csak megjegyzést sem tesznek arról, milyen állapotban látták a könyveket. Milyen és mennyi könyv volt ott? Ha a könyvek valóban ott feküdtek volna a pultokon és szekrényekben, vagy ha éppen ellenkezőleg az állványok helyett a földön heverték volna összevissza, vagy halomban, bizonyára följegyezték volna erről valamit, úgy ahogy az 1526 előtt a könyvtárban megfordult humanisták vagy 1666-ban Peter Lambeck, az évtizedek óta gondozatlanul álló könyvek szomorú állapotáról. Különös, hogy az említett követségi tagok kísérletet sem tettek arra, hogy egy-két darabot megszerezzenek belőle.

Lényeges ebben a tekintetben, hogy az 1576-ban ott járt Schweiger szintén beszél egy teremről, amelynek boltozatán ott látható egy horoszkóp Ulászló trónraléptének időpontjáról (nyilvánvaló félreértés Mátyás csehországi trónfoglalása helyett), sem könyvtárról, sem könyvekről nem beszél itt, hanem egy egészen más helyiségről mondja, hogy járt a királyi könyvkamrában (Buchkamer) és ott látott egy tarisznyát iratokkal, meg egy Szentek legendái kötetet. Ezt az utóbbi el is akarta kérni az öreg töröktől, aki ebben a helyiségben lakott, de az nem adta neki, mert a szultáné. [65] Schweiger tehát egyetlen egy könyvet látott, de annak is följegyezte a címét és el is akarta vinni magával. Eljárása teljesen ellentétes lenne mint három elődjéé; ha azok valóban nem csak az üres könyvtárhelyiséget és berendezést látták volna, hanem a könyvgyűjteményt is és érthetetlen, miért nem beszél Schweiger a fényes könyvtárhelyiségben ott álló könyvek tömegéről, — ha voltak — miért nem nevezi meg azokat, ha a szegényes tarisznyában levő iratokon és az egy kötet könyvön kívül mást is látott volna.

Egyetlen egy útleírást ismerünk a XVI. század végéről, amely a budai palotában könyveket említ. Ez Reinhold Lubenaué, aki 1587-ben járt Budán és utazá-

sának történetét késő öregkorában írta meg. A leírás beszél egy fényes, márványpadlós teremről, de nem ezzel, hanem egy másik helyiséggel kapcsolatban mondja, hogy "ezután jöttünk a királyi könyvtárba". Erről viszont semmi szépet és dicséretet nem mond, hanem annyit, hogy "ott egy halom könyv feküldt egymáson és lakik benne egy öreg török, aki vigyáz rája; semmit sem akart adni belőle, azt mondta, az ő császárjé és neki tilos." Amit Lubenau ezekről a földön heverő könyvekről mond, az sokkal inkább a későbbi Lambeck-féle leírásnak felel meg, mint a XVI. század többi adatának. A régi könyvtártermet nyilvánvalóan nem is látta, hanem csak azt az alagsori helyiséget, ahol a könyvek már akkor is ömlesztve heverték, mint Lambeck idejében. A leírás egyébként, az öreg törökkel együtt nagyon emlékeztet Schweiger beszámolójára.[66]

Négy év múlva, 1591-ben megint meglátogatta egy utazó a budai királyi palotát: Wratislaw báró. Ő megint említi a Mátyás cseh királyságának emlékére készített, horoszkóppal díszített termet, ahol "Mátyás király könyvtára volt".[67] Ő tehát már világosan "volt" könyvtárról beszél. A boltozatra festett horoszkópokat leírja, de könyvekről nem szól.

A XVI. századi forrásokból tehát csak azt olvashatjuk ki, hogy a Corvina-könyvtár 1526 után már nem volt meg a budai várban.

Az egykorú forrásoknak az 1526-i pusztulásra vonatkozó állításait támogatja az a körülmény is, hogy míg 1526 előtt, II. Ulászló és II. Lajos udvarából a külföldi humanisták egyre-másra szerezték meg és hordták el a Corvina-könyvtár legértékesebb darabjait, addig 1526–1541 közt, János király uralkodásának idejéből nincsenek hasonló adataink. Nem maradt fenn egyetlen olyan levél, amely korvínák megszerzésére irányuló kísérletekről írna, pedig a korábbi időkből eleget ismerünk ilyenek. De olyan kódexeket sem ismerünk, amelyeknek bejegyzéseiből az derülne ki, hogy a mondott időben hozták volna el a királyi könyvtárból, vagy pedig Budán, a Corvina valamelyik példányából másolták volna le. János király lengyel kapcsolatai alapján pedig bizonyosra vehető, hogy lengyel humanisták éppen úgy igyekeztek volna hasznát venni a Corvina-könyvtárnak, mint korábban a bécsiek és csehek. Annak sincs nyoma, hogy a király vagy akárki más részéről kísérlet történt volna a könyvtár rendbehozására, kezelésére. Nem hallunk könyvtárosról sem abban a több mint egy évtizedes időben, amikor Buda Szapolyai János király székhelye volt.

A szakirodalomban az 1526-i pusztulással ellentétesként fölmerülő állítások gondosabb vizsgálat mellett alaptalanoknak bizonyulnak. Így az, hogy Faber bécsi püspök Budán kapta volna Ferdinán királytól a birtokába került korvín-kódexeket, pusztán feltevés.[68] Az meg éppen ellene mond ennek, hogy az ilyen kötetekben található exlibrisek hangsúlyozzák, hogy Faber a könyveket saját költségén szerezte meg.

Zolnai Klára Corvina-bibliográfiája a török hódoltságkori források közt felsorolja Coelius Pannonius *Epistola*-ját azzal a megjegyzéssel, hogy az 1530-as években az *Epistola* írója elragadtatással ír római barátjának Mátyás király könyvtárának gazdagságáról: "Vidi tandem Bibliothecam illam celeberrimam Mathiae Corvini, cuius thesaurum, si per otium licuerit, uberius describam." De a levél nincs keltezve, semmi se bizonyítja, hogy az 1530-as években írták volna.[69]

A XVIII. század vége óta, előbb föltevésenként, később már több kézen át öröklődve biztos tényként találkozunk azzal az állítással, hogy János király helytartója, Gritti útján kerültek korvinák Velencébe és onnan tovább. Hogy ez a megállapítás teljesen alaptalan, azt korábban már külön tanulmányban tisztáztuk.[70]

Találkozunk azzal a föltételezéssel is, hogy 1541-ben Erdélybe kerültek korvinák, amikor Izabella királyné elhagyta Budát. Amit a királyné vitt el, azok a gyulafehérvári fejedelmi könyvtárba kerültek, amit budai polgárok, azok Brassóba s ezek az utóbbiak ott égtek el 1689-ben. Hogy Izabella vitt volna magával korvinákat, arra semmiféle adatunk nincs, a brassói könyvek szász hagyományának alaptalan voltát pedig szintén megállapíthatjuk.[71] Van ugyan egy korvina,[72] amelyet állítólag "tempore ex regis Johannis de Zapolya" vittek Erdélybe, de ennek a XVIII. századi bejegyzésnek nem sok bizonyító ereje van (s egyébként sem hozható kapcsolatba Izabella személyével és az 1541-i eseményekkel, mert János király akkor már nem élt). A két Szapolyai-címeres korvináról[73] pedig azt sem tudjuk, voltak-e valaha Erdélyben. Ezek a kódexek amelyekben Mátyás címerét a Szapolyai-címer fedi el, sokkal valószínűbb, hogy még 1526 előtt kerültek Szapolyai János kezébe, másként nem festették volna át a királyi címert, legföljebb a szív pajzsot.

Végeredményben a XVI. és XVII. századi bizonyítékok közti ellenmondásnak csak az lehet a magyarázata, hogy két különböző könyvanyagra vonatkoznak. A XVI. századi források a Corvina pusztulását bizonyítják, a XVII. században Budán őrzött könyvek viszont sohasem tartoztak a Corvina-könyvtárba. Ezt igazolja már maga az a tény is, hogy a XVII. század folyamán egyenként Budáról elvitt, 1686-ban pedig tömegesen Bécsbe szállított kódexek közül egyben sem található meg a hiteles korvinák legfőbb bizonyítéka: sem belsejükben, sem kötésükön nem található meg Mátyás király címere. A bécsi hiteles korvinák legtöbbszöréről pedig pontosan megállapítható, hogy már 1686 előtt, vagy csak a XVIII. században került az Udvari Könyvtárba.

A két gyűjtemény különbözőségének legfőbb bizonyítéka a fennmaradt hiteles korvináknak tartalmi összevetése a Budáról a XVII. században elhozott könyvekkel, illetve az 1686-ban készített könyvjegyzékkel.

Mindenekelőtt ismeretes, hogy a korvinák túlnyomó nagy többsége, pergamenre írott kódex, nyomtatványt alig ismerünk, papírkódex is csak a görögök közt akad. Ezzel szemben a másik gyűjteménynek fele nyomtatott könyv, a kódexek nagyobb része teljesen egyszerű, dísztelen papírkódex, nem a korvinák szép humanista betűivel, hanem bastarda írással. Tartalmilag pedig a Corvina jellegzetesen humanista könyvtár, a világi tartalom túlsúlyával, a másik budai gyűjtemény ellenben tipikusan egyházi könyvtár:

A tartalmi összehasonlítást — amelybe belevettük azokat a darabokat is, amelyek nem szerepelnek a Jegyzékben, hanem más időben vagy úton kerültek ki Budáról — azoknak a szakcsoportoknak az alapján végeztük, ahogyan a Jegyzék csoportosítása történt, néhány kisebb korrekcióval. Ilyen változtatás, hogy míg a Jegyzék Patres-csoportja nemcsak ókori egyházatyák, hanem skolasztikus szerzők műveit is tartalmazza, mi csak az egyházatyákat soroltuk ide, a skolasztikus munkákat áttettük a "Theologia speculativa" csoportba, ahol úgyis hasonló munkák vannak. Változtatás az, hogy a Breviaria és Missalia csoportokat Libri liturgici címen egyesítettük, hozzájuk sorolva a még itt-ott elszórt liturgikus anyagot. A

"Profani" részben annyi változtatást tettünk, hogy a Jegyzékben Historici alatt együtt szereplő történelmi és természetrajzi munkákat szétválasztottunk és az utóbbiakból "Historia naturalis" néven külön csoportot alakítottunk, Megjegyzendő még, hogy a Jegyzékben előforduló téves beosolásokat is kiigazítottuk. [74]

Sacri	Corvina		Budai könyvek	
	db	%	db	%
Sancti patres	39	19.7	15	4.3
Biblia	5	2.5	8	2.3
Libri liturgici	3	1.5	25	7.2
Theol. spec.	4	2.0	30	8.7
Theol. moral.	1	0.5	6	1.7
Expositiones in psalmos etc.	3	1.5	19	5.5
Conciones	0	0.0	16	4.6
Canonistici	1	0.5	59	17.1
Epistolae	0	0.0	3	0.9
Vitae sanctorum	0	0.0	4	1.2
Varia theol.	8	4.1	36	10.4
Összesen	64	32.3	221	63.9

Profani	Corvina		Budai könyvek	
	db	%	db	%
Historici	41	20.6	8	2.3
Hist. naturalis	4	2.0	3	0.9
Jus	0	0.0	28	8.1
Mathematici	8	4.0	7	2.0
Medici	2	1.0	8	2.3
Philosophici	25	12.5	31	9.0
Rhetorici	9	4.6	6	1.7
Poëtici	21	10.5	10	2.9
Grammatici	2	1.0	8	2.3
Miscellanea ex sacr. et prof.	23	11.5	16	4.6
Összesen	135	67.7	125	36.1
Sacri et profani együtt	199	100.0	346	100.0

A két gyűjtemény tartalmi ellentétessége első pillantásra szembeűnő. Nemcsak általánosságban, hogy az egyházi és világi irodalom aránya éppen fordított, hanem részletekbe menően is. Hogy csak néhányat emeljünk ki: A teológiában a

Corvinában — az egyébként is ókori irodalomnak tekintett — patrisztika a legnagyobb teológiai csoport; a szerkönyvek, szentírásmagyarázat, skolasztikus teológia, kánonjog aránya elenyésző. Szentbeszédeket tartalmazó kötet (leszámitva azt, ami már mint patrisztika szerepel), egyáltalán nincs a Corvinában. A másik gyűjteményben 15 % -ot tesz ki a kánonjog, alig kevesebbet a vegyes teológiai anyag; jelentős a részesedése a spekulatív (skolasztikus) teológiának és a beszédeknek. A világi anyagból a Corvinában a legnagyobb szakcsoport a történelem, az egész világi anyagnak több mint egy ötöde, ellenben a másik gyűjteményben a történelmi munkák aránya annak éppen egy tizede. Ugyanakkor a korvinák közt nem találunk jogi munkákat, míg a másik gyűjteményben igen nagy arányban vannak képviselve. Sok a korvinák közt a költői mű, illetve azok magyarázata, a másik gyűjteményben csak harmadrész az arányuk. Sokkal nagyobb a Corvinában a matematikai (beleértve a csillagászatot) művek aránya, mint a másik könyvgyűjteményben. Nem is beszélve arról, ami a táblázatból nem derül ki, hogy a Corvina tekintélyes nagyságu miscellanea-rovata a gyűjtemény nagyobb változatosságát is jelenti, benne olyan szakok, amelyek a másik gyűjteményből teljesen hiányzanak: építészet, hadtudomány.

Ez a nagy tartalmi különbözőség zárja ki azt a lehetőséget is, hogy ez a szerényebb kivitelű, főleg dísztelen papírkódexekből és nyomtatott könyvekből álló második gyűjtemény talán a Corvina-könyvtár kisebb értékű, esetleg lemásolás céljára beszerzett alappéldányokból álló része lenne. A két gyűjtemény tehát egymástól független volt. De az még mindig kérdés marad, hogy hát akkor miféle eredete, célja lehetett? A második gyűjtemény is ott volt már 1526 előtt, vagy ezek a könyvek később kerültek csak oda és így hárult rájuk az elveszett, egykori Corvina-könyvtár nimbusza?

2. Később összehordott könyvek?

Az előző fejezetben láttuk, hogy a XVII. századi budai könyvek nem lehettek a Corvina-könyvtár maradványai. Így tehát más lehetőségek után kell nyomoznunk. Így második lehetőségként meg kell vizsgálnunk azt a föltevést, ami a szakirodalomban szintén fölbukkant, hogy nem lehetett-e a hódoltság idején Budán őrzött és 1686-ban Bécsbe szállított anyag különböző magyarországi helyekről összehordott zsákmány. Buda szultáni város volt, a királyi palota a szultán tulajdona, amelyet gondosan őriztek, hogy senki ne vigyen el onnan semmit. Bár — mint a palotából a XVII. század folyamán esetről-esetre elhozott könyvek tanusítják, — ez az őrizet nem lehetett valami tökéletes. Mindenesetre el lehetne képzelni azt, hogy a török hadjáratok során, mikor mind több és több magyar város, ahol könyvtár is volt, került török uralom alá, a török kezébe került egyes értékes tárgyakat a központba, Budára vittek. Persze ez nem több pusztá feltevésnél, adat nincs erre.

A valóságban nem is igen lehet elképzelni ilyen "bibliofiliát" a török részéről. Hogy a keresztény könyvek mennyire nem jelentettek számukra értéket, azt jól illusztrálja a bizánci császárok nagyszerű könyvtárának szomorú sorsa. Hogy a könyvekből is legföljebb a diszkötések aranyozott ezüst csatjai érdekelték őket,

az kiderül Oláh Miklós említett beszámolójának szavaiból: a törökök az ezüst vereteket letépték a könyvekről. De még inkább Rákóczy György idézett leveléből, amelyben a Corvina vélt maradványait akarta megszerezni Budáról s azt írja benne, hogy ha a szultán le akarja szedetni a könyvekről az ezüstöt, ám tegye, vagy pedig ő hajlandó helyette ugyanannyi ezüsttel kárpótolni. A Budáról előkerült könyveknek pedig éppen egyik fő jellemzője az, hogy szerény, egyszerű, dísztelen kötetek, a kötéseken nincs nyoma ezüst vereteknek. Ugyan miért szedték volna össze és szállították volna ezeket szultáni zsákmányért Budára?

De a legfőbb bizonyítéka annak, hogy nem 1541 után Budára hordott könyvekről van szó, – ugyanúgy mint a Corvina-könyvtártól való eltérés megállapításakor, – megint maga a könyvanyag. Szerzőik majdnem mind XV. századiak vagy még régiebbek. Még a nyomtatványok közt is alig van olyan, amelyet a XVI. század elejére kell datálnunk. (Calepinus, Erasmus és egy föltehetően korai Luther-ellenes irat.) A zömükben folio méretűnek jelzett kötetek alakja is a XV. századra, vagy a XVI. század elejére mutat. Viszont teljesen hiányzik a reformáció és ellenreformáció irodalma (nagy részét kisméretű könyvek!), amely egyszerre megsokszorozta a könyvtermelést. Ha a budai könyvek a XVI. század közepétől kezdve kerültek volna oda, akkor éppen ennek a későbbi irodalomnak kellene túlnyomó nagy részt képviselve lennie ott. Az egyetlen késői darab, amit a jegyzék alapján talán egy Vizsolyi bibliaként lehetne meghatározni, a Jegyzék "Biblia Hungarica"-ja talán véletlenül került a könyvek közé. Ez az egyetlen darab nem gyöngíti a többi, háromszáznál több tétel bizonyító erejét.

Van azután egy érdekes adat, amiről ugyanitt szeretnénk megemlékezni s amelyből arra lehetne következtetni, hogy ha nem is a királyi palotában, de mégis valahol Budán lett volna valamiféle keresztény központi könyvtár a hódoltság idején.[75] Mauritius Knauer langheimi cisztercita apát ugyanis azt írja Klemens Schaffer heiligenkreuzi apátnak, 1664-ben, hogy "Es diversis nouellis legi, Budam olim regiam Hungariae, a domino comite Serinio [Zrínyi Miklós] obsidendam. Si occuparetur, gratularer reverendissimam dominationem vestram suam aulam, quam olim Sancta Crux habuit, reciperet. Signum in porta ibidem est, scilicet Viennae et omnes Christianorum libri ibidem sedule asseruantur, unde non contemnenda erit Bibliotheca. Sic apud dominum Christophorum retulit legatus Turcicus, qui cum licentia Sacrae Caesareae Maiestatis praedictum reuerendissimum piissimae memoriae retulit.[76]

Persze itt nem a budai királyi palotáról van szó s nem is arról, hogy a törökök hordták volna össze. Az "omnes Christianorum libri" egyszerűen keresztény könyveket jelent, amelyek ott a budai ciszterci kolostor egykori épületében 1664-ben még megvoltak, ha már szerzetesek nem is voltak ott. Persze a "sedule asseruantur", amit a török követ állít, veszedelmesen hasonlít ahhoz, amit Alvinczy Péter idejében hallunk a Corvina könyveiről s ami egyéb adatok szerint szöges ellenében állt a valósággal.

Így tehát semmiképpen nem gondolhatunk arra, hogy a kérdéses könyvállomány 1541 után került volna csak a budai palotába. Annak ott kellett lennie már a hódoltság előtti időben.

3. Esetleg kolostori könyvtár?

Ha az állítólagos budai ciszterita könyvtárt nem is azonosíthatjuk a budai palota könyveivel, meg kell még vizsgálnunk egy másik kolostori eredet lehetőségét. Nyilvánvaló, hogy Budán a Corvina könyvtár mellett a második legnagyobb könyvtár a budai domonkos kolostoré lehetett, hiszen az ottani studium generalet szeretne volna Mátyás király egyetemmé fejleszteni.[77] Igaz ugyan, hogy mikor Szulejmán 1526-ban bevonult a budai várba, a királyi palota kivételével fölégette az egészet, de előfordulhatott, hogy a kiégett domonkos kolostor falai közt egy védettebb könyvtárhelyiségben a könyvek átvészelték a pusztulást s a török kivonulása után a szerzetesek átszállították értékes könyvanyagukat az épen maradt királyi palotába.

Csak hogy a domonkosoknál már jóval korábbi idők óta szokásban volt, hogy a tulajdonos kolostor nevét, — sőt gyakran annak a szerzetesnek a nevét is, akinek személyes használatába adták, — feltüntették magában a könyvben.[78] Az azonosított budai anyagban viszont egyetlen esetben találtunk olyan bejegyzésre, amely azt bizonyítja, hogy a budai domonkosoké volt.[79]

Viszont ha a legfontosabb szempontot, a tartalmát vizsgáljuk, azt kell megállapítanunk, hogy a budai gyűjtemény jellegzetesen nem-domonkos karakterű.[80] Igaz ugyan, hogy a ránk maradt, vagy legalább jegyzékből ismert budai könyvek nem az egykori teljes állományt tartalmazzák, hanem annak csak egy jelentékeny, de ismeretlen arányú részét, azt, amit még érdemesnek tartottak jegyzékbe foglalni és elszállítani, így tehát egy-egy mű hiánya nem sokat mond, de annál többet a gyűjtemény egésze.

Mindenekelőtt feltűnő, hogy egy-egy mű általában egy példányban található meg. Ha a domonkos főiskola könyvei lennének ezek, akkor néhány alapvető műnek több példányban kellene meglennie, másként oktatás elképzelhetetlen. Feltűnően kicsi az azonosítható anyagban a domonkos szerzők aránya. Nem találjuk meg az állományban az ismert magyarországi professzorok, Nicolaus de Mirabilibus, Petrus Nigri, Jakob von Lilienstein munkáit. Nincs domonkos Regula, sem constitutiók, nem találkozunk a dominikánus szentek életrajzaival. A misekönyvek és breviáriumok sem domonkosrendiek, hanem esztergomiak.

Ha összehasonlítjuk a budai anyagot például a bécsi dominikánusok hatalmas könyvtárának a XV. századivégi állapotot tükröztető, 1156 tételt magában foglaló könyvjegyzékével,[81] főleg az tűnik fel, milyen más a kánonjogi, illetve a világi jogi munkák aránya a két gyűjteményben: a budai anyagban a kánonjog 15 % -ot tesz ki, Bécsben 5 % -ot, a világi (és mindkét jog együtt) az előbbiben 9.2 %, az utóbbiban mindössze 1.3 % . Természetes is, mert a domonkosrendieknek egyházi jogi, főleg pedig világi jogi munkákra nem igen volt szükségük. Működésük elsősorban pasztorációból és az eretnekségek elleni küzdelemből állt, meg a skolasztikus teológia műveléséből. Ezért van az, hogy a szentbeszédeket tartalmazó kódexek aránya a bécsi kolostor könyvtárában olyan magas, a teljes állomány 13.1 % -i, a budai anyagban az arány kisebb mint ennek a fele, 6 % . Ugyanígy a bibliai exegé-

zis 9 % a budai 4,9 % -kal szemben. A patrisztikai anyag, spekulatív és morális teológia együttesen Bécsben 24,3 % , a budai anyagban csak 15,1 % .

A budai könyvekben tehát semmi sem utal arra, hogy benne a domonkos kolostor anyagát kereshetnénk, de egyéb kolostorokét sem, mert egyáltalán nem szerzetesi jellegű és különben sincs semmiféle olyan adatunk, ami valami ilyen föltételezést támogatna.

4. Esztergomi vonatkozások

Annyit már az eddigiekből is megállapíthattunk, hogy a budai könyvek, ha nem is egy kolostor könyvtárának a maradványai, de egyházi gyűjteményből kellett, hogy származzanak. Csak az a kérdés már most, hogy mi lehetett az az egyházi intézmény, vagy testület, amelynek a birtokában voltak. Először is meg kell vizsgálnunk ezzel kapcsolatban egy feltűnő jelenséget. Ez pedig a könyvanyagban léptenyomon szembetűnő, sokféle esztergomi vonatkozás. Vegyük sorra ezeket, összeállított jegyzékeink számozása szerint.

Azonosított kódexek közt:

1. OSZK Clmae 408-ban esztergomi vonatkozású nekrológ-bejegyzések.
6. ÖNB Cod. Lat. 3992. bejegyzés: "Collegij christi Strigoniensis liber."
8. Cod. Lat. 1481. Breviarium Strigoniense, bejegyzés Esztergom spanyol kapitányától. 1531-ből.
10. Cod. Lat. 1829. Breviarium Strigoniense. Esztergomi vonatkozású nekrológ-bejegyzésekkel és 1421-ből Péter esztergomi prépost epítáfiumának a szövege.
12. Cod. Lat. 1812. Breviarium Strigoniense. Esztergomi vonatkozású nekrológ-bejegyzések.
13. Cod. Lat. 1215. Bernhardus és Temlinus scriptorok másolták "in castro Strigoniensi".
15. Cod. Lat. 1611. Bejegyzés: "Collegij christi".
17. Cod. Lat. 2146. Másolója Temlinus, mint a Cod. Lat. 1215-é,
20. OSZK Clmae 409. Breviarium Strigoniense. A XV. században az esztergomi Szent Miklós templomé. Bejegyzés: "hodie installatus est M. Emericus de Lowas Canonicus Strigoniensis in Budensem Canonicatum." 1476.
21. Cod. Lat. 4229. Bejegyzés: "Sacristiae Strigoniensis".
24. Cod. Lat. 5051. Bejegyzés: "Collegij Cristj Strigoniensis."
27. Cod. Lat. 3099. Benne sok glossza Vitéz János kezétől.
30. Cod. Lat. 4237. Benne fogalmazványrészlet: "Venerabilis Ludovicus dei gratia Rex Ungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris Capitulo Strigoniensi salutem et gratiam."
32. Cod. Lat. 4227. Benne Péter váci püspök levele Miklós esztergomi vikáriushoz.
36. Cod. Lat. 3976. Belekötve Pálóczy György esztergomi érsek levele.
49. Cod. Lat. 2295. Tamás nyitrai főesperes, esztergomi kanonok készítette és hagyta az esztergomi Szent Adalbert egyházra.

55. Cod. Lat. 3956. Benne egy papírszeleten: "Georgius ewsy Administrator strigoniensis."
 69. OSZK Clmae 410. Az esztergomi iskola számára készült.

A Jegyzékben a nem azonosítottak közt (31. sz.) egy közelebbiről meg nem nevezett kódex: "Liber inscriptus Collegialis ecclesiae Strigoniensis."

Az azonosított ősnymtatványok jegyzékében:

4. ÖNB Ink 11 E 17 Breviarium Strigoniense, possessora Ambrosius custos Strigoniensis.
 5-6. Ink 9 G 11 Missale Strigoniense.
 9. Ink 19 A 13 Missale Strigoniense.
 12. MTAK Ráth F 1042. Breviarium Strigoniense. Benne esztergomi vonatkozású bejegyzések.

Nem került Bécsbe, de 1686-ban hozták el Budáról az OSZK Clmae 317. jelzetű Pontificale Strigoniens-ét, esztergomi vonatkozású bejegyzésekkel. (Egykor Pálóczy érseké volt.)

Ugyancsak nem került Bécsbe, hanem Bolognába az az esztergomi tizedjegyzék, amelyet Marsigli hozott el Budáról.

Ennyi esztergomi vonatkozás láttán fölmerülhet az a gondolat, nem az esztergomi káptalan könyvtára került-e valami módon Budára és azt gondolták a Corvina maradványainak. Csakhogy először is itt a legkülönfélébb esztergomi vonatkozások vannak: esztergomi iskola, sekrestye, Krisztus-kollégium könyvei stb. De meg azután mikor és miért kerülhetett volna az esztergomi káptalan könyvtára Budára? 1526 előtt semmi esetre se. De később sem. Esztergom 1543-ig szabad volt, nem került török kézbe még két évig Buda elvesztése után. Miért szállították volna a könyveket Esztergomból a sokkal veszélyeztetettebb Budára, ahova a török már 1526-ban, 1529-ben is bevonult. A könyveket és kincseket nem délfelé, a támadó irányába menekítették, ha menekítették, hanem észak és nyugat felé. Mikor az 1543-i ostrom előtt az esztergomi érsek és a káptalan egy része elhagyta a fenyegetett várost, magukkal vitték a kincseket és a levéltárt, de könyvek elviteléről nincs tudomásunk. (Ha azok is Nagyszombatba kerültek volna a XVI. században, akkor ma is meglennének.) 1526 és 1541 közt pedig azért nem gondolhatunk ilyen Budára szállításra, mert semmi valószínűsége sincs annak, hogy az ép Esztergomból a feldült, kiégett Budára vittek volna valamit, hogy biztonságba helyezték. Egyébként Buda és Esztergom közt a kapcsolat ennek a korszaknak nagy részében elég nehéz lehetett: Buda János király fővárosa volt, Esztergomot előzetes váltakozó birtoklás után 1531 óta spanyol katonaság őrizte Ferdinánd számára, tehát az ő területéhez számított.

Marad tehát az a megoldás, hogy egy olyan egyházi intézmény vagy testület könyvtárából származik a budai anyag, amelynek szoros kapcsolata volt Esztergommal és már 1526-ban ott volt a budai királyi palotában.

5. A királyi kápolna papságának könyvtára

A szóhajóhető lehetőségek megvizsgálásával mind szűkebbre szorult az a kör, amelyen belül a budai könyvek eredetét kereshetjük: valamilyen egyházi intézmény, vagy testület, amely a királyi palotában működött. Ilyen intézmény volt a capella regia, a királyi kápolna már a XIV. század óta. Jelentékeny intézmény lehetett, ahol nagyszámu papság működött, mert a középkorban egy-egy fontosabb egyház mellett mindig nagyszámú egyházi személy tevékenykedett, ezt tették lehetővé a különböző oltárokhoz kapcsolt alapítványok is. Az ilyen papi együtteseknek pedig könyvekre is szükségük volt; olykor jelentős nagyságú könyvtárak alakultak ki ott. Ilyen volt például Lócsén a 24 szepesi plébános közös könyvtára a Szent Jakab egyházban, amelynek állományából elég sok darab maradt ránk.[82] Ilyenként ismeretes a nagyszabású plébániatemplom, amelynek 1442-ben készített könyvtárjegyzéke van meg.[83]

A királyi kápolnával kapcsolatban pedig arról is tudunk, hogy ott egészen 1435-ig hiteleshelyi és oklevélkiadó működés is folyt,[84] ami magában is indokolja a budai könyvanyag föltűnően sok jogi, főleg pedig egyházjogi könyvét. Éppen a liturgikus, pasztorációs és jogi anyag együttese indokolja azt a véleményt, hogy itt a királyi kápolna könyvtáráról van szó.

Véleményünket erősíti Bónis György tanulmánya "A Capella regia és a pécsi egyetemalapítás".[85] Bónis ugyanis összehasonlítva a királyi kancellária és a kápolna tevékenységét, arra az eredményre jutott, hogy a XII-XIII. századi kezdetek után "az egyetemes jogrendszerekben való jártasság a királyi kápolnában maradt továbbra is jellemző". Ehhez a jártassághoz pedig, tesszük hozzá mi, könyvek kellett. "A régi nemzetségek vagyonos tagjai — olvassuk tovább Bónisnál, — a tanult idegenek, a mindennapos adminisztráció helyett a diplomácia magas művészetét gyakorolják; nem a kancelláriának, hanem a kápolnának a tagjai lesznek, forma szerint még egyháziak... A királyi udvarban tehát a jogtudás a liturgikus feladatokat ellátó kápolnához kapcsolódott; kánonjogi műveltséggel rendelkeztek ennek leghasználhatóbb tagjai, Károly és Lajos diplomatái is. A királyi kancellária főpapi vezetése mellett a század (XIV.) egész folyamán, elenyésző kivételektől eltekintve világi deákokat foglalkoztatott, akiknek a gyakorlati jogtanítás bőven elegendő volt pályájukon. Elméletileg képzett, egyetemi grádussal rendelkező jogászok a királyi kápolna keretében dolgoztak."

Igaz ugyan, hogy a királyi kápolnának ez az oklevélkiadó működése Mátyás korára már megszűnt, de a papság létszáma ott nem csökkent, hanem inkább nőtt. Sajnos a capella regia 1435 utáni szerepét történetírásunk még nem vizsgálta meg s így nem tudjuk, hogy akkor a liturgikus és pasztorációs, illetve énekkari feladatokon kívül kaptak-e valamilyen új feladatot. Pedig Bonfini, akinek tájékozottságát nem vonhatjuk kétségbe, kifejezetten azt írja, hogy Mátyás király a királyi kápolnához "collegium adiecit honestissimum sacerdotum", tehát egy tekintélyes papi testületet szervezett.[86] (Jellemző módon Heltai ezt "káptalannak" fordítja.) Ez a testület nem lehetett jelentéktelen, ha Bonfini szükségesnek tartotta megemlíteni akkor, amikor egyébként a budai palotáról elég szűkszavúan ír csak,

Még Oláh Miklós szavaira is szeretnénk itt utalni, aki azt írja, hogy a budai palotában a Corvina mellett volt még két másik könyvtár is.[87] Ezek közül az egyik lehetett a királyi kápolnának hosszú fennállása alatt tekintélyes méretűre, többszáz kötetre megnövekedett állománya.

Feltevésünket szeretnénk néhány adattal támogatni, amelyeket magából a könyvanyagból vettünk. Az első az, hogy akadnak benne könyvek, amelyek a legkülönbözőbb egyházmegyéből származnak: Pécs, Győr, Vác, Kalocsa, de főleg Esztergom. Leginkább a királyi kápolnáról lehet fölteni, hogy papjai az ország különböző vidékeiről kerültek oda. Ugyanígy leginkább a királyi udvar környezetében lehet érthető egy-két cseh eredetűnek látszó kódex.

Hogy az esztergomi vonatkozások olyan erősek, az megmagyarázható abból, hogy a királyi kápolna az esztergomi egyházmegyéhez tartozott, a király plébánosa az esztergomi érsek volt. Ezeknek az esztergomi papoknak a kezén keresztül kerülhetett az a sokféle esztergomi kötet Budára, amellyel ott találkozunk. Főleg érdekes ebben a tekintetben az a bejegyzés, amit az egyik breviáriumból közöltünk s amely egy esztergomi kanonok budai beiktatásáról szól. A Collegium Christi egyes kötetének Budára jutása is kapcsolatban lehetett azzal, hogy a Collégium anyagi alapja éppen az intézményt létrehozó Budai János főesperes négy budai házának a jövedelme volt.[88]

Van azután egy levéltöredék, ami elég súlyos érvnek szól a királyi kápolnára vonatkozó hipotézisünk mellett. A bécsi Cod. Lat. 3959-ban félezer évvel ezelőtt valószínűleg könyvjelzőként benne felejtett levéltöredék ez, amely Budán kelt, címzettje a comes capellae és nagyon nehezen olvasható szövegében valamiféle könyvekről is szó van.

A Budán a Corvina-könyvtár elhurcolása után ottmaradt, a XVII. században ismeretessé vált, majd 1686-ban Bécsbe szállított kódexek és nyomtatott könyvek tehát legvalószínűbben a királyi kápolna papságának könyvtára volt. Nem rendszeres gyűjtés eredménye, hanem a papság működésével kapcsolatos, hagyatékából rendszertelenül gyarapodó könyvtár.

1526 utolsó napjaiban, mikor a mohácsi csatavesztés hírére Mária királyné elmenekült Budáról, úgy látszik a kincsek közt magával vitte a királyi kápolna legszebb liturgikus könyveit is. Így maradt fenn Brüsszelben a Missale[89] és így kerülhetette el a pusztulást a Graduale egy kötete is.[90] (A többi elpusztulhatott a Budáról menekített egyéb anyagok pusztulásakor.) A kápolna kevésbé díszes, egyszerű kötetei ott maradtak eredeti, nem is valami fényes őrzési helyükön. Ezek nem keltették föl 1526-ban a zsákmányoló törökök érdeklődését. Számukra ez főleges teher lett volna. Ott hagyták tehát. Így vették át ezek a könyvek tévesen a Corvina-könyvtár maradványainak hagyományát.

*

Tisztában vagyunk azzal, hogy ez a föltételezésünk, eredményünk nem több pusztá föltevésnél. De talán olyan munkahipotézis, amely kiindulópontja lehet további kutatásoknak, adalék a XV.-XVI. századi magyarországi szellemi élet, könyvkultúra közelebbi megismeréséhez.

III. A KÖNYVGYŰJTEMÉNY TARTALMI ÖSSZETÉTELE

Mekkora volt a budai — most már nevezzük így — kápolna-könyvtár, nem tudjuk pontosan. A becslések ellentmondanak egymásnak. Lambeck 300–400 kötettről beszél, amit az alagsori helyiségben heverve látott. Marsigli 800-at mond. Ennyi bele is fért volna abba a 10 ládába, amelyből kiszórva találta, — persze a ládákból más is lehetett. Az ilyen becslések azonban teljesen megbízhatatlanok. Még gyakorlott könyvtáros sem képes még csak megközelítőleg sem számot mondani egy vagy több könyvhalomról, amelynek belsejét, a beljebb levő könyvek méretét nem is láthatja. Mindenesetre valószínű, hogy a könyvek egy része, amiről Marsigli azt írja, hogy a katonák széttépték, nem került a Jegyzékbe és azzal Bécsbe. Mégis valószínű, hogy a könyvek többsége az, ami megmaradt és elegendő ahhoz, hogy a gyűjtemény egészéről képet adjon a tartalmi vizsgálat számára. Ezt a vizsgálatot érdemes elvégezni, hiszen a Corvina — eredetiben fennmaradt, vagy adatokból ismert — állománya mellett a második legnagyobb középkori magyar könyvtárról van szó, amelyet közelebbről tudunk megismerni.

A tartalmi vizsgálatot nagyjából a Jegyzék csoportjai szerint végezzük el, némi gyakorlati okokból szükségesnek látszó változtatással, főleg pedig helyesbítettük azokat a tévedéseket, amelyeket magukból a Jegyzékben foglalt címekből, illetve a megtalált darabok alapján állapítottunk meg. Természetesen a Jegyzék anyagán kívül figyelembe vettük azokat a darabokat is, amelyeket annak idején nem szállítottak Bécsbe. (A könnyebb visszakeresés érdekében közöljük az egyes tételeknél a munkánk I. fejezetében összeállított jegyzékek számait.)

SACRI

1. Libri liturgici

Olyan csoport ez, amelyből a legnagyobb résznek, maguknak a szerkönyveknek tulajdonképpen nem is igen lenne helye egy könyvtárban, de egy kápolna-könyvtárban érthető az ottlétük, akár mint istentisztelethez használt gyakorlati könyvanyag, akár mint egyes káplánok hagyatékából odakerült könyvek. A Jegyzék két csoportot közöl ilyen: breviáriumok és missalek. Breviáriumot összesen 9-et sorol fel, négy kéziratost, öt nyomtatottat. A kéziratokat mind sikerült azonosítani: ÖNB Cod. Lat.

1481, 1812, 1829, OSZK Clmae 409. (1/8, 10, 12, 20.) Mindegyik Breviarium Strigoniense, ami érthető, mert a királyi kápolna az esztergomi egyházmegyéhez tartozott. A nyomtatottak közül azonosítottuk a két darabból összeállított ÖNB Ink 11 E 17. jelzetű ősnymtatványt és a MTAK Ráth F 1042-t (3/5, 12). Ezek is esztergomi breviáriumok. Missale 12 van a Jegyzékben, egy kivétellel nyomtatottnak mondja. Közülük csak két ősnymtatványt sikerült azonosítani: ÖNB Ink 9 G 11 és 19 A 13 (3/4, 9.) Ezek is Missale Strigoniensek. Itt kell megemlítenünk az OSZK Clmae 317 Pontificale Strigonienset, amely nem került Bécsbe (6/20).[91]

Egyéb liturgikus anyag csak három darab van, mind a három a Varia theologica szakban: Var.theol.18. "Index hymnorum ecclesiae in festa, cum annotationibus temporis, in quo dicendi sunt." (A Jegyzék nem mondja meg, hogy kézirat vagy nyomtatvány-e 5/11.) — Var.theol.25: "Institutiones et expositiones ceremoniarum ecclesiae catholicae cum rubricis." Valószínűleg azonosítható volt az ÖNB Cod. Lat. 914-gyel (1/5). — A Var.theol 24: "Orationes ecclesiae in singula anni festa" az OSZK Clmae 408. jelzetű kódexe (1/1).

2. Biblia

A Jegyzék Biblia szakja 6 tételt tartalmaz. Az 1. egy nyomtatott ószövetségi Vulgata-részlet lehet, mert így olvassuk: "Biblia cum commentariis D.Hieronymi a libro Esdrae usque ad Ecclesiasticum inclusive" (4/15). — A 2. egy teljes, 4° nagyságú, nyomtatott biblia (4/16). — A 3. egy nyomtatott Ószövetség-töredék "cum scholiis" (4/17). — 4. Csonka kézírásos biblia, amelyet az ÖNB Cod. Lat. 1215-tel azonosítottunk (1/13). — 5. Ószövetségi kódex egy része (2/4). — 6. a már említett nyomtatott, 2° méretű "Biblia Ungarica", amely talán egy valahogy közbekeveredett Vizsolyi Biblia, de azt is el lehet képzelni, hogy a jegyzék készítője nem ismerte a magyar nyelvet és valami más (cseh?) nyelvű ősnymtatvány-bibliáról van szó. Egyéb szakcsoportokból ide kell átvinnünk a következő tételeket: az Epistolae 2-t, a Cod. Lat. 3985-ként azonosított Szent Pál leveleket (a galatákhöz írottól a zsidóknak szólóig) (1/11). Ugyanígy az Epistolae 1-et, Sz. Pál leveleinek egy más részét, olyan kódexet, amelyet nem sikerült azonosítani (2/5).

3. Patres

Már a statisztikai összehasonlításnál azt az eljárást követtük, hogy az egyházatyák mellett az ebbe a szakcsoportba sorolt más "alii sacri scriptores"-t, tehát a skolasztikusokat átsoroltuk a Theologia speculativa szakba, mert ennek a két csoportnak a szétválasztása igen fontos a gyűjtemény jellemzése számára. Így azután a szakcsoport 10 tétele közül csak öt marad. Az első négy Augustinus: 1. Egy nyomtatott "De civitate Dei" a két XIV. századi dominikánus, Thomas Walensis és Nicolaus Threvetus szokásos kommentárjaival. Nem tudtuk megmondani, melyik kiadásról van szó, mert már 1500 előtt 8 kiadása jelent meg (4/1). — Külön a kommentároknak van egy budai kódex-példánya is Berlinben, MS theol lat. fol. 160., amely nem került Bécsbe (6/23). — A Jegyzék Patres csoportjának 2. da-

rabja "Canones juxta triplicem regulam" c. nyomtatvány, amely az Augustinus neve alatt ismert mindhárom szerzetesi regulát tartalmazza, a nem hiteles Regula consensoria-t, és a másik két hiteleset, a regula secundát és regula ad servos Deit. A XV. századból egyetlen nyomtatott kiadása van meg az ÖNB-ben, a strassburgi 1490-ig (GW 2937. ÖNB Ink XXI E 16), de ez kifogástalan állapota miatt nem igen lehet Budáról elhozott példány, az tehát valószínűleg XVI. századi kiadás (4/2). — A 3. tétel megint Augustinust tünteti föl a "sacri ordinis regula" kódex szerzőjeként. A cím valószínűleg nem pontos. Nem is valószínű, hogy ez a rövid szöveg külön kötetet tett volna ki, inkább egy vegyes tartalmú kötetről lehet szó, amelyben az összeírónak ez tűnt a szemébe, vagy csak ennyit tudott kiolvasni. Így a tételt nem tudjuk azonosítani egyetlen bécsi kódexszel sem, (2/1). — A 4. Augustinus "De verbis Domini"-ként jelzett 4° méretű kódex. Mivel Szent Ágostonnak sok olyan rövid munkája van, amely "De verbis Domini"-ként egyes szentírási mondatokat magyaráz, a cím a meghatározáshoz kevés (2/2).

Ágoston munkáival nemcsak a "Patres"-szakban, hanem egyebütt is találkozunk anyagunkban. Ezeket tehát szintén itt ismertetjük. Van az Expositiones psalmodum 11. szám alatt egy "Explanatio libri psalmodum auctore D. Augustino". Ezt sikerült azonosítani a bécsi Ink 19 A 4. jelzetű, Velencében 1493-ban megjelent ősnomtatvánnyal. (GW 2910. — 3/8). — Az Expositiones 13. tétele alatti gyűjteményes kötetben (ÖNB Cod. Lat. 4237. — 1/30) megvan "De corporis et animae misera vita" c. munkája. — A Varia theol. 17. (ÖNB Cod. Lat. 4253. — 1/41) vegyes teológiai anyagot tartalmazó kötetben: De lapsu mundi, de incertitudine huius vitae et de avaritia, De vita Christiana, De poenitentiae medicina, De vera et falsa poenitentia, Admonitio, quantum bonum sit lectionem divinam legere, De conflictu vitiorum et machina virtutum. — A Philosophia szak 4. tétele alatti címmel azonosított ÖNB Cod. Lat. 4007 (1/64) kódexben találjuk Augustinus két kis munkáját, a "Praedicabilia"-t és a "Praedicamenta cum glossis variis"-t, sok és sokféle anyag között. — Főleg kánonjogi anyag közt találjuk meg Sz. Ágoston "Soliloquiorum liber"-ét a bécsi Cod. Lat. 4036-ban. (1/68).

Négy olyan kódexben is vannak Augustinus-munkák, amelyek nem kerültek Bécsbe. Ezek a következők: Az "Enchiridion in Laurentium" megvan az esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár MS II. 6. jelzetű kódexében (6/11 és az esztergomi Városi Levéltár 1348. r.sz. kötetében is. Ugyanebben az utóbbi kódexben volt meg egykor egy pseudo-augustinusi, valójában Fulgentiustól való "De fide ad Petrum" (6/18). A "De Deo et anima"-t megtaláljuk az ugyancsak esztergomi főegyházmegyei könyvtári MS I. 213-ban (6/19). Végül Augustinusnak egy "Sermo de verbis Domini"-ként jelzett kódexét hozta el Lambeck 1666-ban Budáról, de ennek lelőhelye ma ismeretlen (6/26).

Augustinuson kívül a Patres-szakban csak még egy egyházatya szerepel, Ambrosius "De officiis" megjelöléssel (5.sz.). A tételt azonosítottuk az ÖNB Cod. Lat. 705-tel, amelyben a valóságban a szerzőnek más művei is benne vannak, a "De patriarchis", "De mysteriis", "De sacramentis". — Ugyancsak Ambrosius "In Hexaëmeron" című művét találjuk meg az Augustinusnál említett esztergomi MS II. 6. kódexben (6/11).

Ugyanebben a kódexben van Nagy Szent Gergely pápa "Expositio in Cantica Canticatorum"-a, Gregoriusszal csak még egy helyen találkozunk, a valószínűleg

azonosítható ÖNB Cod. Lat. 914-ben, ez a "Decretum de resurrectione" (1/5), a Jegyzékben a Vartia theol. csoport 25. tétele. Az Expositio egy másik példány van meg az esztergomi MS II. 6. -ban (6/11).

Szintén nem a "Patres", hanem egyéb csoportokban még más patrisztikai munkákkal is találkozunk: Hieronymus: Epistolae (közelebbről meg nem határozható csonka nyomtatvány, a Jegyzék Epistolae 4. tétele — 4/56) és ugyancsak Hieronymus: Vitae antiquorum patrum, ordine alphabetico conscriptae-ként a Vitae sanctorum 1. száma alatt közölt, pontosabban meg nem határozható nyomtatvány (4/74).

Cyprianust sem a "Patres" csoportban, hanem az Epistolae 3. tételben találjuk. Ez azonos az ÖNB Cod. Lat. 763-mal (1/16). — A Cod. Lat. 4237. vegyes tartalmú kódexben (Expos. 13. — 1/30) van egy értekezése: "Tractatus de abusio-nibus saeculi".

A Jegyzék Conciones 9. tételét sikerült azonosítani az ÖNB Cod. Lat. 4147-tel (1/46), amelyben Chrysostomus munkái vannak: Sermones LXXI és a "De reparatione lapsi". Ugyancsak tőle való az Expositiones szak 13. tétele alatti kódexben (ÖNB Cod. Lat. 4237. — 1/30) a "Sermo de patientia et gratiarum actione circa mortuos."

Gregorius Nazianzenus: Libri apologetici. Orationes IX a Rufino in linguam Latinam translatae a tartalma az ÖNB Cod. Lat. 759-nek (5/11), amely nem a Jegyzék anyagából való, hanem Lambeck még 1666-ban vitte Bécsbe. Isidorus Hispalensist egyedül a Sententiarum libri képviseli az egyik esztergomi kódexben (6/18). Damasus pápa De missarum sollempniis-e a már többször említett ÖNB Cod. Lat. 914-ben (1/5) van meg. Alexandriai Szent Kelemtől még ennyi sincs, csak egy pseudo-munkája, a Clementinákkal való összetévesztés alapján a Jegyzékben tévesen a Canonistici csoportba (32.sz. — 1/2) került "Epistolae Clementinae" (ÖNB Cod. Lat. 904).

Az egyházatyák anyaga tehát nem valami bőséges. Nagyobb részben kisebb értekezéseik. Föltűnő a különbség a Corvina-könyvtár igen gazdag görög és latin patrisztikai anyagával szemben. De kevés akkor is, ha középkori szerzetesi könyvtárakkal hasonlítjuk össze.[92]

4. Theologi speculativi

A patrisztika utáni korszak, elsősorban a skolasztikus teológia anyaga tartozik ide. A XII. században élt nagytekintélyű párizsi mester, Petrus Lombardus alapvető Libri IV sententiarumának egy meg nem határozható nyomtatott kiadása (11.sz. — 4/67) mellett egy másik példányban is megvan anyagunkban (7.sz.), amelyről azt sem tudjuk, kódex-e vagy nyomtatvány (5/7). Kivonatos változata megvan az ÖNB Cod. Lat. 4237-ben (Exp. ps. 13. — 1/30). — Természetesen több Sententia-magyarázat is van a gyűjteményben. Ilyen a ferences Duns Scotustól (c.1270-1308) származó Quaestiones super IV. Sententiarum, két példányban. Az egyik azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 1539-cel (Th. sp. 5. — 1/5), a másik egy közelebbről meg nem határozott nyomtatott kiadás (Th. sp. 6. — 4/67). — Az ugyancsak ferences Franciscus Mayronak (megh.c.1328) a Sententiák első könyvéhez írt magya-

rázata (Th. sp. 20. — 1/44) azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 4792-vel. — Az ágostonrendi Nicolaus de Dincelspiel (1370-1433) Sententia-kommentárjainak egyik példánya (Th. sp. 14. szerző nélkül közölt tétel) azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 3992-vel (1/6). A másik a sokáig lappangó, de ujabban Alsókubinban meghatározott kódex (6/2). — Valószínűleg azonosítható a Th. sp. 12. tétel "Summa theologica"-ja a XIII. századi Guillelmus Altissiodoriensis "Summa aurea super IV libros Sententiarumával" (ÖNB Cod. Lat. 1403. — 1/43). — A Sentenciák negyedik könyvének ismeretlen szerzőtől származó magyarázatai vannak az ÖNB Cod., 3998-ban (Th.sp.9. — 1/47).

A legnagyobb skolasztikus teológus, Aquinoi Szent Tamás alapvető Summá-ja egy négy kötetes, közelebbről meg nem jelölt nyomtatott kiadásában van meg (Th. sp. 1-4. — 4/63-66). Ezenkívül megvan még tőle az egyik esztergomi Miscellanea-kódexben (MS I. 213. — 6/19) a "Summa de articulis fidei et ecclesiae sacramentis." Másik munkája a gyűjtemény darabjai közt nem teológiai, hanem filozófiai tartalmú. Ezt később, a megfelelő helyen mutatjuk be. Nagy rendtársa a szintén domonkosrendi és ugyancsak XIII. századi Albertus Magnus egyik munkáját a Jegyzék (Var. theol. 8. — 4/78) mint nyomtatott könyvet szerző nélkül, de a tartalom részletes felsorolásával közli: "Volumen complectens septem libros de SS. Trinitate, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus Sancti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicii." Hogy melyik kiadás, nem tudjuk.

Az eredetileg szintén domonkosrendi szerzetes, később firenzei püspök, Antoninus Florentinus (1389-1459) "Summa theologica" c. hatalmas munkája 3. kötetének két budai példánya is maradt ránk. Mind a kettő a velencei 1480-i kiadás (GW 2187). Az egyik a győri püspöki könyvtárban, Ö III. 16. Inc. 99. (6/4), a másik Pannonhalmán (6/5).

A XV-XVI. század fordulóján élt domonkosrendi Henricus Institoris személyében lehet megállapítani a szerzőjét a Jegyzékben (Var. theol. 6.) név nélkül közölt "Clypeus fidei sacrae Romanae ecclesiae adversus Piccardorum haeresim" című apologetikai munkának (4/76). Hogy melyik kiadás, nem tudjuk. Mindenesetre 1501-nél korábbi nem lehet, mert akkor jelent meg az első kiadása.

XIII. századi ferencrendi skolasztikus teológus Alexander de Hales, akinek a művét ilyen címmel közli a Jegyzék: De Deo trino et uno". A szerzőnek ilyen című nyomtatott könyvét nem ismerjük; valószínűleg "Summa"-jának egy töredékéről lehet szó (Theol. sp. 13. — 4/70). — Ágostonrendi skolasztikus Aegidius Columna (c. 1243-1316), akinek "De peccato originali" című munkája az esztergomi MS I. 213. kódexben van (6/19). — Domonkosrendi teológus (és humanista) Iohannes Annus Viterbensis (c. 1430-1502). "Auctores vetustissimi cum commentario" című munkája szintén olyan kötet, amely nem került Bécsbe. Ma az OSZK ősnymtatványgyűjteményében Inc. 230b jelzet alatt található. (6/3)

A Miscellanea csoport 7. tétele "Varia ex sacris et profanis" megjelöléssel talán azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 1611. jelzetű kódexével. Ez a "Manipulus florum" egyházatyák és doktorok műveiből készült gyűjtemény, a XIII. századi ír Thomas de Hibernia műve (1/15).

A misztikus teológusok közül egyedül clairvauxi Szent Bernát van képviselve anyagunkban, két művével. Az egyik a "Considerationes ad papam Eugenium".

Kódex, amelyet nem sikerült megtalálnunk. A címet a Jegyzék Patres-szakjából vettük ide (6. — 2/3). Másik műve a beszédek közt szerző nélkül közölt "Sermones sacri in Cantica Canticorum" (1/4) kódex, amelyet a Conciones-csoportban mutatunk be.

Szerző nélküli egy "Veritates theologicae" című munka. Ezt az ÖNB Cod. Lat. 505. jelzetű kódexben találjuk egy rövid "Series patriarcharum a mundo condito usque ad Christum" című munkával együtt (Theol. sp. 17. — 1/25). — Bolognában van egy "Quaestiones de augustissima altaris sacramento" kódex (6/21).

A többi cím a Theologi speculativi csoportban annyira általános, hogy meghatározásukra nincs mód: 10. "Quaestiones theologicae" (kettő, az egyik kódex, 2/18; a másik nyomtatvány 4/68). — 16. "Decisiones quaestionum theologiarum" (kódex, 1/19). — 18. "Operis theologici fragmentum" (kódex, 2/20).

5. Theologi morales

Az erkölcs-teológiát Jegyzékünkben az ilyen megjelölésű csoportban mindössze két tétel képviseli, két nyomtatvány. Az egyikről csak annyit olvasunk, hogy "Codex continens resolutiones morales aliasque ex Bibliis desumptas annotationes, non est integer", a másikonál megmondja, hogy Astesanus (XIV. századi ferences) "Summa casuum conscientiae"-je, de mivel kiadást nem jelez, nem azonosíthatjuk. Vannak viszont olyan tételek, amelyeket más szakcsoportokból ide kell átvinnünk. Ilyenek a Patres szak 9. tétele, amelyet a Jegyzék úgy ír le, mint Antoninus Florentinus: De virtutibus et vitiis aliisque in fine, praesertim de Beata Virgine (4/4), és a 10. szám: ugyanaz a szerző "De virtutibus et vitiis in XII titulos digestum". Mindkettőt nyomtatványnak jelzi. Antoninus Florentinusnak ilyen című nyomtatott műveit nem ismerjük, talán "Confessionale"-jének egy-egy része. (4/5). Ide vehetjük a Theologi speculativi csoport 15. tételét is, amely egy "Quaestiones theologicae de virtutibus et vitiis"-ként jelzett nyomtatvány, de közelebről nem lehet meghatározni (4/71) és a Var. theol. 17. tételt. Ezt az utóbbi "Miscellanea ascetica"-t azonosítani lehet az ÖNB Cod. Lat. 4253. jelzetű gyűjteményes kötetel (1/41).

6. Expositiones (exegetica)

A Jegyzékben "Expositiones Psalmorum, Actus apostolorum" címmel ellátott csoportban megtalálható anyaghoz hozzácsatoltuk a Jegyzék egyéb szakjaiban található többi bibliai exegetikai munkát és postillát is. Az "Expositiones" szakban 16 tétel van. Ezek közül a 11. számút már tárgyaltuk a "Patres" szakban (3/8). Tévesen került a Jegyzék 13. tétele alá, az "Opus Valentini presbyteri"-iként jelzett kódex, mert abban vegyes anyag van, ezért áttettük a Varia theologica közé (1/30). Tartalma alapján a beszédek közé helyeztük át az ÖNB Cod. Lat. 3969-cel azonosított (1/9) Expos. 4. tételt.

Szép számban vannak képviselve a gyűjteményben a ferencrendi Nicolaus de Lyra (megh. 1340) művei: "Expositiones psalmorum" (nem azonosított kódex, Exp. 6. — 2/15). — Három közelebről meg nem határozható nyomtatott kiadás: "III.

pars super prophetas et libros Macchabaeorum" (Exp. 7. — 4/59); "Commentaria in Actus apostolorum, Apocalypsim" (Exp. 8. — 4/60); "Postilla in Novum Testamentum" (Exp. 9. — 4/61). — Van a Varia theologica csoport 1. tétele alatt is egy Lyra-mű, a "Lectura in Sacram Scripturam". Ezt az ÖNB Cod. Lat. 3991. jelzetű kódexszel azonosítottuk (1/7). A "Postilla in IV Evangelia" pedig Bolognába került kódex (6/17).

Ennek az utóbbinak egy másik nyomtatott példányát a Jegyzék a Conciones szak 15. tételeként közli (4/54). Ugyancsak postillák vannak a Conc. 14. és 16. alatt is: "Postilla super libros Macchabaeorum" (4/53) és "Postilla cum additione super Evangelia et Apocalypsim" (4/55). A Jegyzék nem adja meg ezeknek a postilláknak a szerzőjét, de valószínűleg ezek is Nicolaus de Lyra művei. Van még egy Lyra-mű a Varia theol. csoport 1. tétele alatt is, a "Lectura in Sacram Scripturam". Ezt az ÖNB Cod. Lat. 3991. jelzetű kódexszel azonosítottuk (1/7).

Egyéb szerzők exegetikai munkái közt az Exp. 15-öt, Petrus Lombardus "Glossa ordinaria super Epistolas Pauli apostoli"-ját az ÖNB Cod. Lat. 4262-val azonosítottuk (1/40). — A XII. századi bencés Honorius Augustodunensis "Expositio in Cantica Canticorum"-a van az OSZK Clmae 491 kódexében (nem a Jegyzék anyagából, hanem a Bécsbe nem került anyagból, 6/13). — Valószínűleg azonosítható az Exp. 10. az ÖNB Cod. Lat. 5133. kódexszel, amelyben zoltármagyarázatok vannak (1/38). — Megemlíthetjük még Johannes Gerson (1363-1429) tractatúsát a "Salutatio angelica"-ról, amely az esztergomi MS I. 213. jelzetű gyűjteményes kódex egyik darabja (6/19).

A többi exegetikai munka mind szerző nélküli. Kettőt ezek közül sikerült azonosítani. Az egyik az "Explanaciones in prophetas" (Exp. 14. — 1/3), az ÖNB Cod. Lat. 918; a másik az "Expositiones psalorum Davidicorum" (Exp. 1. — 1/60) az ÖNB Cod. Lat. 1375. — Nem azonosítható kódex a "Scholia in partem aliquam Veteris Testamenti" (Exp. 12. — 2/17). — Három meg nem határozott nyomtatvány: "Expositiones in Evangelia" (Exp. 2. — 4/57); "Psalterium cum glossis" (Exp. 5. — 4/58); "Commentaria in prophetas Veteris Testamenti usque ad II. librum Macchabaeorum" (Exp. 16. — 4/2). — Egy "Auctarium in psalterium Davidicum"-ról nem mondja meg a Jegyzék, hogy kódex-e vagy nyomtatvány (Exp. 3-5/5. sz.) Az exegetikai anyag tehát elég tekintélyes.

7. Conciones (sermones)

Egyik a budai gyűjtemény legnagyobb teológiai szakjainak. A Jegyzék 16 tételben 17 kötetet közöl, sajnos nagy részüket szerző nélkül. Három tételt (14., 15., 16) mint postillákat a többi postilla mellett már az előző, exegetikai csoportban bemutatunk. A 9. tételről az azonosításkor kiderült, hogy szerzője egyházatya, ezért a patrisztikai csoportban tárgyaltuk (1/46). Viszont mint egyházi beszédeket ide vettük más csoportokból a következőket: Patres 7. az ismeretlen szerzőjű Pseudo-Bonaventura: Sermones de tempore nyomtatvány (4/3). — Patres 8. Vincen-tius de Valentia [Ferrer] spanyol dominikánus (1346-1419) "Sermones in festa totius anni"-ja, a Jegyzék nem közli, hogy kódex-e vagy nyomtatott könyv (5/1). —

Exp. 4. az ÖNB Cod. Lat. 3969 (1/9) jelzetű kódexe, amelyben főleg az inkább "Aurea legenda"-járól ismert Jacobus de Voragine (előbb domonkosrendi szerzetes, utóbb genovai Püspök, 1230-1298) beszédei vannak "De tempore". — (Az Exp. 13. gyűjteményes kötetben (ÖNB Cod. Lat. 4237. — 1/30) vannak szerző nélküli "Sermones in Evangelia" is, — Var. tehol, 10. az olasz ferences Robertus de Licio (Caracciolus, 1425-1495) "Quadragesimale"-ja (nem tudjuk, hogy kódex-e vagy nyomtatvány, 5/10).

Szerző feltüntetésével szerepel a Jegyzékben a Conc. 13. Hugo de Prato [Florido]: *Sermones dominicales super Evangelia et Epistolae per totum annum*. (firenzei dominikánus, megh. 1322). Bár a Jegyzék nem mondja meg, hogy kódex, vagy nyomtatvány, azonosítható az ÖNB Ink 2 E 4 (3/1) ősnymtatványával. — A névtelen munkák közül a Conciones szak két tételét tudjuk közelebbről meghatározni. A "Sermones Discipuli de tempore et de sanctis una cum promptuario exemplorum" szerzője a német dominikánus Johannes Herolt (megh. 1468), nyomtatvány, de kiadását nem tudjuk megállapítani (Conc. 6. — 4/50). — A példány azonosítása alapján tudjuk megállapítani, hogy a Conc. 12. "Sermones in Cantica Cantorum" szerzője a cisztercita clairvauxi Szent Bernát (1090-1153) (ÖNB Cod. Lat. 693. — 1/4). — A nem -bécsi anyagból ide tartozik Leonardus de Utino: *Quadragesimale*, Venezia 1473, nyomtatvány. (Gyöngyös Inc. 54. — 6/24). — A többi, névtelen beszédgyűjtemény közül bizonytalanul azonosított példány az ÖNB Cod. Lat. 1319 (Conc. 2. — 1/65) "Sermones in dominicas pro toto anno" és a Cod. Lat. 1320 (Conc. 10) "Informationes asceticae" (1/67). Három másik kódex-tételt nem tudunk azonosítani a nagyon is általános címek következtében. Ezek: Conc. 4. "Sermones ascetici, vix legibiles ob vetustatem librique putredinem" (2/10). — Conc. 5b. "Sermones ascetici" (2/11). — Conc. 11. "Sermones sacri de Beate Maria Virgine" (2/12).

Nem azonosítható négy nyomtatott beszédgyűjtemény sem: Conc. 1. "Sermones sacri in dominicas totius anni" (4/47). — Conc. 3. "Sermones in dominicas et festa totius anni" (4/48). — Conc. 5a. "Sermones ascetici" (4/49). — Conc. 8. "Compendium morale pro sermonibus et collationibus asceticis faciendis". (4/52).

8. Canonistici

Az egyházjog az egész gyűjtemény legnagyobb szakja, az összes könyvek 17 % -át teszi ki. Hozzá kell számítanunk még ezekhez azokat a munkákat is, amelyek együtt tárgyalják az egyházi és világi jogot, de amelyeket a világi jog csoportjában ismertetünk. A Jegyzékben "Canonistici" névvel jelölt szakban 34 tétel alatt közölt 49 kötetből csak egyet kellett máshova áthelyeznünk, a Patres szakban már ismertetett "Epistolae Clementinae"-t (32.sz. — 1/2). Viszont ide kellett átvennünk több tételt más szakokból. Sajnos a kánonjogi munkák nagy részénél is csak olyan általános megjelöléseket találunk a Jegyzékben, hogy az azonosítás többször kétes, vagy éppen lehetetlen.

Talán a teljes Corpus Juris Canonici-t lehet keresni a "Duo codices sacrorum canonum" cím alatt (Canon. 26. — 4/42), ahol az egyik nagy folio alakú kódex, a másik ugyanilyen nagyságú nyomtatvány, tehát két külön példány. — Ugyanez lehet

a "Tres tomi sacrorum canonum in distinctis voluminibus", amelyek közül kettő nagy folió méretű nyomtatvány, a harmadik 4° kódex (Canon. 29. — 4/43-45); a "Decretorum ecclesiasticorum codex integer" (Canon. 6. — 2/27) és a "Codex iuris canonici"-ként jelölt kódex (Canon. 34. — 2/9). Azonosítani egyiket sem sikerült.

A Corpus Juris Canonici első részével, a Decretum Gratianival külön három példányban találkozunk. Kettő nyomtatvány: "Concordantia discordantium canonum" (Canon. 11. — egyik 4°, ez azonosítható az ÖNB Ink 13 F 22 ősnymtatvánnyal, 3/7. — a másik 2°, ezt nem tudjuk azonosítani, 4/29). A harmadik "Concordantia discordantium canonum de iure constitutionis naturae humanae"-ról nem tudjuk, hogy kódex vagy nyomtatott könyv (5/12). Ezt a címet egyébként nem a Canonistici, hanem a Varia theol. csoportban (36.sz.) találjuk.

A kánonjog második része, a Gregorius-féle Decretalia, két példányban van meg, ilyen címen: "Codex Decretalium cum summariis suis" (Canon. 22. — 4/38); és "Decretales cum commentariis et epistolis pontificum" (Canon. 24. — 4/40), mindkettő nyomtatott, de nem lehet megállapítani, melyik kiadás.

Ugyanígy két ismeretlen kiadású nyomtatott példányban van meg a kánonjog harmadik része, a VIII. Bonifác-féle "Liber sextus Decretalium". Az egyik Bonifác nevének említése nélkül (Canon. 31. — 4/46); a másik így; "compilata et illustrata divisionibus additionibusque per Bonifacium Octavum" (Canon. 16. — 4/32). Csak annyit tudunk ezekről, hogy nem lehetnek korábbiak a XV. század legvégénél, mert az első nyomtatott kiadás 1496/98 körül jelent csak meg. — A Decretales VI. könyvének Johannes Andreae itáliai kánonjogász (c. 1270-1348) kommentárjaival ellátott kódexpéldánya azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 2106-tal (1/39).

Több tételben találkozunk a kánonjogi irodalom ismertnevű szerzőinek különböző műveivel. Ezek a "Decretalia per alphabetum compilata auctore Fr. Martino ord. Praed." (Canon. 27. — 1/18). Ez nem más, mint a Martinus Polonus néven ismert lengyel dominikánus, Martinus Strebski vagy Martin von Troppau (megh. 1228) általában "Margarita Decreti" címen nagyon elterjedt és tankönyvként használt regisztere Gratianus Decretumához. Ezt a példányt azonosítani tudjuk az ÖNB Cod. Lat. 2175. kódexszel. — Ugyanez a munka megtalálható a Jegyzék "Miscellanea 4." tétel alatt, mint "Vocabularium juris utriusque muncupatus Tabula Martiniana auctore Fratre Martino ord. Praed." Itt persze téves az a meghatározás, hogy mindkét jog anyagának szótára. (A jegyzékből nem derül ki, hogy kódexről vagy nyomtatott könyvről van-e szó) (5/16).

A már említett Johannes Andreae egy másik munkája, a "Novella super quinto Decretalium" legvalószínűbben a datálatlanul Velencében 1489-ben (GW 1729) megjelent kiadással azonosítható (Canon. 25. — 4/41).

"Summa Hostiensis super titulos Decretalium compilata" címen találjuk a Jegyzékben Henricus de Segusio ostiai bíboros püspök (megh. 1270) "Summa aurea vel copiosa"-jának egy közelebről meg nem jelölt nyomtatott kiadását. A mű IX. Gergely Decretalisához írt magyarázat a klasszikus kanonisztika egyik legtöbbször kiadott műve. (Canon. 23. — 4/39). — Talán ugyanennek egy részlete lehet a "Lectura super quarto et quinto Decretalium"-ként jelzett nyomtatvány (Canon. 19. — 4/36).

Három példányban található meg a XIII. századi francia kanonista Wilhelmus Durandus nagyon elterjedt kézikönyve, a teljes liturgiát tárgyaló "Rationale divino-

rum officiorum". Bár a Jegyzék a szerző nevét egyik esetben sem említi, mégis csak erről lehet szó, nem pedig a hasonló című munkát írt Beleth, mert ennek az utóbbinak kódex-példánya nincs Bécsben, nyomtatásban pedig nem jelent meg a XV. században. A három példányból egy kézirat (Canon. 14. — 2/6), kettő nyomtatott (Canon. 5. — 4/25-26.).

Duranti egy másik munkájának a "Speculum iudiciale"-nak harmadik és negyedik részét "cum additionibus Joannis Andree et Baldi" a Jegyzék jogi csoportjából (8. tétel) vesszük ide. Nem tudjuk, hogy az 1474 óta több kiadásban megjelent Speculum melyik kiadásáról lehet szó. (4/108).

Megtalálható Jegyzékünkben a nagyon elterjedt és 1470 óta sok kiadásban megjelent és közkézen forgó papi kézikönyv, a XIV. századi Guido de Monte Rotherii "Manipulus curatorum de officiis pastorum animarumá"-nak valamelyik nyomtatott példánya is. (Var. theol. 20. — 4/80).

A "Libri sacundi Decretalium pars prima Nicolai Abbatis"-ként közölt nyomtatvány bizonyosan a XV. század első fele legjelentősebb kanonistájának, a zsinati eszme lelkes képviselőjének, Nicolaus Panormitanus abbas Siculusnak (1386-1435) "Lectura super quinque libros Decretalium"-a második könyvével azonosítható, amely az 1477-i velencei kiadás óta sokszor jelent meg nyomtatásban. (Canon. 17. — 4/33).

A XV. század első felében élt itáliai kánonjogász, Dominicus de S. Geminiano-nak egy "Lectura aurea de vita et moribus clericorum" című munkája olvasható a jegyzékben (Canon. 20. — 4/37). Nagy folio méretű nyomtatvány. A szerzőnek ilyen címen nem jelent meg könyve, tehát kétségtelen, hogy a "Super VI. libro Decretalium"-ának második részéről van szó, amely először 1476-ban jelent meg nyomtatásban. — Ugyanennek a műnek egy kódex-példánya, amely a Jegyzékben név nélkül csak mint "De vita et honestate clericorum" szerepel, jól azonosítható a rémesen rossz állapotban fennmaradt ÖNB Cod. Lat. 4182.-vel (Canon. 9. — 1/54).

A XV. századi spanyol egyházjogász, Johannes Palmer vagy Palomár "Tractatus"-aként jelzi a Jegyzék a Var. theol. 26. tételét, amelyet tartalma alapján ide veszünk. A Jegyzék nem mondja meg, hogy kódex, vagy nyomtatvány, de valószínűleg azonos az ÖNB Cod. Lat. 5114-gyel, amelynek első darabja Palomar Tractatusa a bázeli zsinatról és benne még más, főleg a bázeli zsinattal kapcsolatos művek is vannak. (1/19).

Ugyancsak a Var. theol. csoportból kerül ide (9.sz.) a "Stylus curiae Romanae seu cancellariae papalis" című tétel, amely jól azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 5077. kódexszel, a pápai kuria formuláskönyvével (1/35).

A Jegyzék egy szerencsés elírása alapján volt megállapítható egy nyomtatott kánonjogi munkának a kiadása. Ez a Canon. 33. a Jegyzékben "Formularium procuratorum per Eucharium Silber". Silber nem szerző, hanem a kötet nyomdásza. Itt tehát a "Formularium" 1489-i római kiadásról van szó. Valószínűleg a példány is azonosítható: ÖNB Ink 2 G 22. (3/10).

Szerző nélküli gyűjtemény a "Distinctiones seu conclusiones antiquae dominorum de Rota" című nyomtatvány (Canon. 12. — 4/40). Ez az 1470 óta sok kiadásban megjelent döntvénygyűjteménye a pápai curia legjelentősebb bíróságának, a Rota-nak a XV. századi kiadásokban "Decisiones Rotae"-ként található. A Jegyzékben szereplő kiadás tehát talán a XVI. század elejéről való.

Mint példány azonosítható volt a egyes kánonjogi tartalmú ÖNB Cod. Lat. 5102 (Canon. 30. — 1/28). — Azonosítottuk a Canon. 15. tételt. "Notata super II. Decretalium" névtelen kódexszel (ÖNB Cod. Lat. 5093. — 1/51). — Kánonjogi kódex a Bécsbe nem került kódexek közül a bolognai "De auctoritate papae tractatus" kódex, amely Marsigli hagyatékából került oda (6/8). — A Canon. 8. "Processus iudiciarius iuris canonici" azonosnak látszik az ÖNB Cod. Lat. 4169-cel (1/33).

A Canonistici szak több tétele annyira általános, "Codices canonistici", hogy az ilyen nyomtatványokat egyáltalán nem azonosíthattuk, a kódexek közül ellenben a Recens jelzet, az állapot, az anyag és méret alapján sokat azonosíthatónak tartunk: ÖNB Cod. Lat. 2145. (1/62) IX. Gergely Decretalisainak I-III. könyvéhez írt glosszák. — Cod. Lat. 2146 (1-17) "Directorium iuris". — Cod. Lat. 2179 (1/53), Kivonatok Gratianus Decretuma I. könyvéhez. — Cod. Lat. 2202. (1/63) Kánonjogi repertórium egy része. — Cod. Lat. 5051 (1/24) Decretales-kommentárok. — Cod. Lat. 5101. (1/50). Kommentárok a Decretales II-III. könyvéhez. — Cod. Lat. 5085. (1/59). Novella super VI. Decretalium Bonifacii VIII. pape. Eadem novella ab alio glossata. Thomas de Bipartita seu Piperata: Tractatus de praesumptionibus et iudiciis. Solutiones super glossas contrarias in iure canonico. Magister Bernardus: Margarita seu breviarium iuridicum. Bartholomaeus Brixiensis: Brocardia iuridica cum solutionibus. — Cod. Lat. 5107. (1/61). Commentaria in libros titulosque varios Decretalium. Iohannes de Deo: Summula de arbore consanguineitatis et affinitatis. Repetitiones. Franciscus Zabarella: Tractatus de modo docendi et discendi.

Megemlítjük még a következő, nem azonosított tételeket: Canon. 7. Codex canonum seu rubricarum cum variis titulis de translatione (nem tudjuk, kódex-e vagy nyomtatott könyv, 5/3.) — Canon. 10. De ministris et ordinibus ecclesiae una cum vitis sanctorum in fine (nyomtatvány 4/28). — Canon. 13. "Juris canonici fragmentum" (nyomtatott, 4/31). — Canon. 18. "Supplementum iuris canonici cum eiusdem rubricis" 2 kötetben, nyomtatott, 4/34-35). — Canon 21. "Codex canonum, epistolarum pontificum cum scholiis in epistolas S. Pauli apostoli." (Kódex, 2/7). — Canon. 28. "Tomus iuris canonici cum epistolis pontificum". (Kódex, 2/8).

A világi jog, Juristae, csoportban közölt anyagból kettőt azonosítás alapján át kell helyeznünk ide, a kánonjogi művek közé. Az egyik a Jurist. 18. "Rubricae de iudiciis"-ként jelzett tétel, amelyet azonosítottunk az ÖNB Cod. Lat. 4227-tel, amely "Commentarii in rubricam Decretalium de iudiciis", tehát világos, hogy nem a világi jog körébe tartozik (1/32). — A másik a Jurist. 31. "Juris allegationes de appellationibus" kézirat. Ez pedig az ÖNB Cod. Lat. 4229, amely két részből áll. Az első Lapo da Castiglionchio (XV. századi firenzei humanista) "Allegationes abbreviatae per Antonium de Butriro", a második Guillelmus Holborch "Collectio conclusionum, determinationum et decretorum Rotae 1376-1381" (1/21).

9. Epistolae

Mindössze 7 tétel, de ebből is négyet már előző csoportokban bemutattunk, kettőt a bibliai anyagban (2/13); kettőt a patrisztikaiban (1/16); (4/56). A megma-

radó anyagból a 6. számút, "Epistolae cum exhortationibus in fine", azonosítottuk az ÖNB Cod. Lat. 3368. jelzetű kódexszel (1/57), a másik az 5. szám nem azonosított kódex, "Epistolae et institutiones ascetici in duobus libris" (2/14). Végül a 7. tételről, amelynek megjelölése "Epistolae variorum pontificum", azt sem tudhatjuk meg a Jegyzékből, hogy kódex-e vagy nyomtatott könyv (5/4).

10. Vitae sanctorum

Ez is csak 5 tétel. Ezek közül az elsőt mint Hieronymus munkáját már láttuk a Patres-csoportban közelebről meg nem határozott nyomtatványként (4/74). A 2. sz. egy csonka "Vitae sanctorum", ugyancsak nyomtatott könyv (4/75). A 3-5. tételeknél nem tudjuk, nyomtatottak-e vagy kéziratok. Ezek: "Vita divi Laurentii Justiniani Venetiarum Patriarchae, cum opere ab eodem composito, quod intitulatur fasciculus amoris in coena Domini (5/7). — Az utolsó kettő Jacobus a Voragine "Lombardica historia"-ja, a Legenda aurea, szerző megnevezése nélkül. Az első 4°, a második 2° méretű, az utóbbinál jelzi, hogy "ordine alphabetico collecta" (5/8., 9).

11. Varia ex asceticis, theologis, aliisque

A Jegyzék ebben a szakban alig valamivel kevesebb kötetet foglal össze, mint a Canonistici-ben, de a Varia közül elég sok tételt sikerült pontosabban megfelelő helyekre tenni, így ez a vegyes csoport kisebbre zsugorodik össze. Ezek a már más hol bemutatott tételek a következők: A Theol. spec. -ba került a 6. sz. (4/76) és a 8. (4/78). Az Exegetikai csoportba az 1. (1/7). Conciones közé a 10. (kérdéses, hogy kódex vagy nyomtatvány 5/10, ugyanígy kérdéses (5/11) a liturgia csoportba került a 18. tétel; ebben az utóbbi csoportban mutattuk be a 24. tételt (1/1), és a 25. et (1/3). A Theol. mor. -ban volt szó már a 17. tételről (1/41). Kánonjogi munkáknak bizonyultak a 9. (1/35), 15. (2/29), 26. (1/19) kódexek, a 20. (4/80) nyomtatvány, végül a 36. amelyről bizonytalan, hogy kódex-e vagy nyomtatvány (5/12).

A későbbiekben fogjuk, egyéb szakcsoportokban bemutatni a 23. tételt a Miscellaneában (4/83), a filozófiában a 27. -et (1/55) és a Historiában a 28-at (4/84).

Meg kell még jegyeznünk, hogy bizonytalanságban vagyunk a 33. tétel tartalmát illetően, amelyről a Jegyzék csak azt mondja, hogy "Liber italicus pervetusus" nyomtatvány. A Jegyzék készítője bizonyára nem tudott olaszul és így csak annyit tudott megállapítani, hogy valamiféle teológiai tartalma van. Ugyanígy csak a nyelvet jelzi 10 héber nyomtatványról (7 folio, 3 nagy folio méretű). Ha ezek feltehetően teológiai tartalmuk voltak, akkor sem tudjuk, nem a Biblia vagy más csoportban lenne-e a helyük. Így vagyunk a 32. tétel cím nélküli "Volumen Graecum"-ával is (2/32).

A megmaradó tételek közt kettőnél van csak feltüntetve szerző és a mű címe. A 21. Johannes Philippus de Lignamine, a XVI. század elején élt messinai orvos munkája: "Veritates de sanguine Christi" (nyomtatvány, 41/81). — A 30. a cseh domonikánus Johannes de Tambaco (1288-1372) ugyancsak nyomtatott könyve, "De

consolatione theologiae (4/86). — Van még egy tétel, ahol, ha nem is a példányt, de a szerzőt és művet legalábbis valószínűséggel azonosítani tudjuk, ez a Var. theol. 35. "Lutherus adversus decreta conciliorum pontificumque" 4° nagyságúnak jelzett nyomtatvány (4/98). Bár ebből a megjelölésből még az sem derül ki, hogy a lutherizmust propagáló vagy éppen ellenkezőleg támadó munkáról van-e szó, mégis valószínűnek látszik, hogy Ambrosius Carthusianus-nak "Apologia pro veritate catholicae et apostolicae fidei et doctrinae adversus impia et valde pestifera Martini Lutheri dogmata" című munka ez, amelyet 1521-ben Werbőczy István adatott ki Bécsben, II. Lajos királynak szóló ajánlással. (App. 144.)

Azonosíthatónak tartjuk a Var. theol. 11. tétellel a korábban Bécsben őrzött (Cod. Lat. 4723), ma már az OSZK birtokában levő Clmae 410 jelzetű vegyes teológiai tartalmú kódexet (1/69). Azonosítottuk a 12. tételt, "Volumen de sollemnitatibus missarum, articulis fidei, decem praeceptis, octo beatitudinibus etc." az ÖNB Cod. Lat. 3979. jelzetű kódexszel (1/26).

A többi tétel annyira általános, hogy azonosításuk nem sikerült. Ezek: Var. theol. 2. "Epistolae manuscriptae et exhortationes promiscuae de variis festivitatibus sanctorum, in fine huius libri reperiuntur aliquot quaestiones theologicae" (kódex, 2/23). — 3. "Tractatus de virtutibus moralibus aliisque variis ordine alphabetico digestis" (kódex, 2/24). — 4. "Dialogi de bono animarum pastore" (kódex, 2/25). — 5. Praetesticatio verarum visionum, a Deo fluentium seu liber alias dictus Stivias simplicis hominis" (kódex, 2/26). — 7. "De virtutibus et vitiis mystice ad intellectum transumptis ex Gestis Romanorum aliisque historiis applicatis" (nyomtatott, 4/77). — 13. "Varia de utriusque Testamenti textibus, de virtutibus et vitiis" (kódex, 2/27). — 14. "Miscellanea ex astetica et theologia" (kódex, 2/28). — 16. "Varia de virtutibus et vitiis, sanctis angelis, sacramentis ecclesiae etc." (nyomtatott, 4/79). — 19. "Varia ascetica cum quibusdam decisionibus theologicis et sermonibus sanctorum patrum" (kódex, 2/30). — 22. "Ascetica et theologica manuscripta, liber impressus" (nyomtatvány, 4/82). — 29. "Quaestiones libri sex principiorum" (nyomtatvány, 4/85). — 31. "Liber inscriptus Collegialis ecclesiae Strigoniensis" (cím nélkül, kódex, 2/31).

A Var. theol. eléggé lecsökkent számú csoportját ki kell egészítenünk, úgy ahogyan a többi szakcsoportnál tettük, — olyan tételekkel, amelyek helytelenül kerültek máshová. Ezek: a Conciones 7. tétel "Volumen, cui titulus de libro gratiae, in quo sermones ascetici de variis sanctis, una cum tractatu in fine de eruditione filiorum regalium, simul et de consolatione super morte amici, ubi de poenis purgatorii suffragiisque ecclesiae" (nyomtatvány, 4/31). — Theol. spec. 8. A Jegyzékben mint "Summa quaestionum theologiae" szerepel, de ha azonosításunk az ÖNB Cod. Lat. 3970-nél helyes (1/45), akkor ebben vegyes teológiai tartalom van, tehát inkább itt van a helye. — Ugyancsak itt van a helye a nem Bécsbe, hanem Bolognába került 672. sz. kódexnek, amely vegyes teológiai tartalmú (6/6). — A később bemutatandó Miscellanea szak 14. tételét is itt kell említenünk, mert ez az ÖNB Cod. Lat. 4036. jelzetű kódexével azonosított kötet számos vegyes teológiai tartalmú mű gyűjteménye (1/68).

PROFANI

1. Historici

Ez alatt a cím alatt a Jegyzék két különböző csoportot egyesít, a történelmet (historia) és a természetrajzot (historia naturalis). Mi ezt a két csoportot természetesen szétválasztottuk és itt először a valóban történelmi munkákat mutatjuk be. Ilyen 5 van a csoportban: 8. Pontosan azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 3099 (1/27) kódexszel; az igen nagy méretű papírkódexben Livius valamennyi fönmaradt decasa együtt van, ami elég ritkán fordul elő kódexek esetében. — 5. Az "Eptome decadum quatuordecim T. Livii historici in 140 libros distinctum" bizonyára Florus munkájának valamelyik nyomtatott kiadása (4/101). — 6. Szerző megjelölésének hiányában nem tudjuk azonosítani a "Historia belli Romani"-t (nyomtatvány, 4/102). — Két világkrónika van még itt: 9. Freisingi Ottóé, amely eltorzított címmel szerepel a Jegyzékben, mint "Historia Danica cum enarratione rerum ab origine mundi gestarum usque ad tempora aauthoris." Freisingi Ottó munkája sohasem szerepelt mint "Historia Danica". Minthogy itt nyomtatványról van szó, a könyv nem lehet 1515-nél korábbi; akkor jelent meg az első, strassburgi kiadás. — 10. A másik világkrónika Martinus Polonusé, akinek a nevével már a kánonjogban is találkozunk. Kódex, amelyet nem sikerült megtalálnunk Bécsben (2/33).

Egy harmadik világkrónikát a Var. theol. 8. tétel alól kell idevennünk: "Fasciculus temporum seu mundi aetates continens usque ad Christum". Bizonyosan Werner Rolewinck (kartauzi, 1425-1502) 1470 óta számtalan kiadásban megjelent munkájáról van szó. (Bécsben 17 ősnymtatvány-példányt vizsgáltunk át, de azonosítani nem sikerült.)

A Bécsbe nem került budai anyagban is van két történelmi munka. Esztergomban van (Inc. XV. 1. 23.) egy Livius III. és IV. decasnak 1472-i római kiadása (6/16) és az OSZK-ban (Clmae 167. — 6/10) Florus Eptome-kódexe.

2. Historia naturalis

Mindössze Plinius "Historia naturalis"-ának három példánya tartozik ide. Kettő nyomtatott: Hist. 3. (4/100), Hist. 7. (4/103); a Hist. 1-ről nem mondja meg a Jegyzék, hogy kódex-e vagy nyomtatvány, 5/13).

Még három tétel van a Historia szakban, amelyeket mint nem odavalókat más helyekre kellett áthelyeznünk: 11. Aristoteles-t (1/23) a filozófiai munkák közé, 2. Strabo földrajzi munkáját (4/99) és 4. Glanvillát (1/56) a Miscellanea szakba.

3. Juristae

A "Profani" legnagyobb szakja, 31 tétellel, de ezt is úgy, mint a "Historici"-t tartalmi okból fel kell bontanunk: a) Római jog, ius civile, b.) Mindkét (római és kánon-) jog, c.) Egyéb jogok.

a.) Jus civile (római jog)

A 22. tétel alatti "Corpus iuris civilis", csonka, nagy folio alakú nyomtatvány (4/117) valószínűleg a teljes Corpus. — A 30. számú "Pars corporis iuris civilis" viszont csak egy meg nem határozható részlet (kódex, 2/44).

A Corpus iuris első része, a Justinianus-i "Institutiók", glosszákkal van a 6. tétel alatti "Codex iuris civilis"-ben, amelyet az ÖNB Cod. Lat. 2263-mal azonosítottunk (1/70). — Nem tudtuk meghatározni a 4. számot viselő "Liber institutionum imperialium" nyomtatvány kiadását (4/106).

A római jog második része a "Digestum vetus de tortis"-ként megjelölt nyomtatvány (20.sz. — 4/115).

Van több munka a római jog neves glosszatoraitól is. Ilyenek: Angelus de Aretio vagy de Gambilionibus XV. századi itáliai jogász műve, "Super volumine Institutionum"-ként megjelent nyomtatvány (21. — 4/116).

Baldus de Perusio, másként de Ubaldis híres perugiai jogtudós (1323-1400) három jogi munkájával is találkozunk a csoportban. Az egyik (16. — 2/40) egy kódex, "Liber super usibus feudi". — A másik nyomtatvány, amely cím nélkül szerepel a Jegyzékben (9. — 4/109, csak azzal a megjegyzéssel, hogy "in fine cum additionibus super II. partem Speculi imperialis"). — Harmadik itteni műve "Rubricae institutionum in IV libros divisae" (12. — 4/111), nyomtatvány, amelyet a cím alapján leginkább az 1477-i vagy az 1478-i kiadással lehetne azonosítani (Hain 2271., 2272).

Szintén itáliai, de bolognai jogász Ludovicus Bolognus (c.1447-1508), akinek nyomtatott "Consilia iuridica"-ja a jogi csoport 28. tétele (4/120).

Szerző nélküli bizonytalan címek az "Opus iuris civilis, non est integer" kódex (2. — 2/39); a szintén kéziratos "Notata ex iure civili, in articulos distincta" (13. — 2/38) és a hasonló tárgymegjelöléssel szereplő "Notata iuridica" (kódex 14. — 2/39). — Még bizonytalanabb két tétel megjelölése, mert még az sem bizonyos, hogy római jogi tartalmuak-e: 26. "Speculum codicis iuridici" (nyomtatott, 4/119), és 27. "Codex iuridicus" (2/43).

b.) Jus utrumque

A kánonjogot és római jogot együtt tartalmazó kötetek a következő megjelölésekkel olvashatók Jegyzékünkben: 5. "Volumen utriusque iuris" (kódex, 2/36). — 11. "Codex iuris utriusque" (kódex, 2/37). — 19. "Codex iuris civilis et canonicus"

(nyomtatott, 4/114). — 23. "Codex iuris utriusque" (kódex, 2/41). — 3. "Tomus iuris utriusque", de erről a Jegyzék azt mondja, hogy "úgy látszik", mert állapota miatt alig olvasható (2/35) kódex.

Szótárszerű munkák: 1. "Vocabularium utriusque iuris cum decisionibus quaestionum ex codice" (nyomtatott, 4/105). — 10. "Speculum caesarei et pontificii iuris per titulos ordine alphabetico conscriptos" (nyomtatott, 4/105).

Szerző megjelölésével szerepelnek: Johannes Bertrachinus itáliai jogász (c. 1448-c. 1500) "Repertorium iuris utriusque"-ja (17. nyomtatott, 4/113. — 1485 óta több kiadást ért meg már a XV. században.) — Baldus és Alexander de Imola (Tartagnis, itáliai jogász, megh. 1487): "Libri tres iuris utriusque" (24. nyomtatott 4/118). — A XIV/XV. század fordulóján élt olasz jogász, Iohannes Petrus de Ferrariis-t "Practica iudicialis" című nyomtatott munkája képviseli (7., nyomtatott, 4/107).

c.) Jura alia

Két tétele van a "Juristae" szaknak, amely nem tartozik sem a római jogba, se a "mindkét" jog területére. Az egyik valamilyen meghatározhatatlan válogatás különböző régi jogokból "Constitutiones iuris civilis ex omni vetere iure collectae"-ként megadott nyomtatvány (15. — 4/112)

A másik a "Liber decretorum S. Stephani regis Ungariae" pergamen, folio kódex, amelyről azt mondja a Jegyzék, hogy "non est integer, sed ex parte igne absumptus" (25. — 2/42), Sajnos semmiféle kutatással nem tudunk nyomára bukkanni ennek a kötetnek, pedig talán a Janus-kötettől eltekintve ez lehetne az egész budai anyag legérdekesebb darabja.

Végül a "Juristae" csoporttal kapcsolatban csak annyit jegyzünk meg, hogy négy tételt tettünk át belőle tartalmi alapon más csoportokba, hármat (8., 18., 31.) a kánonjogba, egyet (29. Boëthius) a filozófiába.

4. Mathematici [et astronomi, astrologi]

Matematikai mű mindössze három van itt. Az 1. tétel meghatározhatatlan "Distinctiones mathematicae" (kódex, 2/45). — A 4. szám "Propositiones mathematicae cum insigni opere Elementorum Euclidis et commentationibus in geometricam artem" című nyomtatvány, amelyet azonosítottunk az ÖNB Ink 10 E 27 jelzetű ősnomtatványával (Vicenza 1491. GW 9429. — 3/11). — Az 5. tétel megint egy közelebből meg nem határozható általános cím: "Alius mathematicus codex" (2/46).

A csoport másik két darabja csillagászati, illetve asztrológiai természetűként van jelezve. A 2. tételt, az "Observationes astrologicae"-t valószínűleg azonosnak tarthatjuk az ÖNB Cod. Lat. 4146, jelzetű kódexszel. Tartalma: Iohannes Eschuid: Summa astrologiae iudiciaris; Leopoldus de Austria: Fragmentum tertii tractatus de astrologia iudiciaria és Tractatus IV. de annorum revolutionibus; Aben Ezra vel Abraham Avenar: De planetarum coniunctionibus et de revolutionibus annorum mundi, interprete Henrico Bate (1/34).

A 3. számú tétel, az "Observationes astronomicae ex astris desumptae", ha azonosításunk helyes (ÖNB Cod. Lat. 3976 — 1/36), akkor nem csillagászati, hanem meteorológiai tartalmú.

Egyéb helyekről, pontosabban a később tárgyalandó *Miscellanea* szakcsoportból ide kell még vennünk az 1. számú tételt, Ptolemaeus Centiloquium-át (ÖNB Cod. Lat. 2388. — 1/72) és az 5.-et, amely Boëthius Arithmetica-ját, Geometriáját és Musicáját tartalmazza (ÖNB Cod. Lat. 55. — 1/22).

5. Medici

Kevés tételből áll az orvosi szak is. Ezek a tételek a következők: 1. Jacobus de Forlivio (XIII/XIV. században élt orvos) "Expositiones in aphorismos Hypocra-tis, una cum quaestionibus". Azonosítottuk az ÖNB Ink 9 C 1. jelzetű ősnymtatványával (Padova 1477, Hain 7248. — 3/3). — 2. Nicolaus Falcutius (firenzei orvos, megh. 1412) "Antidotarium medicinale". Szintén azonosított ősnymtatvány ÖNB Ink 2 F 31. (hely, év, nyomda nélkül, Hain 12.763. — 3/2). — 3. "Liber medicus" című azonosíthatatlan nyomtatvány (4/122). — 4. "Observationes practicae medicinales". Az ÖNB Cod. Lat. 5249. jelzetű kódexével azonosítottuk. Orvosi és gyógyszerészeti tartalmú kötet. — 5. Az 1305-ben meghalt montpellier-i orvos, Bernardus de Gordesio "Practica seu Liliium medicinae" című művének valamelyik meg nem állapítható kiadásának csonka példánya (1480 óta több kiadása jelent meg. — 4/123). — 6. Szerző nélküli "Volumen cum titulo Medicinae diversae". Az ÖNB Cod. Lat. 3959 kódexével azonosítottuk (1/48). Benne: Nicolaus de S. Sophia és Johannes de S. Sophia: Consilia seu receptae medicae ab illis diversis mor-bis ordinatae; Solinus: De variarum herbarum et radicum qualitate et virtute medica; Vocabularius alphabeticus herbarum." — 7. Megint csak általánosságban jelzett, tehát meg nem határozható kódex, "Liber medicus" (2/47).

A nem-bécsi anyagban orvosi tartalmú a bolognai "Lexicon Latinum medicum" (6/15).

6. Philosophici

A nagy szakcsoportok közé tartozik. Az ókori filozófusok éppen úgy képviselve vannak benne, mint a középkori skolasztikusok, humanistát mindössze egyet találunk.

Platon nevével csak egyszer a 2. tételben találkozunk, az is meghatározhatatlan a közölt szokatlan cím miatt: "Plato Athenienseis de politia coelesti" (kódex, 2/48).

Aristoteles, illetve Aristoteles-kommentár több is van. A 3. tétel "Problema-ta et opera varia Aristotelis Stagiritae de historia animalium, aliisque" címmel jelzett nyomtatvány (4/124). — 11. "Philosophia Aristotelis et textus historiae de anima", szintén nyomtatvány (4/129). Sem ezt, sem az előzőt nem tudjuk közelebbről meghatározni. Azonosítani tudjuk azonban a 17.(16) tételt, a szerző nélkül közölt "Liber metaphysicorum"-ot. Ez az ÖNB Cod. Lat. 113 (1/47) kódex, mely Aristoteles több munkáját is tartalmazza. Nemcsak a *Metaphysicat*, hanem még a következőket: *De anima libri tres*. *De sensu et sensato*. *De memoria et reminiscentia*. *De morte et vita*. *De differentia animae et spiritus*. *De causis*. (Cum notis marginalibus). Befejezőként még az utolsó két levélen Anselmus "Prologus in librum *Imago mundi*"-ja.

Ide kell átvennünk a Jegyzék Historia szakjának 11. tételét, az Aristoteles: De animalibus-t, amely az ÖNB Cod. Lat. 3167, jelzetű kódexével azonosítható (1/23).

Az Aristoteles-kommentárok közé tartozik az 5. tétel alatti "Quaestiones philosophicae ex libro physicorum", amelyet az ÖNB Cod. Lat. 5112 (1/37) jelzetű kódexszel azonosítottunk. Benne először a nominalista skolasztikus párizsi mester Buridanus (megh. 1357 után) kommentárja van Aristoteles Fizikájához, azután magának a Phisica"-nak a kivonata.

A Jegyzék 19 (18).tétele egy nyomtatott Aristoteles-kommentárt közöl így: "Albertus Magnus Commentarius in textus trium librorum Aristotelis de anima". Itt azonban valami tévedésnek kell lennie, mert Albertus Magnusnak nem Aristoteles-kommentárja, hanem saját műve jelent meg "De anima" címmel. Viszont a De anima-hoz Aquinoi Szent Tamás írt kommentárt. Lehet, hogy itt egy kolligátumról van szó, amelyben a két munka együtt van, innen származik a tévedés (4/132). — A nem bécsi anyagból Nyitrára került egy Aquinoi Sz. Tamás "Commentaria in I. Librum Metaphysicorum" (Aristotelis).Venezia 1502. nyomtatvány (6/22).

Ferences kommentátor, Antonius Andreae (megh. 1320) a szerzője a "Quaestiones Aristotelicae"-ként szereplő 21 (20). tételnek. Ez nyomtatvány, amely 1473 óta sok kiadásban jelent meg, ezért nem azonosítható. (Bécsben 5 ősnymtatvány-példány van, de egyik sem lehet a budai példány, tehát valószínűleg XVI. század eleji kiadásról van szó) (4/134).

Azonosíthatónak látszik ellenben a 22 (21). tétel, a "Philosophica manuscripta" az ÖNB Cod. Lat. 3995. jelzetű kódexszel, amelyben meg nem nevezett szerzőtől van kommentár a "Phisica"-hoz és a "Metaphysica"-hoz (1/58). — Egy közelebről nem ismert Eupheus nevű szerző "Commentarius in Aristotelis Praedicamenta" című kis munkája van az ÖNB Cod. Lat. 4007 (1/64) jelzetű, vegyes tartalmú kódexben. Ez a Jegyzék 4. tételével azonos: "Notata philosophica", a kódexben még több más munka is van.

Aristoteles-kommentár kommentárja a Philos. 1.: Dominicus de Flandria (fi-renzei dominikánus, meghalt c. 1500) "Quaestiones et annotationes in libros D. Thomae Aquinatis de anima Aristotelis". Nem tudjuk róla, hogy kódex vagy nyomtatvány (14).

Az ókori filozófiába tartozik Jegyzékünk anyagában a 20 (19).számú tétel alatti "Vitae et sententiae eorum, qui in philosophia probati fuerunt" című nyomtatvány (4/133), ugyanis kétségtelenül Diogenes Laërtius munkájáról van szó, amelynek a XV. században több kiadása volt.

A három Seneca-nyomtatványt is itt említjük meg a Jegyzékkel ellentétben, amely a Grammatici szakba helyezte (7-9. tétel): "Epistolarum et controversiarum liber" (4/154); "Epistolae morales" (1/155); "De moribus" (4/156). A sok kiadás miatt nem tudunk róluk közelebbit megállapítani, de valószínű a címek alapján, hogy XVI. század eleji kiadások, nem ősnymtatványok.

A nem-bécsi anyagban van egy Cicero: De finibus bonorum et malorum kódex (OSZK Clmae 141. — 6/7).

Skolasztikus filozófiai munkák közül a következők vannak a Jegyzékben a szerző nevének feltüntetésével: 16 (15).Mauritius Hibernicus: Epitoma in theoremata Scoti ac etiam eiusdem tractatus de primo principio. Nyomtatvány (4/131). A szer-

zó ír ferences volt (meghalt 1513-ban). Az első, velencei, 1499-i kiadás nem ilyen címmel jelent meg, tehát XVI. század eleji kiadásra kell gondolnunk.

A Theol. spec.-ban már szereplő Antoninus Florentinus "De anima et pertinentibus ad ipsam" nyomtatvány ismeretlen számunkra; talán valamelyik munkájának egy csonka részletéről van szó (Philos. 14).

Petrus Hispanus (később XXI. János néven pápa 1276-1277) nevével kétszer is találkozunk a Jegyzék filozófia-szakjában. A 8. sz. csak mint "Duo volumina Summularum" (4/125-126); 10 (9) "Summula cum resolutionibus quaestionum philosophicarum usque ad libros physicorum inculsive" (4/128). Mindkettő nyomtatvány. Ugyanez a munka lehet a 7. szám alatti szerző nélkül közölt "Tractatus summularum logicae, non est integer", amelyről nem tudjuk, kódex-e vagy nyomtatvány (5/15).

A Var. teh. szkból (27) ide kell venni Aquinoi Szent Tamás ott szereplő filozófiai munkáját, a "Tractatus de unitate formarum"-ot, amelyet azonosítottunk az ÖNB Cod. Lat. 3956. jelzetű kódexével (1/55).

Ismeretlen szerzőjű skolasztikus filozófiai munka a "Philosophia Scoti et D. Thomae Aquinatis in unum tractatum conciliata" (6.sz. — nyomtatvány. 4/125).

Jegyzékünkben az egyetlen filozófiai munka, amelynek humanista a szerzője, Donatus Acciaiuolusé (1429-1478), de ez is Aristoteles-kommentár: "Expositio Ethicorum Aristotelis" (Firenze 1478. GW 140). A nyomtatvány a győri püspöki könyvtárban van (Ö.IV.2.Ink. 57. — 6/1.)

Közelebről meg nem határozható filozófiai kéziratok: 13 (12), "Philosophica manuscripta" (2/49); 15 (14), "Liber distinctionum" (2/50); 18 (17), "Philosophia notata et utcumque iam putredine corrupta" (2/51); 23 (22), "Miscellanea philosophica, ut videtur, quia vix legibilia" (2/52).

A filozófiai csoportból más szakba csak egy tételt kellett áthelyeznünk máshova mint olyant, amely nem filozófiai tartalmú: 12 (11), Thomas de Capua "Dictamina"-ját a Grammatica szakba. Ez az ÖNB Cod. Lat. 447. jelzetű kódex (1/71).

7. Rhetores

Mindössze 6 Cicero-nyomtatvány a következő címekkel: 2, "Volumen orationum T. Ciceronis"; 2, "In eundem commentarii"; 3, "Libri orationum M. T. Ciceronis"; 4, Cicero: "Opera cum commentariis"; 5, "Eiusdem operum cum commentariis volumen aliud"; 6, Commentaria in Ciceronem (4/135-140). Mind egyik nyomtatvány. Meghatározni ezeket nem lehet.

8. Poëtices

A 9 tételből hat klasszikus auctor, egy kommentár, egy humanista mű és egy meghatározatlan. Az 1. tétel bizonyára egy nyomtatvány-kolligátum, mert a Jegyzékben így olvasható: "Volumen comoediae Plauti ludentis avaritiam senum. In fine huius annexa sunt alia ex libro Metamorphoseon, Epistolarum Plinii secundi et Ciceronis." Olyan nyomtatott kiadást ugyanis nem ismerünk, amely ezeket a műveket-

együtt adná ki (4/141). — 2. "Pars voluminis cum titulo Comici Publii Terentii Afri Poetae" (nyomatvány, 4/142). — "Ovidius: Metamorphoseos liber cum scholiis in eundem autore Raphaele Regio", nyomtatvány (4/144). — 6. Ovidius: Metamorphosis emendata. Nyomatvány, esetleg a cím hasonlósága alapján lehetne az 1480-i kiadásra gondolni (Hain 12.161 - 4/146). 7. "Heroica manuscripta, deest titulus et autor libri". Valószínűleg azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 3173 jelzetű csonka kódexével, amelyben Ovidius Metamorphoses-e van (1/52). — 9. "Liber Sylvarum Statii Papinii cum parte voluminis Propertii Aurelii" nyomtatvány. Nem tudjuk azonosítani (4/148).

Kommentár az 5. tétel, Bernardinus Saracenus Venetus "Emendationes et enarrationes in Plautinas comaedias" címmel megadott nyomtatvány. — a 3. számu "Satyrae in volumine utcunque lacer" nyomtatványról semmi közelebbit nem tudunk, így nem tudjuk, klasszikus vagy későbbi szerző.

Végül a humanista szépirodalmat egyetlen szerző és mű képviseli ebben a szakban: a jeles itáliai humanista, Francesco Filelfo, vagy latinosan Franciscus Philelphus szatíráinak egy meg nem határozott nyomtatott kiadása (8.sz. — 4/47). — Van azonban egy nagyon fontos kötet, amely nem 1686-ban, hanem már 1666-ban került Bécsbe, Lambeck utján, ez a Cod. Lat. 3274. kódex Janus Pannonius költeményeivel (6/14).

9. Grammatici alique scholastici

A 7., 8. és 9. tételt mint nem ide valókat, Seneca műveit már láttuk a filozófiában. Így itt most csak szótárak és nyelvtanok maradtak. Az 1. tétel "Grammaticus de elegantibus et reciprocis, sine initio et fine" nyomtatvány lehet esetleg Laurentius Valla ismert munkája (1/149). — A 2. "Dictionarium Latinum"-ként jelzett kódexet azonosíthatónak tartjuk az ÖNB Cod. Lat. 2295-tel (1/49), amelyben Iohannes Ianuensis de Balbis Grammatica-ja és "Catholicon"-jának első része van. — 3. Nem tudjuk, milyen szótárszerű munkát jelez a "Dictionarium de priscorum proprietatibus" címmel megadott nyomtatvány (1/150). — 4. Mint mű pontosan meghatározható Calepinus többnyelvű "Dictionarium"-a, melynek egy nyomtatott példányát tünteti föl a Jegyzék, de nem tudjuk melyiket. Csak annyi bizonyos, hogy az 1505 előtti nem lehet, mert az első kiadás akkor jelent meg (1/151). — 5. Teljesen bizonytalan, mi lehet ez a "Vocabularium Linguae Latinae" ⁴ alakú nyomtatott könyv (1/152). — 6. Szerző nélkül "Cornu copiae linguae Latinae", nyomtatott (1/153). Nem lehet más, mint a 10. tétel alatt már szerzővel szereplő Nicolaus Perottus: Liber commentariorum seu cornu copiae linguae Latinae rendkívül elterjedt munka valamelyik kiadása. (Első nyomtatott kiadás 1489-ben jelent meg. — 1/157).

Egy tételt még ide kell vennünk, amely téves címmel téves helyre került a Jegyzék filozófiai szakjának 12 (11). tétele alá: Thomas de Capua: Dictamina "philosophica"-ként, pedig nem filozófiai tartalmú, hanem fogalmazási tankönyv. Azonosítottuk az ÖNB Cod. Lat. 447. kódexszel (1/71).

10. *Miscellanea ex sacris et profanis*

A Jegyzék utolsó csoportja ez, amelyben részben vegyes tartalmú kötetek vannak, részben olyan tárgyú könyvek, amelyeknek nincs külön szakcsoportjuk. Az itt szereplő 17 tételből hatot, mivel ezeket pontosabban sikerült meghatározni, már előbb láttunk a megfelelő helyeken. Maradt tehát 11. Ezek a következők: 2. "Politicus de modo et virtutibus gubernandi rempublicam" (kódex, 2/53), talán valamiféle királytükör. — 3. "De somno Scipionis et Saturnalibus item Commentarii de honesta disciplina" címmel jelzett nyomtatvány. Talán kolligátum, amelynek első felében Macrobius munkái vannak, a második fele nem tudjuk, milyen kommentárok (4/158). — 6. Bartholomaeus Anglicus, másként Glanvilla XIII. századi ferences "De proprietatibus rerum"-a. Nyomtatvány; ez is kolligátum, mert a Jegyzék szerint "in fine reperiuntur annexi libri Macrobi de somno Scipionis nec non de Saturnalibus". (4/159). — 8. Nyomtatott "Vocabularium antiquorum adagiorum liber per totum fere lacer". Nem lehet meghatározni (4/160). — 9. Valamiféle kolligátum kötet lehet, nyomtatott: "Miscellanea ex libro Cationis, Theoduli, Tobiae de contemtu mundi, parabolarum Alani, fabularum Aesopi." (4/161). — 10. Erasmus Rotterdams: Adagiorum chiliades tres et centuriae fere totidem talán az 1508-i kiadás (4/162). — 11. "Proverbia variis sermonibus, dialogisque amplificata"-ként közölt, meghatározhatatlan kódex (2/54). — 13. Teljesen általános megjelölés: "Varia ex grammatica et rhetorica manuscripta" (kódex, 2/55). — 15. Francesco Filelfo: Epistolae (a Jegyzék nem mondja meg, hogy kódex-e vagy nyomtatott kiadás, 5/17). Filelfo nevével már találkoztunk a Poétici-csoportban. — 16. Philippus Beroaldus itáliai humanista (1453-1505) Apuleius Asinus aureus-ához írt kommentárjai. Sajnos nem tudjuk, kódex-e vagy nyomtatványnak kell lennie (5/16). Mindenesetre kódexként nem találtuk meg Bécsben. — 17. "Miscellanea ex medicis, theologis, aliisque" (azonosítható Glanvilla előbb említett művével, még pedig az ÖNB Cod. Lat. 2326. jelzetű kódexszel (1/29).

Ide vettük át a Historici szakból a 2. tételt, Strabo: De situ orbis nyomtatványt (4/99), mert ez nem történelmi munka, hanem az egyetlen földrajzi tartalmú kötet a gyűjteményben. — A Hist. 4. számú "De natura et proprietatibus diversarum arborum" valószínűleg azonosítható az ÖNB Cod. Lat. 3949. jelzetű kódexszel. Benne Glanvilla már kétszer is említett munkája van (1/56).

A nem bécsi anyagból is két tételt sorolunk ide. Az egyik a bolognai "Divisio agrorum" (kódex, 6/9; a másik a müncheni Cod. Lat. 15.407. Tartalma: Wilhelmus de Conchis (francia skolasztikus filozófus, megh. 1154): Libellus, qui Columba deargentata inscribitur; "Liber naturalium de proprietatibus rerum" 6/25).

BEFEJEZÉS

A részletes tartalmi elemzés megerősíti a gyűjtemény eredetére, jellegére vonatkozó munkahipotézisünket. Bár a királyi kápolna mint testület Mátyás- és Jagelló-kori feladataira, működésére vonatkozó kutatások eddig teljesen hiányoznak és így nem is tudunk semmit se mondani róla, mégis a budai palota második gyűjteményének aligha lehet más magyarázatot adni, mint azt, hogy a királyi kápolna papságának a könyvtára volt; ezeknek a hagyatékaiból gyűlt össze hosszú idő alatt. Ennek a kápolnai papságnak adott — Bonfini tanúsága szerint — Mátyás király valamiféle szilárdabb kereteket: "collegium adiecit honestissimum sacerdotum". Tehát valamiféle confraternitás lehetett.[92]

A káplánok a dolog természetének megfelelően az ország különböző egyházmegyéiből kerültek ki — ezt bizonyítja sokféle possessor-bejegyzés — sőt még cseh területről is. Legerősebb kapcsolataik mégis Esztergommal voltak, ahova szervezetileg tartozniuk kellett.

A könyvanyag a XIV. századtól a XVI. század első egy-két évtizedéig gyűlt össze, mégsem tudunk benne időbeli szempontból különböző rétegeket megállapítani. Nagyobb részének ide kerülése mindenesetre 1480-1526 közé tehető, mint-hogy nyomtatott könyvek; sőt ezek közül nem egyről megállapítható, hogy a XV. század vége, a XVI. század eleje előtt nem is jelent meg nyomtatásban. De a kódex-szerzők közt is szép számmal vannak olyanok, akik a XV. század második felében vagy éppen a század végén működtek. A budai második gyűjtemény tehát élő, fejlődő könyvtár volt Mátyás király halála és a Corvina Könyvtár hanyatlása után is.

Jellegénél fogva világosan egyházi gyűjteményről van szó, még hozzá olyanról, amelyben szép számmal képviselve vannak az istentisztelethez szükséges liturgikus könyvek. A túlnyomóan teológiai anyagban feltűnően kicsi az egyházatyák aránya. Jól van viszont képviselve a skolasztikus teológiának mind a tomista, mind a skotista iránya. Szinte teljesen hiányzik azonban a misztika; mindössze Clairvauxi Szent Bernátnak a *Cantica Canticorum*-ról mondott beszédeit és "Considerationes"-ét számíthatjuk ide. Ugyanígy alig fordul elő valami a *devotio moderna* irodalmából. Az egyetlen ilyen darab a velencei devóció egyik fő alakjának, Lorenzo Giustinianinak[93] életrajza s vele együtt "Fasciculus amoris in Coena Domini" című munkája. Hiányzik a budai gyűjteményben a főleg a világi emberek valóságos igényeit kielégítő és nyomtatásban egyre nagyobb számban megjelenő vallásos

olvasmányok irodalma. Annál több a postilla és egyéb egyházi beszédeket tartalmazó kötet, a szentírásmagyarázat, főleg pedig igen nagy a kánonjog aránya. Mindez jellemző lehet a királyi kápolna papságának műveltségére és feladataira.

Hogy a reformáció irodalma hiányzik és az ellene való védekezés polémiáit is csak egy mű képviseli, az érthető a gyűjtemény korából: lényegében 1526 előtti, némi gyarapodás lehetőségével 1541-ig. Ugyanez magyarázza a Magyarországon nyomtatott könyvek hiányát is.

A kápolna papságának iskoláztatására, szellemi beállítottságára lehet viszont jellemző, hogy olyan gyér a humanista irodalom: mindössze Francesco Filelfo két műve, Beroaldus Apuleius-kommentárja, Donatus Acciaiuolusnak Aristoteles Etikájához írt magyarázatai, Raphael Regius kommentárjai Ovidius Metamorphosisának kiadásában, Janus Pannonius költeményei, egy Erasmus-kötet, Perottus Cornucopiájának két példánya és egy nyomtatvány, amelyet föltehetően Laurentius Val-la "Elegantiae"-jával lehet azonosítani. Tehát a közel háromszázötven kötetből tíz, vagyis az állománynak kevesebb mint három százaléka.

Ha analógiákat keresünk más egyházi gyűjteményekben, meg kell állapítanunk, hogy a budai könyvtár nem hasonlít sem a XV. századi veszprémi[94], sem a pozsonyi káptalani könyvtárhoz, [95] de az egykorú szerzetes könyvtárakhoz sem.[96] Ellenben feltűnő a hasonlóság a pozsonyi Krisztus Teste Céh, tehát egy testület — bár jóval kisebb — könyvtárával, amelyet 1501-ben készült katalógusából ismerünk.[97]

A Corvina Könyvtár és a budai palota másik gyűjteménye két különböző rétegnek, két egymás mellett élő világnak a tükörképe: egyik az új, reneszánsz, világi, — de még egyházi elemekkel sűrűn átszótt — műveltségű humanistáké, a másik a jól képzett, de teljesen skolasztikus teológiai műveltségű papi középrétegé, amely szintén ott volt a királyi udvarban.

JEGYZETEK

- [1] Mersiglinak kutatásai eredményéről két beszámolóját ismerjük. Az egyiket Szilády Áron tette közzé. (Akd. Ért. 1868.128.) A másikat egy évtizeddel később Ercole Ricotti: Sulla Biblioteca Corviniana spigolature. Torino 1879. (Estratti dagli Atti delle Reale Accademia delle Scienze di Torino. Vol. 15.) Mindkettő a bolognai Egyetemi Könyvtárban lévő Marsigli-iratok közül való. Az utóbbinak reánk nézve legfontosabb részét Ábel Jenő közölte magyar fordításban (MKSzle 1880. 170-173.)
- [2] Szilády i. m. 135.
- [3] Pflugk 60-106.
- [4] Discorso intorno alla Famosa libereria di Buda, 121. (Bologna. Biblioteca Universitaria di Bologna. Fondo Marsigli. 85. III. F. 1-2. Mikrofilmje: MTAK Mf 5108/II.) Egy másik másolat: Wolfenbüttel. H. Aug. Bibliothek. Cod. Guelf. 13. Ext. 2°.
- [5] Csapodi I. — Csapodi II. — Csapodi III. 72-92.
- [6] Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek. Hrsg. v. Joseph Stummvoll. I. Wien 1968. (Museum. NF. II. R. III. Bd. 1. T.)
- [7] Expositiones in Psalmos Actusque Apostolorum 13.
- [8] Coll. Kaprinai. 2° XI. fol. 133. Kiadta Kovachich, Martinus Georgius: Scriptorum rerum Hungaricarum minores. II. Budae 1798. 379-383.
- [9] A Breviariumról Ritoókné Szalay Ágnesnek sikerült megállapítania, hogy azonos a MTAK Régi-könyv gyűjteményében levő Ráth F 1042. jelzetű ősnymtatvánnyal (Ritoókné). Ide úgy került, hogy az ÖNB-ben a múlt század közepén mint duplumot eladták, azután Ráth György megvásárolta és egész gyűjteményével együtt az MTA-nak ajándékozta. — A másikat Péterfy, illetve Kovachich tévesen írta Antiphonariumnak. Ez az ÖNB Cod. Lat. 1781. jelzetet viselő kódex a Velencei Egyezmény alapján Budapestre, az OSZK Kézirattárába került, ottani jelzete Clmae 408. Bartoniek Emma meghatározása szerint "Capitulare, orationale et diurnale pro officio clerici" (Bartoniek 408. sz.) A Kovachichnál közölt bejegyzések alapján azonosítható.
- [10] Péterfy Károly 1700-1740-ig élt.
- [11] Kovachich i. h
- [12] Denis tévesen 1507-nek olvasta az 1531 évszámot (Codices manuscripti. Vindobonae 1793. I. kötet DCCCLXXXI. 2124. h.)

- [13] Unterkircher I/1, 63. sz. Repr. u.o. I/2. 156. t.
- [14] A "Finita anno domini M^oCCC^oVI^o" nem okvetlenül a kódex másolásának éve, hanem azé a példányé, amelyből másolták. Az ÖNB-ben ugyanis ugyanennek a műnek még két másik példánya is van ugyanezzel az évszámmal (Cod. Lat. 1334. és Cod. Lat. 1555. Ld. Unterkircher I/1, 42.) Az 1306 nem lehet a mű keletkezési éve sem, mert a szerző már 1296-ban meghalt.
- [15] Pflugk kiadása tévesen nyomtatott könyvet mond, az eredeti Jegyzékben manuscriptum van.
- [16] Radó, Polycarpus: Libri liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionum. Ed. revisa et aucta... adlaboravit Ladislaus Mezey, Bp. 1973. 88. sz.
- [17] Csapodiné Gárdonyi Klára: Vitéz János könyvtára. Budapest, 1984.
- [18] Pflugk már javítva közli: De animalibus.
- [19] Unterkircher III/1, 54. Repr. u.o. III/2. 215 t.
- [20] Huszár Lajos szóbeli közlése, amelyért ezen a helyen is köszönetet mondok.
- [21] Sz. Koroknay Éva szóbeli közlése, amelyért ezen a helyen is köszönetet mondok.
- [22] Nem tudjuk, hol volt kanonok, mindenesetre nem volt esztergomi. (Kollányi Ferenc: Esztergomi kanonokok. Esztergom 1900. nem ismeri.)
- [23] Csapodi Csaba: Magyar nyelvű babonás imádságszöveg egy XV. századi kódexben. MKSze 1976. 126-128. l t.
- [24] A Rec. 470 — 529 sorban üres számok a következők: 471, 473, 474, 492, 497, 505, 506, 519.
- [25] Pflugk közlésében "legendis".
- [26] Jakubovich Emil: Két magyar glosszás bécsi kódex. Magyar Nyelv 1927. 34-36.
- [27] Geschichte der ÖNB. (l. 6. jegyzet!) 240.
- [28] Tollius, Iacobus: Epistolae itinerariae. Ed. H.C. Hennius. Amstelaedami 1700.
- [29] Sz. Koroknay Éva szóbeli megállapítása.
- [30] L. 9. jegyzetet.
- [31] A szerzőnek ilyen című munkáját nem ismerjük. Esetleg a Confessionaleról lehet szó, vagy a Jegyzék tévesen adja meg a szerző nevét. Esetleg kolligátum is lehet, s a Jegyzék a szerző nevét a kötet egyik, a mű címét a másik darabról vette.
- [32] Ugyanúgy mint az előző tétel.
- [33] A szerzőnek ilyen című munkáját nem ismerjük, talán töredék Super VI. Decretalium c. művéből.
- [34] A szerzőnek ilyen című művét nem ismerjük. Talán "Summa"-jának egy részlete.
- [35] Ugyanúgy, mint az előző.
- [36] Albertus Magusnak van ugyan "De anima" c. műve, de ez nem Aristoteles-kommentár. Talán kolligátumról van szó.
- [37] Tulajdonképpen 20 van ilyen, de kettőről sikerült megállapítani, hogy kódex, illetve nyomtatott könyv.
- [38] Az egyes itt közölt tételekre vonatkozó irodalmat lásd a Csapodi III. megfelelő tételszámai alatt. (C. L.)

- [39] Vágner József: A nyitrai egyházmegyei könyvtár.kéziratai és régi nyomtatványai. Nyitra 1880. 178.
- [40] Benda Kálmán: Alvinczi Péter kassai prédikátor történeti följegyzései 1598-1622. (A Ráday Gyűjtemény évkönyve, 1955. 16.)
- [41] Mikó Imre: Erdélyi történelmi adatok, I. Kolozsvár 1855. 204-5. Régi magyar költők tára. XVII. század. 8. Budapest 1976. 268.
- [42] Rewa, Petrus de: De monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae. Frankfurt. 1659. 52.
- [44] Lomeier, Iohannes: De bibliothecis. Zutphaniae 1669. 188-9.
- [45] Szalárdi János Siralmas magyar krónikája. [1662] (Sajtó alá rend. Szakály Ferenc) Budapest 1980. 95.
- [46] Szilágyi Sándor: A Corvina történetéhez. (MSzle 1882. 336-340.)
- [47] Frankl Vilmos: A budai Corvina-könyvtár történetéhez. (Arch. Ert. 5. 1874. 297-299.)
- [48] Fraknói Vilmos: Kérvény a budai Corvina-Könyvtárba való bebocsátatás végett az 1629. évből. (MKSzle 1915. 218.)
- [49] Lambecius, Petrus: Commentarii de Augustissima Bibliotheca Vindobonensi. Ed. 2. T. 2. Vindobonae 1769. 948.
- [50] Velius, Casparus Ursinus: De bello Pannonico libri decem. Ed. A.F. Kollár. Vindobonae 1762. 16.
- [51] Salvianus: De vero iudicio et providentia Dei. Ed. J. A. Brassicanus. Basileae 1530. ajánlásában.
- [52] Oláh, Nicolaus: Hungaria. — Attila (Ed. Colomannus Eperjessy et Ladislans Juhász. Budapest 1938.9.)
- [53] Jakobs, Emil: Untersuchungen zur Geschichte der Bibliothek im Serai zu Konstantinopel. (Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Phil. hist. Kl. 1919. 24. 137-145.)
- [54] Balogh Margit: Oláh Miklós Hungariája mint művelődéstörténeti kútfő. Budapest 1903. 8. 25.
- [55] Brandolinus Lippus: De humanae vitae conditione et toleranda corporis aegritudine ad Mathiam Corvinum...dialogus. Viennae 1541.
- [56] Brassicanus i.h. (l. 51. jegyzet)
- [57] Hegedüs István: Bartolomeo della Fonte. ITK 1902. 17. Eredetiben: Marchesi: Bartolomeo della Fonte. Catania 1900. 80.
- [58] Thomas, G.M.: Miscellen aus lateinischen Handschriften der Münchener Bibliothek. (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philos.-philol. Kl. 1875. 212.) — Rómer Flóris: Adalékok a Corvina történetéhez. (MKSzle 1877. 350-351.)
- [59] A göttingai Aristoteles-korvinában. (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Cod. ms. phil. 36. CL 58.sz.)
- [60] Csapodi II. 15.
- [61] Csapodi III. 231., 337., 414., 638.sz.
- [62] Banfi, Florio: Pigafetta Marcantonio. (Hadtört. Közl. 1936. 71.)
- [63] Omichius, Fr.: Beschreibung einer Legation und Reise von Wien aus Oesterreich auff Constantinopel durch...David...Ungnaden...Anno 72. verrichtet. Güstrau 1582.

- [64] Gerlach, Stephan: Tag-Buch der... an die Ottomannische Pforte zu Constantinopel... durch David Ungnad... vollbrachter Gesandtschaft Frankfurt aM. 1674.
- [65] Schweiger, Salomon: Ein neue Reyssbeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem. Nürnberg 1619, 21.
- [66] Holub József: A budai könyvtár állapota a 16. század végén. (MKSzle 1914, 95.)
- [67] Wratislaw: Merkwürdige Gesandtschaftsreise von Wien nach Konstantinopel. Leipzig 1787, 40.
- [68] Bartonek Emma: A Magyar Nemzeti Múzeum Bessarion-Corvinájáról. (MKSzle 1937, 123-124.)
- [69] Zolnai Klára — Fitz József: Bibliographia bibliothecae regis Mathiae Corvini. Budapest 1942, 29. — A levelet Budik (Entstehung und Verfall der berühmten von König Mathias Corvinus gestifteten Bibliothek zu Ofen. Jahrbücher der Literatur 88, 1839. Anzeige-Blatt 44.) közli ismeretlen helyen levő kéziratból. Nagyon valószínű egyébként, hogy Budik tévesen tulajdonítja a levelet Coelius Panoniusnak Coelius Calcagnini helyett, aki gyakran járt Budán, sokat írt különböző kódexekről. A Budiknál közölt levél nagyon jól beilleszthető lenne a többi levél sorába, időpontja 1518-1519-re, első látogatása előttre tehető. (Kiadva: Ábel Jenő — Hegedüs István: *Analecta nova*. Budapest 1903, M. Tud. Akad.)
- [70] Csapodi Csaba: Gritti mint a Corvina állítólagos fosztogatója. (MKSzle 1971, 171-174.)
- [71] Csapodi Csaba: II, 18. — Jakó Zsigmond: Erdély és a Corvina, 171-175. (Jakó Zsigmond: *Írás könyv, értelmiség*. Bukarest 1976.) Az erdélyi fejedelmi könyvtár Gyulafehérvár feldúlásakor, 1658-ban elégett, így tehát nem tudjuk, voltak-e benne korvinák. De ez különben is valószínűtlen, mert Rákóczy György a szultánhoz írt levelében kifejezetten azt hangsúlyozza, hogy korábban nem hoztak oda korvinákat.
- [72] Catullus-korvina. Wien. Österreichische Nationalbibliothek. Cod. Lat. 224. (Csapodi III, 157. sz.)
- [73] Az egyik az olomouci Leon Battista Alberti (Csapodi III, 390. sz. és Suetonius, Roma Bibl. Apost. Vat. Ottob. Lat. 1562.) Cs. Gárdonyi Klára: Ismeretlen korvina-ősnymtatvány Uppsalában. (MKSzle 1980, 280-282.)
- [74] A korvinák száma a Bibliotheca Corviniana 2. kiadása alapján, hozzávéve az ott nem szereplő Ulászló-kódexeket (Csapodi III, 489. és az előző jegyzetben említett uppsalai ősnymtatvány).
- [75] Az adatra Klaniczay Tibor hívta föl a figyelmemet, ezért itt köszönetet mondok neki.
- [76] Watzl, Hermann: Über Beziehungen der Abtei Heiligenkreuz zu Altungarn. 15-16.
- [77] Harsányi András: A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen 1938, 150-152.

- [78] A MTAK ősnyomtatvány gyűjteményében igen sok ilyen kötet van. Például erről szól: Rozsondai, Marianne: Wiener Dominikanereinbande in der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Gutenberg Jahrbuch 1981, 234-244. — U. a.: Die Bücher eines Dominikaners des 15. Jahrhunderts, u. o. 1982, 186-192.
- [79] Wien ÖNB Cod. Lat. 55.
- [80] Harsányi i. m. 282-298.
- [81] Gottlieb, Theodor: Mittelalterliche Bibliothekskataloge Österreichs I, Wien 1915, 289-414.
- [82] A gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban. (Szentiványi, Robertus: Catalogus concinnus librorum manuscritorum Bibliothecae Batthyányanae. E. 4. Retr. ab Aurelio Hencz et V. Keserü, Szeged 1958. — Kulcsár, Petrus: Catalogus incunabulorum Battyányanae, Szeged 1965.)
- [83] A gyulafehérvári R II, 135, jelzetű kódexben. Közölve: Szentiványi előző jegyzetben id. m. és Ivánka Endre: Két magyarországi plébániai könyvtár a XV. században. (Századok 72, 1938, 137-166.)
- [84] Kumorvitz L. Bernát: A királyi kápolnaispán oklevéladó működése. Regnum. Egyháztörténeti évkönyv. V. 1942-43. 455-497.
- [85] 600 év a pécsi jogi oktatás történetéből. Pécs, 1968, 23.
- [86] Bonfini: Rerum Ungaricarum decades. Basileae 1568, 654.
- [86] Oláh Miklós i. h.
- [88] Körmendy Kinga: A Knauz-hagyaték kódextörredékei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa, Budapest, 1979, 21. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat 7. [82])
- [89] Csapodi III, 890.sz.
- [90] U. o. 830.sz. — A királyi kápolna Pozsonyban elhelyezett kincseinek 1530-ban készített leltárában olvasható: "Quattuor libri in pergameno in latis voluminibus cantuales pro choro" egyik kötete éppen ez a Graduale lehet. (Csapodi III, 831.sz.)
- [91] Tulajdonképpen ide lehetne számítani a korvina-graduale néven ismert kódexet (OSZK Clmae 424., Csapodi III, 831.sz. (mivel ez minden valószínűség szerint a királyi kápolnában használt könyv volt.) (L. az előző jegyzetben). Ugyancsak a királyi kápolna szerkönyve lehetett a bruxellesi missale, amelyet Mária királyné vitt magával (u. o. 890.sz.) Sőt valószínűleg a kápolna számára készítette Mátyás a vatikáni breviáriumot (u. o. 725.sz.) és missalet (u. o. 891.sz.)
- [92] A confraternitás "collegium" nevééről ld. Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon, Budapest 1971, 159. Ugyancsak Mályusz (i. h. 168) közöl a Bonfininál szereplő budai adathoz nagyon hasonló kifejezést Dóczy Orbán egri püspök 1492-i végrendeletéből: adományt rendel a "collegium sacerdotum Agriensis Ecclesiae" számára, amely Mályusz szerint a karbeli papok (prebendáriusok) testületével lehet azonos. Hasonlóan olvassuk egy 1497-i oklevélben: "canonicum novi collegii beati Ladislai in dicta ecclesia nostra fundata". (Balogh Jolán: A művészet Mátyás király udvarában, I. Budapest 1966, 664.)

- [93] Mezey László: A Devotio Moderna a dunai országokban. (Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 5, 1970, 223-237,) — U. a.: Lorenzo Giustiniani e la letteratura medievale in Ungheria. (Italia ed Ungheria, Budapest 1968. 59-66.)
- [94] Fejérpataky László: A veszprémi káptalan könyvtára a XV. század első felében. (MKSzle 1885. 137-151.)
- [95] Knauz Nándor: A pozsonyi káptalannak kéziratái. (Magyar Sion 4-7. 1866-1869)
- [96] Gottlieb i. m. passim
- [97] Ortvy Tivadar: Pozsony város története. II/4. Pozsony 1903, 362-363.

A RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Akad. Ért. Bartoniek	Akadémiai Értesítő Bartoniek Emma: Codices manu scripti Latini medii aevi, Budapest 1940. (Catalogus Bibliothecae Musaei Nationalis Hungarici 12.)
Bibliotheca Corviniana	Csapodi Csaba — Csapodiné Gárdonyi Klára: Bibliotheca Corviniana, 3 bőv. kiad. Budapest 1981, Csapodi III.
C. L. Csapodi I.	Csapodi Csaba: Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára? (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei 24. - U. a. MKSzle 1961. 394-421.)
Csapodi II.	Csapodi, Csaba: Wann wurde die Bibliothek des Königs Matthias Corvinus vernichtet? (Gutenberg Jahrbuch 1971. 384-390.)
Csapodi III.	Csapodi, Csaba: The Corvinian Library. History and Stock, Budapest 1973.
GW	Gesamtkatalog der Wiegendrucke. 1-8. Leipzig 1924-1978.
Hadtört. Közl. Hain	Hadtörténelmi Közlemények Hain, Ludovicus: Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD typis expressi...recensentur. I-II. Stuttgart - Paris 1827-1836.
HC	Coppinger, W.A.: Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum. I-II. London 1893-1902.
Jegyzék	A Pflugk alább közölt művében található könyvjegyzék, illetve annak eredeti kézirata az ÖNB Kézirattárában, Sn 370.
MKSzle MTAK Oláh	Magyar Könyvszemle A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Oláh, Nicolaus: Hungaria. (Ed. Béli, Mathias: Adparatus. Parma 1735. 8-9.)
OSZK ÖNB	Országos Széchényi Könyvtár Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

- Pflugk Julius: *Epistola ad Vitum a Seckendorf, praeter fata Bibliothecae Budensis, librorum quae ultima expugnatione repertorum catalogum exhibens. Jenae 1688.*
- Ritoókné Szalay Ágnes: *Bakócz Tamás breviáriumának kéziratosa versei. Budapest 1975. (Reneszánsz-füzetek 30. — Kny: Irodalomtörténeti Közlemények 1975.)*
- Szilády Áron *jelentése bolognai útjáról. (Akad. Ért. 1868. 133-138.)*
- TC *Tabulae codicum manu scriptorum praeter Graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum. I-IX. Vindobonae 1864-1897.*
- Unterkircher Franz: *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. I-IV. Wien 1969-1976. (Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich.)*

CODICES AND PRINTED BOOKS FOUND
IN THE ROYAL PALACE OF BUDA 1686

After the liberation of Buda from the Turkish rule several hundreds of damaged books were found in the premises which remained intact among the ruins of the Royal Palace. These were the books from which Hungarian prisoners released from Buda had taken several volumes with them during the seventeenth century because they thought them to be the one-time books of King Matthias. Even in 1686 in the belief that the remnants of the Corvina Library were found, 320 volumes — in small quantities codices and in large ones printed books — had been registered and transferred to the Court Library of Vienna. Two years later in 1688 this list was published by Julius Pflugk.

During his research done in the Manuscripts Department and Collection of Incunabula of the Österreichische Nationalbibliothek the author of this study sought to find traces of the abovementioned books transferred from Buda and based on this he tried to identify their origin, i. e. whether they might have belonged to the Corvina Library, or other Hungarian mediaeval libraries, and if so, to which of them.

During the investigations it turned out that the volumes transferred from Buda to Vienna in 1686 were entered in the catalogue and registered only between 1752 and 1754; many of them were re-bound, i. e. their original bindings were mostly lost. This registration took place three decades after Librarian Gentilotti's cataloguing the codices of the Court Library and classifying them into several subject groups. The accessions after Gentilotti's cataloguing got different numbers with the notation "Rec", i. e. Recens. Thus the books of Buda were put into this group, too, namely, to its section from 1 to 860. During the investigations the author managed to find half of the codices making up nearly one-third of 320 items in Vienna and three of them were discovered at the National Széchényi Library where they were deposited under the provision of the Venice Convention.

The present, i. e. not anymore Rec., notations of the codices identified with certainty or, sometimes at least, with great probability are as follows: ÖNB Cod. 55., 113., 447., 505., 693., 705., 763., 904., 914., 918., 1215., 1319., 1320., 1375., 1403., 1481., 1539., 1611., 1812., 1829., 2106., 2145., 2146., 2175.,

2179., 2202., 2263., 2295., 2326., 2388., 3099., 3167., 3173., 3368., 3949., 3956., 3959., 3969., 3970., 3976., 3979., 3985., 3991., 3992., 3995., 3998., 4007., 4036., 4146., 4147., 4169., 4182., 4227., 4229., 4237., 4253., 4262., 4792., 5051., 5077., 5085., 5093., 5101., 5102., 5107., 5112., 5114., 5133., 5249. — Budapest Országos Széchényi Könyvtár (National Széchényi Library) Clmae 408., 409., 410. The rest of the codices not found might be bound in other volumes and this is why they are unidentifiable, or probably, they were not registered because of their damaged states and were written off.

Of the printed books making up nearly two-thirds of the list only 12 incunabula could be identified. These are: ÖNB Ink 2E4., 2F31., 9Cl., 9G11., 9G22., 10B27., 11E17., 13F22 (bound in one from two)., 19A4., 19A13. — Budapest a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (Budapest, The Library of the Hungarian Academy of Sciences) Ráth F 1042. The bulk of the printed books are supposed to have been produced in the early decades of the sixteenth century and since the prints of this century are not kept in a special collection in the ÖNB, their analysis could not be carried out.

The now-known 26 volumes taken from the Royal Palace of Buda before 1686 and during the seventeenth century are enumerated by Chapter I/6., denoting their today's location.

Chapter II of this work tries to answer the question to what collection the books held in the Royal Castle of Buda during the sixteenth and seventeenth centuries and, primarily, those taken in 1686 could have belonged. For a long time the contemporary public opinion and the later publications regarded them as the modest remnants of Corvina Library. However, this assumption are contradicted — as the author had already stated it in one of his former papers — by the following circumstances: — Among the travellers of the sixteenth and seventeenth centuries who stayed in Buda none of them mentioned to have seen the Corvina Library. And they could not do it either, for Sultan Soliman — according to reliable sources — took the codices among other plunder to Istanbul as early as 1526.

— Their origin of Corvina is opposed by the fact that the two-thirds of the books in Pflugk's list are printed and the bulk of the codices are paper ones, but among the Corvinus manuscripts reliably extant there are only few printed books and the codices are parchment ones. Of the books identified there are none on which King Matthias's coat-of-arms could be found or would be in the bindings of Corvinus manuscripts. In content, the composition of Corvina is just the opposite to that of the list of the second collection of Buda. Corvina was a typically humanist library, and the second collection is entirely of clerical character.

The author analyses several probable alternatives (i.e. the Turks stored books seized in other places in Buda; the holdings of a Hungarian monastery or the Chapter of Esztergom might have been transferred to the securer Royal Palace giving refuge against the Turks), and finally, he draws the conclusion that the book collection of the priests of the Royal Chapel of Buda or that of the fraternity of priests, which, as being simple and undecorated, was not worth plundering in the Turks' opinions, is in question.

Chapter III, studies the composition of the content of the second largest mediaeval book collection of Hungary besides the Corvina and states that these two libraries — the Corvina Library and the second collection of Buda — are mirrors of two different social layers, i. e. two intellectual worlds living side by side: one of them belonged to the new, Renaissance, secular layer of humanists having a culture strongly interwoven with clerical elements and, the other served the middle layer of the well-educated priests having an entirely scholastic theological erudition and being also present in the Royal Court.

NÉVMUTATÓ

- Abdul Hamid II. török szultán 46
 Ábel Jenő 5, 83, 86
 Aben Ezra vagy Abraham Avenar
 18, 74
 Abraham Avenar = Aben Ezra
 Acciaiolus, Donatus 38, 77, 82
 Achmet török szultán 38
 Aegidius Columna = Columna
 Aegidius
 Aegidius Romanus = Columna
 Aegidius
 Aesopus 36, 79
 Ágoston, Szent = Augustinus,
 Aurelius
 Aito vagy Hatto 12
 Alanus ab Insulis 25, 36, 38, 42, 79
 Albertus Magnus 34, 35, 63, 76 (2),
 84
 Alexander de Hales 34, 63
 Alexander de Imola (Tartagnis) 29,
 35, 74
 Alsókubin, Csaplovics Könyvtár 38,
 63
 Althan, Adolf, gróf 44
 Alvinczi Péter 43, 85
 Amalarius 12 (2)
 Ambrosius, S. 14 (2), 39, 61 (2)
 Ambrosius Carthusianus 71
 Ambrosius de Senthgurgh = Szent-
 györgyi Ambrus
 Ambrosius, magister = Ambrus
 mester
- Ambrus mester (Ambrosius magister,
 az esztergomi Sz. István templom
 kanonokja) (possessor) 31, 55
 Ambrus, Szent = Ambrosius, S.
 Andreas Constantinopolitanus 17
 Angelus de Aretio (de Gambilionibus)
 35, 73
 Angelus de Perusio 36
 Annius, Iohannes, Viterbensis 38,
 63
 Anselmo, Georgio 46
 Anselmus, S. 75
 Antoninus Florentinus 32 (2), 35,
 39 (2), 63, 64 (2), 77
 Antonius Andreae 35, 76
 Antonius de Butiro 15, 69
 Apuleius 82
 Aristoteles 16, 19 (2), 20, 23, 24,
 35 (3), 37, 38 (2), 41, 73,
 75 (4), 76 (10), 77, 82, 84, 85
 Astesanus 34, 64
 Augustinus, Aurelius 17, 20 (2),
 24-26, 28 (2), 31, 32 (2), 39,
 40, 41 (2), 42 (2), 60, 61 (12)
 Ausztria 12
 Avicenna 24
- Bács 16
 Bácsi (?) Mátyás (possessor) 16
 Bakócz Tamás 55, 90
 Baldus de Perusio (de Ubaldis) 26,
 29 (2), 35 (4), 68, 73

- Balogh Jolán 87
 Balogh Margit 85
 Banfi, Florio 85
 Barius egri püspök 24
 Bartholomaeus Brixiensis 23, 31, 69
 Bartoniek Emma 11, 83, 86, 89
 Bázél 46 (2)
 Bázeli egyházmegye 12
 Bázeli zsinat 15 (3), 68
 Bécs (Vienna, Wien) 7 (2), 8, 13, 44 (3), 45, 49, 51-54, 55 (2), 57, 59 (2), 60 (2), 62, 63, 71, 91
 Bécs, Udvari Könyvtár (Bibliotheca Caesarea, Vindobonensis, Hofbibliothek) 6 (2), 7, 8.(2), 26, 38, 49, 85, 90, 91 (2)
 Bécs, Österreichische Nationalbibliothek (az előbbinek mai neve) 6 (2), 8, 9 (3), 11, 30 (2), 42, 83, 84, 89 (2), 90-92
 Beczencz János 24
 Beleth, Iohannes 68
 Benda Kálmán 85
 Benedictus de Hathecanto (? , Hungarus) 24
 Beniczky Ferenc váci főkapitány (possessor) 41
 Berlin-Dahlem, Staatsbibliothek 41, 60
 Bernardinus Saracenus Venetus 36, 78
 Bernardinus Senensis (de Senis) 21
 Bernardus Claravallensis 12, 20 (3), 26, 28, 63, 66, 81
 Bernardus de Gordesio 35, 75
 Bernardus, magister 23, 69
 Bernát, Szent = Bernardus Claravallensis
 Bernhardus (scriptor) 14, 54
 Beroaldus, Philippus 37, 79, 82
 Bertrachinus, Iohannes = Iohannes Bertrachinus
 Bessarion 86
 Bethlen Gábor 43
 Bocskai István 43
 Boëthius 16, 35, 74, 75
 Bologna (Bononia) 24
 Bologna, Biblioteca Universitaria 6, 39 (3), 40 (2), 41, 55, 64, 69, 71, 75, 79, 83 (2)
 Bonaventura, S. 32
 Bonfini, Antonio 56 (2), 81, 87
 Bonifác, VIII. pápa 23, 32, 67 (3), 69
 Bónis György 56 (3)
 Bononia = Bologna
 Brandolinus Lippus, Aurelius 45, 85
 Brassicanus, Iohannes Alexander 30 (3), 45 (2), 85 (2)
 Brassó 49
 Brenner Márton 45, 46
 Brünn 31
 Brüsszel 57
 Bucsan Zsigmond (possessor) 38
 Buda 5 (2), 6-8, 15, 16, 21, 26 (2), 29, 30 (2), 38 (2), 39 (8), 40 (5), 41 (3), 43 (3), 44 (3), 45 (5), 47 (2), 48 (3), 49 (5), 51 (2), 52 (4), 53, 54, 55 (8), 57 (5), 61 (2), 83, 86, 91 (6), 92 (4), 93
 Buda, ciszterci kolostor 52, 53
 Buda, domonkos kolostor 53
 Budai János főesperes 57
 Budapest 8, 11, 15, 31
 Budapest, Egyetemi Könyvtár 8
 Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 31, 60, 83, 87 (2), 89, 92
 Budapest, OSZK 11, 25, 39 (2), 40, 41, 55, 60 (3), 63, 65, 71, 72, 76, 83, 89, 91, 92
 Budik, P. A. 86 (3)
 Buliak török basa 39
 Buridanus, Iohannes 19, 76
 Calcagnini, Coelius 86
 Calepinus, Ambrosius 36, 52, 78

- Caracciolus (Robertus de Licio) 37, 66
- Cassianus 19
- Cassovia = Kassa
- Cato 36, 79
- Catullus 80
- Cherény = Cserény
- Cheteni, Iohannes = Csetényi János
- Chötze = Köpcsény
- Christophorus (cisztercita ?) 52
- Christophorus de Varisio 39
- Chrysostomus, Iohannes 17, 21, 62
- Cicero 36 (6), 39 (2), 76, 77
- Clemens Alexandrinus 62
- (Pseudo-) Clemens Romanus 11
- Coelius Pannonius 48, 86
- Collegium Christi Strigoniense 12, 14 (2), 16, 54 (3), 57
- Collimitius 45
- Columna, Aegidius 41, 63
- Conradus de Burgkunstet (scriptor) 19
- Coppinger, W.A. 89
- Corderius 44
- Corvina Könyvtár (Bibliotheca Budensis, Corviniana, Regia) 5 (4), 6, 8, 38 (2), 39 (9), 40 (3), 41 (3), 42 (2), 44 (3), 45 (3), 46 (5), 48 (7), 49 (3), 50 (2), 51 (7), 52 (3), 53, 55, 57 (3), 59, 62, 81-83, 85 (3), 86 (5), 89 (3), 90, 91 (2), 92 (4), 93 (2)
- Csapodi Csaba 3, 83 (3), 84 (2), 85 (2), 86 (6), 89 (4)
- Csapodiné Gárdonyi Klára 84, 86, 89
- Csehország 17
- Csepreg 43
- Cserény (Cherény) 25
- Csetényi János (Cheteni, Czeczény) váci harmincados (possessor) 38-40
- Csonkatorony (Buda) 38
- Cyprianus 14, 17, 62
- Czeczény, Iohannes = Csetényi János
- Czene Péter, szenci (Szencinus) (possessor) 41
- Czobor Imre (Emericus) (possessor) 40
- Damasus pápa 12, 62
- Dánia 34, 72
- Darvas Simon (Symon Darwas) artium magister 24
- Darvasi Simon (Symon de Darwas de Hanwa artium litterarium magister) (scriptor) 16
- Denis, Michael 83
- Dinckelsbühl, Nicolaus de 12, 38, 63
- Diogenes Laërtius 35, 76
- Dóczy Orbán 87
- Dominicus de Flandria 37, 76
- Dominicus de S. Geminiano 32, 68
- Duns Scotus, Iohannes 18 (3), 33, 35, 62, 77
- Durandi, Guilelmus (Wilhelmus) 35, 67
- Eger (Agría) 87
- Eligius Infirmarius 46
- Enyedi Pál 43
- Eperjesy Kálmán (Colomannus) 85
- Erasmus presbyter Hungarus 24
- Erasmus Roterodamus 36, 52, 79, 82
- Erdély 49 (3), 85, 86
- Eschuid, Iohannes 18, 74
- Eszéki Miklós (Nicolaus de Ezeek, magister, pécsi domonkos) (possessor) 12
- Esztergom (Strigonium) 11, 12, 13 (2), 14 (6), 15 (2), 16-18, 22, 29, 31, 38-40, 47, 53, 54 (17), 55 (15), 71, 72, 81, 84, 87, 92
- Esztergom, egyházmegye 57 (2)
- Esztergom, Főegyházmegyei Könyvtár 40 (2), 41, 61 (2)
- Esztergom, Sz. Adalbert templom (possessor) 22, 54

- Esztergom, Sz. Miklós templom
 (possessor) 15, 54
 Esztergom, Városi Levéltár 41, 61
 Eszterházy Miklós 44
 Euclides 31, 74
 Eugenius III. pápa 26, 28, 63
 Ewsy = Ósy
 Epyheus 24, 76
 Ezeek, Nicolaus de = Eszéki Miklós

 Faber, Iohannes bécsi püspök 48 (2)
 Fejérpataky László 88
 Falcutius, Nicolaus = Nicolaus
 Falcutius
 Ferdinánd I. magyar király,
 császár 44, 45(3), 48, 55
 Ferenc, Szent 39
 Ferenczfy Lőrinc királyi titkár
 (possessor) 40
 Filelfo, Francesco = Philelphus,
 Franciscus
 Firenze 38, 39
 Fitz József 86
 Florus, Lucius Annaeus 34, 39,
 72 (2)
 Fontius, Bartholomaeus (Bartolomeo
 della Fonte) 85
 Fraknoi (Frankl) Vilmos 85(2)
 Franciaország (Gallia) 24, 26, 29
 Freisingi Ottó 34, 72 (2)
 Fulgentius 41, 61

 Galeotto Marzio 27(2)
 Gentilotti 7(5), 8, 91 (2)
 Georgius (scriptor) 40
 Gergely pápák = Gregorius
 Gerlach, Samuel 47
 Gerlach, Stefan 47(3), 86
 Gerson, Iohannes 41, 65
 Gessner, Konrád 46
 Glanvilla (Bartholomaeus Anglicus)
 17, 23, 36, 73, 79 (3)
 Gottlieb, Theodor 87, 88
 Göttinga 85
 Gratianus 22, 31, 32, 67(2), 69

 Gregorius I. pápa 20, 61 (2)
 Gregorius IX. pápa 22, 67(2), 69
 Gregorius XII. pápa 17
 Gregorius XV. pápa 44
 Gregorius Nazianzenus 40, 62
 Gritti 49, 86
 Gualfredus követ 39
 Guido de Monte Rotherif 34, 68
 Guillelmus Altissiodorensis 20, 63
 Gunzio olmützi prépost, prágai
 adminisztrátor 15

 Gyöngyös, OSZK Tudományos Könyv-
 tára 41, 66
 Győr (Iaurinum) 11, 38, 40
 Győr, egyházmegye 57
 Győr, Püspöki Szeminárium Könyv-
 tára 38, 39, 63, 77
 Gyulafehérvár 44, 86
 Gyulafehérvár, Batthyány Könyvtár
 87(2)

 Hain, Ludovicus 89(2)
 Harsányi András 86, 87
 Hatto = Aito
 Haynal Márton komárommegyei
 esküdt (possessor) 39
 Hegedüs István 46, 85, 86
 Heiligenkreuz, ciszterci apátság
 52, 86
 Heliodorus 46
 Heltai Gáspár 56
 Hencz Aurél 87
 Hennius, H. C. 84
 Henricus Bate 18
 Henricus de Ast 24
 Henricus de Halle 24
 Henricus de Segusio 67
 Henricus de Vrimaria 16
 Henricus de Wysdorp de Colonia
 (scriptor) 40
 Henricus Institoris 34, 63
 Herolt, Iohannes 33, 66
 Hieronymus, S. 11, 13, 20, 33,
 34, 60, 62(2), 70

- Holborch, Guilelmus 15, 69
 Holub József 86
 Honorius Augustodunensis 40, 65
 Hugo de Prato Florido 30, 66
 Huszain budai pasa 44
 Huszár Lajos 84
 Hypokrates 30
- Iacobus de Cessolis 21
 Iacobus de Forlivio 30, 75
 Iacobus de Kápolna = Kápolnai Jakab
 Iacobus de Voragine 13, 66, 70
 Ianus Pannonius 40, 42, 78, 82
 Iaurinum = Győr
 Imre, Szent 25
 Innocentius III. pápa 20
 Iohannes lector = János kalocsai
 lector
 Iohannes Andreae 19, 33, 35,
 67 (2), 68
 Iohannes Bertrachinus 35, 74
 Iohannes de Deo 24, 69
 Iohannes de S. Sophia 21, 75
 Iohannes de Tambaco 34, 70
 Iohannes de Westphalia 24
 Iohannes Ianuensis de Balbis 21,
 78
 Iohannes Palmer (Palomar) 15,
 68 (2)
 Iohannes Petrus de Ferrariis 35, 74
 Iohannes Theutonicus 31
 Ipolitus de Weresmarch = Veres-
 marty Ipoly
 Isidorus Hispalensis 20, 40, 62
 Istanbul = Konstantinápoly
 István, Szent (Stephanus) 25, 29,
 74
 István a váci Sz. Jakab kolostor
 prépostja 18
 Iustinianus 26
 Ivánka Endre 87
 Izabella királyné (Szapolyai János
 felesége) 49 (3)
- Jakab Szent, és Ágoston, Sz. oltár
 25
- Jakó Zsigmond 86 (2)
 Jakobs, Emil 45, 85
 Jakubovich Emil 84
 János, Szent Aranyászájú =
 Chrysostomus
 János, Szent, Kapisztrán 39
 János XXI. pápa = Petrus Hispanus
 János XXII. pápa 17
 János (Iohannes) kalocsai lector-
 kanonok 22
 János I. (Szapolyai) 48 (3), 49 (4)
 Jánossy Miklós (Nicolaus de)
 várnagy (possessor) 40
 Jeromos, Szent = Hieronymus
 Juhász László (Ladislaus) 85
- Kalocsa (Coloca) 22
 Kalocsa (egyházmegye) 57
 Kapisztrán János = János, Szent,
 Kapisztrán
 Kápolnai Jakab (Iacobus de Kápolna)
 (possessor) 25
 Kápolnai Mihály (Michael de Kápolna)
 magister, győri kanonok (pos-
 sessor) 25
 Kaprinai-gyűjtemény 8, 83
 Karácsonyfalvi Simon Károly (Symon
 Carolus de Karachonfalwa) 25
 Karád 25
 Károly Róbert 56
 Kassa (Cassovia), domonkos kolos-
 tor 41
 Kelemen, Szent = Clemens Alexandri-
 nus
 Keserű Bálint 87
 Keszege (Kezege), nobilis vir 19
 Klaniczay Tibor 86
 Knauer, Martinus 52
 Knauz Nándor 87, 88
 Kollányi Ferenc 84
 Kollár Ádám 85
 Kolonicz, Ernest főkapitány (pos-
 sessor) 40
 Konstantinápoly (Istanbul) 46 (3),
 47 (2), 85 (2), 86 (3), 92
 Konstanzi zsinat 17

- Koroknay Éva, Sz. 84 (2)
 Kovachich, Martinus Georgius 83 (4)
 Köpcsényi István (Stephanus de chötze, scholaris) (scriptor) 13
 Körmendy Kinga 87
 Krisztus Kollégium, Esztergom = Collegium Christi Strigoniense
 Krisztus Teste Céh 82
 Kulcsár Péter 87
 Kumorovitz L. Bernát 87
- Lajos I. 56
 Lajos II. (Ludovicus) 15, 17, 43, 45, 54, 71
 Lambeck, Peter (Lambecius) 40 (2), 42-44, 47, 48 (2), 59, 61, 62, 78, 85
 Langheim, ciszterci apátság 52
 Lapo da Castiglionchio 15, 69
 László, Szent 25
 Laurentius Aquilegiensis 24
 Laurentius Iustinianus (Lorenzo Giustiniani) velencei pátriárka 37, 70, 81, 88
 Leon Battista Alberti 86
 Leonardus de Utino 41, 66
 Leonardus Iob (scriptor) 39
 Leopoldus de Ausztria 18, 74
 Liechtenstain, Constantinus, gróf (possessor) 38
 Lignamine, Iohannes Philippus de 34, 70
 Lilienstein, Jakob von 53
 Livius 16, 17, 34, 39, 40 (2), 72 (3)
 Lomeier, Ionannes 85
 Lony plebanus (possessor) 40
 Lorenzo Giustiniani = Laurentius Iustinianus
 Lovasi Imre (M. Emericus de Lowas) esztergomi és budai kanonok 15, 54
 Lócse 56
 Lőrinc, Szent 11
 Lubenau, Reinhold 47, 48
- Ludmilla, Szent 17
 Ludovicus Bolognus 35, 73
 Luther 52, 71 (2)
 Luys, Senor Don, spanyol kapitány 13
 Lycostehens 46
 Lyra, Nicolaus de 12, 28, 33 (4), 64, 65 (2)
- M P (monogram) 30
 Macrobius 36, 79 (2)
 magyar nyelvemlékek 16, 17, 23, 26
 Magyarország (Hungaria, Reyno de Vngria, Ungheria) 12, 13, 18, 23, 39, 52, 82, 86, 88, 93
 Mályusz Elemér 87 (3)
 Marchesi, C. 85
 Mária, Szüz 20, 25, 66
 Mária királyné (II. Lajos felesége) 45, 57, 87
 Maro, Franciscus = Mayro, Franciscus
 Marsigli, Luigi (Aloisius Ferdinandus) gróf 5 (2), 6, 39 (3), 40 (4), 41 (2), 45, 53, 59 (2), 69, 83 (3)
 Martinus Polonus 15, 29, 37, 67 (2), 72
 Mathias Bach (?) = Bácsi (?) Mátyás
 Matthieu de Vendôme = Tobias
 Mátyás I. 15, 27, 30, 39 (2), 41, 43 (3), 44 (2), 46, 47 (3), 48, 49, 56 (2), 81 (2), 85, 87 (2), 91, 92
 Mátyás II. 41
 Mauritius Hibernicus 35, 76
 Maurus Eystetensis, Scheyrn (scriptor) 40
 Mayro, Franciscus 17, 20, 62
 Mersycz János szódi plébános (possessor) 39
 Mezey László 88
 Michael de Kapolna = Kápolnai Mihály
 Michael de Lupe, Padova (scriptor) 24
 Michael, frater (possessor) 20

- Miklós (Nicolaus) decretorum
 doctor, esztergomi kanonok
 és vikárius 18, 54
- Mikó Imre 85
- Miksa Emánuel bajor választó 39
- Mohács 45
- München, Bayerische Staatsbibl. 42,
 85
- Nagyszombat 55, 56
- Nápoly 8
- Nicolaus de Marienwerder princeps
 effordiensis (1) 24, 25
- Nicolaus de Mirabilibus 53
- Nicolaus de S. Sophia 21, 75
- Nicolaus Falcutius 30, 75
- Nicolaus Panormitanus de
 Tudeschis, abbas Siculus
 32, 68
- Nicolaus Threwetus = Threwetus,
 Nicolaus
- Notthafft, Iohannes Albertus de
 Weissenstain 42
- Nürnberg 30 (2), 31
- Nyitra, Egyházmegyei Könyvtár 41,
 76, 85
- Obsopoeus 46
- Oláh Miklós 45 (3), 52, 57, 85 (2),
 87, 89
- Olmütz 15, 86
- Omichius 47, 85
- Ortvay Tivadar 88
- Otto Frisingensis = Freisingi Ottó
- Ovidius 22, 36 (2), 78 (3), 82
- Ósy György (Georgius Ewsy) esz-
 tergomi adminisztrátor 22, 55
- Padova 20, 21, 24 (3), 30
- Pál, Szent (Paulus) 13 (3), 19, 20,
 28 (2), 60 (2), 65, 69
- Pálóczy György esztergomi érsek
 19, 54
- Pálóczy György esztergomi érsek
 (possessor) 55
- Pálóczy Mátyus kanonok 19
- Pannonhalma 11, 39
- Pannonia 23
- Párizs 17, 24 (2)
- Párma 46
- Paulus, domonkosrendi 13
- Pázmány Péter 43
- Pécs (Quinqueecclesiae) 13, 16,
 19, 87
- Pécs, egyházmegye 57
- Pécs, Szent Tamás domonkos-konvent
 13
- Perottus, Nicolaus 36, 78, 82
- Péter esztergomi prépost 13, 54
- Péter váci püspök 18, 54
- Péterfy Károly 8 (2), 83 (2)
- Petrus Blesensis 23
- Petrus de Mechlina 20
- Petrus Hispanus 35 (2), 77
- Petrus Lombardus 13, 17, 19, 20,
 33, 37, 62, 65
- Petrus Nigri 53
- Petrus praepositus = Péter eszter-
 gomi prépost
- Pflugk, Iulius 6 (4), 83, 84 (3),
 89-92
- Pigafetta, Marcantonio 46
- Philelphus, Franciscus (Filelfo) 36,
 37, 78 (2), 79 (2), 82
- Plato 29, 75 (2)
- Plautus 36, 77, 78
- Plinius 34 (2), 36, 37, 72, 77
- Pozsony 30, 82, 87, 88 (2)
- Prága 15, 20
- Procopius, S. 17
- Ptolemaeus 26 (2), 75
- Purcher (?) Lucas (possessor) 30
- Quinqueecclesiae = Pécs
- Rabanus Maurus 12
- Rabbata, gróf 5
- Radó Polikárp 15 (2), 84

Rákóczy György I. 44 (2), 52, 86
 Rákos mezeje 43
 Raphael Regius 36, 78, 82
 Ráth György 83
 Révay Péter (Petrus de Rewa) 43, 85
 Reyno de Vngria = Magyarország
 Richardus prépost 12
 Richardus de S. Victore 20
 Ricotti Ercole 83
 Ritoókné Szalay Ágnes 83, 90
 Robertus de Licio = Caracciolus
 Rolewinck, Werner 34, 72
 Róma 19, 24 (2), 26, 29, 31, 38, 40, 68
 Rómer Flóris 85
 Ror, kolostor (Németország) 42
 Rozsondai Marianne 87
 Ruber Pál sági és szenttamási prépost (possessor) 41
 Rufinus 40, 62

Ság 41
 Salvianus 85
 Sarepont, Iacobus de 41
 Schaeseus 46
 Schaffer, Klemens 52
 Scheyrn kolostor Németország 40
 Schweiger, Salomon 47 (3), 48, 86
 Sebesi (?) Gáspár 20
 Seckendorf, Vitus 90
 Seneca 36 (2), 76, 78
 Silber, Eucharius 31, 68
 Solinus 21, 75
 Sopko, Julius 38
 Statius, Papinius 36, 78
 Stepp Márton komáromi polgár (possessor) 41
 Strabo 34, 73, 79
 Strabo, Walafrius 12, 34
 Straszburg 30
 Strigonium = Esztergom
 Stummvoll, Josef 83
 Suetonius 86
 Symon Carolus de Karachonfalva = Karácsonyfalvi Simon

Symon Darvas = Darvas Simon
 Syngrenius 46

Szakály Ferenc 85
 Szalárdi János 85
 Székesfehérvár 15
 Szentgyörgyi Ambrus 16
 Szentiványi Róbert 87 (2)
 Szilády Áron 83 (2), 90
 Szilágyi Sándor 85
 Szulejmán 43, 44, 46, 53, 92
 Szwrtay Ferenc domonkos szerzetes 41

Tamás, Szent Aquinoi = Thomas de Aquino
 Tamás nyitrai főesperes, esztergomi kanonok (possessor) 22, 54

Tambaco, Iohannes de = Iohannes de Tambaco

Temlinus Tamás (scriptor) 14 (2), 54 (2)

Terentius Afer 36, 78

Theodulus 36, 79

Theotulphus episcopus 12

Thomas de Aquino 22, 24, 33, 35, 37, 41 (2), 63, 76 (3), 77 (2)

Thomas de Bipartita seu Piperata 23, 69

Thomas de Capua 26 (2), 77, 78

Thomas de Hybernia 14 (2), 63

Thomas, G.M. 85

Thomas Temlinus = Temlinus Tamás

Thomas Walensis 41, 60

Threwetus, Nicolaus 41, 60

Tobias (Matthieu de Vendôme) 36, 79

Tollius, Iacobus 26, 44

Torino 83

Török kéziratok 29

Turrecremata, Iohannes de 15

Ugo de Prato = Hugo de Prato
 Ujvár (Érsekujvár ?) 39, 40

- Ulászló II. 15, 47, 48, 85
 Ungnad, David 47 (2), 86
 Unterkircher, Franz 6, 84 (3), 90
 Uppsala 86 (2)
 Ursinus Velius = Velius, Caspar
     Ursinus
 Utino, Leonardus de = Leonardus de
     Utino

 Vác 18, 39
 Vác, egyházmegye 57
 Vác, Szent Jakab kolostor 18
 Vác, Szent Tamás egyház 18
 Váci Farkas (Wolfgangus de Wacya)
     (scriptor) 25
 Vadianus 45
 Vágner József 85
 Valentinus presbyter (scriptor) 7,
     17 (4), 64
 Valla, Laurentius 78, 82
 Van Swieten 8 (2), 26
 Vasvár 38
 Vasváry György sági apát, győri
     és esztergomi kanonok, uj-
     vári plébános (possessor)
     38-40
 Velence (Venezia) 31, 39, 41 (2),
     49, 61, 67, 76
 Velencei Egyezmény 11, 15, 83, 91
 Velius, Caspar Ursinus 44 (3),
     45 (2), 85
 Vencel, Szent 17
 Verancsics Antal 46
 Verbóczy István 46, 71

 Veresmarty Ipoly, studens Quin-
     queecclesiensis (scriptor, pos-
     sessor) 16
 Veszprém 88
 Vicenza 74
 Vincentius Ferrer (de Valencia) 37,
     65
 Vitéz János 84
 Vitéz János (possessor, emendator)
     12, 14, 15, 17, 18, 54, 84
 Vsk pécsi prépost 19

 Watzl, Herman 86
 Wien = Bécs
 Wilhelmus abbas 20
 Wilhelmus (scriptor) 20
 Wilhelmus de Azhoren = Guillelmus
     Altissidoriensis
 Wilhelmus de Conchis 42, 79
 Wilhelmus de Egmonda 20
 Wolfenbüttel, Herzog August Bib-
     liothek 83
 Wolfgangus de Wacya = Váci Farkas
 Worms 39
 Wratislaw, báró 48, 86

 Zabarella, Franciscus 24, 69
 Zay György 24
 Zocchi, Iacobus 25
 Zolnai Klára 48, 56
 Zrínyi Miklós (költő) 52

 Zsigmond (Sigismundus) király és
     császár 22 (2), 24, 39

KÉPEK

et Incipit sermo **P**ro illis qui non inveniuntur in illis
 uicos et plateas queram quoniam diligit
 anima mea. Adhuc ut paruula sapit.
 Puto arbitria esse sum de amulo publicam mox
 perisse ut totus doceret ipsos ac
 lamaret infirmos. et ut ma
 nifestaret gloriam suam in istis.
 si forte receperit redigentem
 de morte. qui se recepturus
 prouidebat descendendum de
 cruce. Verum ille perierat opus
 quod sibi dederat patris ut sciret.
 quod sane ista intellexisse
 debuerat. uel ex uoce patris
 istis. illa scilicet qua ilico exprima
 turus ait. Consummatum est. Non
 erat iam quod se deuiso crederet
 turbis. que nec sic festinanter erat
 uentura. Et firmabatur ad
 patrem. qui sibi dicit. Sede ad dexteris
 meis. Non ponam inimicos tuos
 scabellum pedum tuorum. In
 cuius nempe altari diuini cum er
 altar fuerit a terra. omnia tributa ad
 se ipsum. Hec autem pueros et plate
 as querendum putant. Fruen
 di auidia. si ignata multum. Ieremum
 et truhata reperit dicens. quesi
 uerunt illum et non inueni. ut sumo im
 pleret quod dixit. quod uado ad patrem
 et iam non uidebitur me. Dicitur festi
 tan ista. Quomodo ergo credent in eum.
 quod non uidebitur. Quasi fides ex ui
 su sit. et non potest exaudiri. Quomodo
 magnum est credere quod uisus. et in
 istis non negare oculis fidei. quod lan
 dis meretur. Sed si quis non uiderit sp
 ritus per panem uiam exprimat. et pa
 nenna inuenerit. Beati denique qui
 non uideat et creditur. In istis ut eua
 nget inuenerit fidei subducatur se in
 fin. datus unum locum. Etiam in istis
 est. ut iam uisum se se recipiat.
 Inque sunt quibus. In deretia patris.
 Nec inuenerit arbitrium. et se eodem
 deo. cum sit in forma dei. Ergo is
 sit unigeniti locus. in quo erit omnis
 in uita. pullata uideat. Sed et
 sane uita non in ista. ut omnis honore
 fieri sicut sic honorificatur patre.
 In hoc apparebit maiestas equa
 litas. si nec in ista parte nec
 potestatem spiritus. ad ista nichil ho
 rum inuenerit aduenerit. si quod eadem panno
 re hac illa. In ista. In ista. In ista.
 oculis quod oculis ista non inuenerit si si
 des. Non enim existimat. quod alit
 oportet in ista in gloriam suam. non p
 us resurrectiois gloria palam inuenerit

55

ab eo deceptus sum. Cui hoc dicitur ut q
 a simone effusus e uisus cu per i arrio
 retidire. Adens aut ipse ad turbas
 uidens multo plures quibz supuauit dicit
 stant in loco solito. e ostendens eam
 qui a simone ueniat. sermone sacre
 hoc modo cepit. Ite frs que ostendo
 nob paulo ante uenit ad me. de simo
 nis malis artibus m numans. quom p
 sim sodet is sui officina pccerit. i pro
 fundu n qm penitencia dicit si me
 uenit ne dephensus publicis legibus
 subiaceret. Rogabar aut hunc ipse
 ut dicit manera in msa scilicet manere pollicent.
 Que cu suadere minime potuisset. uan
 qui ignauus increpatit daretur. ipse
 roma pccerit. Cumq hoc per i dicitur
 turb. ipse qui reffus fuerat a simone
 publice stans singla quap iplo cepit
 reponere. de sceleribz simonis. Et cu
 gaurit foret de his q audierant. p
 artes magicas gesta a simone. ar per.
 Ralme frs grauit fore de his q trans
 leta sunt. si obseruare de futuris. Que
 eni transierunt ia facta sunt. qm
 inuicem pculosa sunt in se icar
 ter ut. Scandala eni nuq dea uer
 hunc mundo. donec pmerit inimico
 agere. p uoluntate sua. ut prudentes
 quiq intelligentes astutus ei suscitatos
 sibi ab eo supert agones. hu uero q
 negligunt discere que ad salme pntent.
 anime sue. in his ab eo deceptionibus
 captant. La g ut ipse audistis simon
 effusit aures generalium. qui
 ad salme uenire sunt puenire.
 necesse est me uisita eius in caput.
 ut si quis forte ab illo a disputati
 fuerit conuict a nobis. Si qm uisus
 e de uobz maiorem sollicitudine
 gerit. qui ia intra maros urte con

tinemini. quia quod adquisisti est
 quod lucrū factū ē. Vt g uos magis
 ac magis sit memini. e gentes q adu
 lare uocant n usq qm poss int frequ
 cia simonis puenire. Cognatus rachei
 uobis admare pastore. ego u ipse uolo
 uos tres uobcum pmanere mtes. e
 na pfecti ad gentes. ne ampl mo
 ranteb nob. e sceleribz simonis usq qm
 crassantib insanabiles stant. Hec illo
 dicente uniuersis ipis flamm audient
 qm pfectus est. Et per copulsi as.
 i ille lacrimas fudit. e in cū respiciens
 ait. Tibi ds. q cūa tūq fecisti. e cū
 que in eis sunt. pcc supplec fundi
 mis. ut conuictentes ad te i in uola
 cione sua consolent. Ipe affatum
 ni que habent erga te. dūgunt me.
 qa ueritate tua annuntiaui eis. Ipe
 qm miseratus tuq decta. custodi eos.
 Non enim racheus. nec alius quisq
 hominis. custos e eius idoneus potest.
 hec ante. his similia cu dixisset per. manib
 sup positus racheo. orauit. ut inculpa
 bile episcopatus sui seruare offitū.

P

OS D hec uos
 decem pstratos ordi
 nauit. e dicitur con
 lepre. l. un. e ait.

Racheum hunc uob ordinaui
 episcopum. scens cu tunc e di
 habe. e er uicta esse seruitus.
 que qm xpi locū seruare. hōne
 rare debet. obaudientes ei ad
 salute uiam. e sciens qd sine hono
 sine uirtute que ei dicit. ad xpm
 reuert. rax ad dū. dūnt g eam
 accerit. ab ipso suscipere doctrina
 fide. monita autē a pstratis. dicitur
 uero. odme discipule. uolunturum

sibum uendit. capitea magis debet uideri
 uero qm ipsa erpente uirū. Heretundā p̄m̄e
 tate ante qm nubet. q̄ q̄m̄ cūguū p̄ cōm̄de uer
 recundā. S; illi ūba mutant. opa mutari nequū.
 Inet q̄q̄ meo ielari eccl̄; misterū liguū cōp̄
 nemo ausus sit cā ante xpm̄ uocare. Solum tū xpo
 h̄c erit uocandū. nationū reposita p̄rogatua.
 Vocata aū n̄ fce morā. Et idō acceptūo. dno. q̄
 popl̄s iudoyū q̄ erat adognā uoc. n̄ fuit dignū
 uenire. Congregatio aū gentiū simul ut. arces
 siri se uidet. occurrat. Veniq; ut scias n̄ sine mis
 terio eē cū uetheret camelo. uenuebat ad spon
 sum. eo qd̄ p̄p̄s nationū beluina. qd̄a hoernd̄
 merito. deformitate. q̄ formę sup̄ nullū ha
 beret decorē. fide eēt. atq; eētensū eccl̄; recep
 turus. Nec illud ociosū qd̄ eū uenire rebecca
 uida. ysaac deambulante. Et eū m̄rogasse
 q̄s eēt. cognito qd̄ ipse eēt. cui duceret uxor.
 descendit. et caput obnubet. suū op̄t. docet
 uer recundā nuptiis p̄t. debere. Inde enī a
 nuptiis. dicit qd̄ pudoris gr̄a. se puelle obnu
 berent. Dicit q̄ uirgines quā admodū serue
 nt uer recundā. ne inter lo capite. p̄dōm̄ an
 re. extraneos. cū rebecca iā desponsata. desig
 nati mariti. ap̄t capite. n̄ putare uidentū.
 Qs ille ē seruitū. q̄ puide. h̄c nuptias. Vn̄
 utiq; deaplis. et ille maxime. q̄ atc. Vni fr̄s
 uos sentis q̄ aduē. am̄ qd̄ in nob̄ dā elegit
 errore meo audire. n̄ mones ūbū euangl̄i.
 Ut ille q̄ doct̄. appellat ē genuū. h̄c enī
 cū legunt. aut ioh̄s euangl̄ia ad q̄runt. xpo
 aiām ut credat. q̄ ante n̄ creditur. et cupia
 r̄ū xpm̄ uidere. seruitū. demonstrant. si
 a. h̄c q̄ abrahā celebratū filū nuptiis longeu
 erate. et bonū senelū. compleuit. dūm
 h̄c n̄r de abrahā. Incipit de ysaac lib̄
 secundus.

IN PATRE M O B I S
 ueri ysaac ut oratio scilicet capilla ē ut
 gr̄a. cū ad om̄nē recundat. q̄tam qd̄
 tano. et tū mirabili uro uer abra
 h̄; p̄tri p̄m̄ū h̄c. Neq; ū illud mir
 bile cū meo dūnc; generatiōis. et p̄
 sionū figura. p̄cellerit. Siquidē et h̄
 us anū exp̄missione. di. p̄cepit eum.

ut crederent qd̄ potat ē dā facere ut possit. 7
 uirgo generare. Et oblat̄ unū ad m̄molandū.
 q̄ a patri n̄ p̄t. et implere sac̄ritiā. h̄c ip̄
 noie figurā. et gr̄m̄ signat. Ysaac et enī. r̄i
 latine significat. lat̄. si aū insignit. l̄q̄; est.
 Qs aū ignorat. qd̄ si unū soz. l̄q̄; a sit. q̄ mor
 ti form̄ dolose. ut pauore cōp̄so. ut merore
 sublat̄. fact̄ om̄i. ē remissio peccatorū. h̄c
 ille nominabat. et iste designabat. Ille exp̄
 mebat. et iste adnunciat. Ip̄s ē. quē uon
 rē p̄sequat. anella ip̄s ē. p̄p̄e quē. iā eē duc
 bat. Impelle ancillā. n̄ enī h̄eres erit fili anei
 l̄; cū filio meo ysaac. Ip̄s ē. cui p̄t. alienige
 nam sponsā. ad q̄ suat. ip̄s ē. m̄os humilis.
 atq; mansuet. q̄ ueniret. rebecca hoc est
 p̄cietia. exiit meāpū ab alienare. Sapi
 entis enī ē. segregat. se. ad uoluptatē. carnis.
 et leuare animā. atq; acor p̄t. abducere.
 Hoc ē enī. se. hominē cognosceret. q̄ chaldoyū.
 sermone. enos d̄r. latine homo. Enos autē. q̄
 aduē. et sp̄at. inuocare. d̄m̄. et idō. cre
 tur. eē. transl̄. Non uidet. itaq; h̄o. eē. n̄
 ut q̄ m̄d̄m̄. sp̄at. et aū sp̄at. m̄d̄m̄. n̄ d̄ger. in
 tr̄. h̄. q̄. transl̄. ad h̄erē. dō. manifesta
 ueri m̄p̄tatione. signat. Bonū. q̄. ysaac. uer
 ut. pote. plenū. gr̄. et bonū. l̄q̄; atq;. Ad quem
 fontē. uenuebat. rebecca. ut. implere. agm̄.
 Dū. enī. scriptura. dea. descendens. ad fontē.
 impleuit. ydrū. et ascendit. Descendit. itaq;
 ad sapientię. fontē. ut. p̄cedat. ut. aī. ut. uox
 uis. implere. suū. et haurire. purę. sapientię.
 disciplinā. q̄. haurire. uidet. desonē. p̄l̄o.
 noluerit. Qs. iste. fontē. sicut. dicitur. Me. de
 reliquer. fontē. aq̄. uiuę. Ad hunc. fontem
 fuent. capite. p̄p̄e. aī. sic. et. d̄p̄. d̄.
 Sauer. aī. mea. addit. unū. ut. stam. suam
 ubate. diuine. cognitiōis. explete. et inspi
 emy. sanguinē. sp̄aliū. rogata. dilueret.
 fluctuoy. h̄c. ē. enī. flus. sanguinis. sic. signi
 ficat. l̄r. q̄. d̄capit. q̄. dō. uo. sedem. uidet.
 sanguis. sui. mulieri. uisib̄. Quibet. est.
 delectatio. corporis. Inlectib̄. itaq;. atue
 ne. uigor. mal. uig. coeno. qd̄. a. corpore. uo
 lup̄tis. inflexus. enollat. atq;. inel. om̄i
 amplex. resoluat. et. fontē. et. ap̄t. q̄. debet

TARTALOM

Bevezetés	5
I. A kötetek azonosítása	11
1. Kódexek a bécsi Österreichische Nationalbibliothekban	11
2. Meg nem talált kódexek	28
3. Ósnyomtatványok az Österreichische Nationalbibliothekban	30
4. Nem azonosított nyomtatványok	32
5. Olyan tételek, amelyekről a Jegyzékből nem derül ki, hogy kódexek-e vagy nyomtatott könyvek	37
6. Budai könyvek, amelyek nem voltak az 1686-ban Bécsbe szállított anyagban	38
II. A budai könyvgyűjtemény eredete	43
1. Lehet-e a Corvina Könyvtár maradványa?	43
2. Később összehordott könyvek?	51
3. Esetleg kolostori könyvtár?	53
4. Esztergomi vonatkozások	54
5. A királyi kápolna papságának könyvtára	56
III. A könyvgyűjtemény tartalmi összetétele	59
Sacri	59
1. Libri liturgici	59
2. Biblia	60
3. Patres	60
4. Theologi speculativi	62

5. Theologi morales	64
6. Expositiones (exegetica)	64
7. Conciones (sermones)	65
8. Canonistici	66
9. Epistolae	69
10. Vitae sanctorum	70
11. Varia ex asceticis, theologis, aliisque	70
Profani	72
1. Historici	72
2. Historia naturalis	72
3. Juristae	73
a.) Jus civile	73
b.) Jus utrumque	73
c.) Jura alia	74
4. Mathematici	74
5. Medici	75
6. Philosophici	75
7. Rhetores	77
8. Poëtices	77
9. Grammatici alique scholastici	78
10. Miscellanea ex sacris et profanis	79
Befejezés	81
Jegyzetek	83
Rövidítések jegyzéke	89
Codices and Printed Books Found in The Royal Palace of Buda 1686	91
Névmutató	95
Képek	105

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója

Alak: B/5 — Terjedelem: 10,4 (A/5) ív

Megjelenés: 1984. — Példányszám: 800

Készült az MTA Könyvtára házi sokszorosító
részlegében

